اے بذات پاک اللہ الصمد * بہ بود ماربدی از یار بد ** ماربد جان میستاند از سلیم
یار بد آرد سوی نار جحیم * عزیزی دیگری میفرماید ع بگریز از ایشان اگرچہ باشند
خویشان ؎ بر رخ ہر کس نبود داغ غلامی ز دوست * گر پدر من بود دشمن و
اغیار من دوست * چون این مقدمہ معلوم شد دیگر پنج وقت نماز را در وقت بجماعت
باید گذارد کہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم در باب جماعت مبالغہ و تاکید بسیار
کردہ اند کہ اِنَّ یَدَ اللّٰہِ عَلَی الجَمَاعَۃِ رَحۡمَۃٌ ؎ مادرست آنکہ مرد تنہا ر و * لطف حق
افگند بر و بر تو * چون خفتن را بجماعت ادا کند بخانہ بیاید متوجہ قبلہ نشیند تا زمانیکہ
خواب غلبہ کند آنگاہ سہ نوبت کلمہ شہادت و سہ بار قل ہو اللہ احد و سہ بار قل
اعوذ برب الفلق و سہ بار قل اعوذ برب الناس بخواند و بر کف دست بدمد و بر اعضای
خود بمالد و ثواب آنرا باہل قبور کہ منتظر خیر زندگان اند بخشند تا سبب آسایش ہر ایشان
میرسد حق سبحانہ تعالی بر و بخشایش رحمت کند کہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم
میفرمودند اِرۡحَمۡ تُرۡحَمۡ ؎ خدا بر آن بندہ بخشایش ست * کہ خلق از وجودش
در آسایش ست * بعد ازان رو بطرف قبلہ بدست راست خواب رود و ہر گاہ کہ
از خواب بیدار گردد کلمہ سبحان اللہ تا آخر بخواند بعد ازان طہارت سازد و در شستن
ہر عضو سہ بار القادر گوید یا دعا ہا یکہ فرمودہ اند بعد از تمامی وضو این دعا را بخواند اللھم
اجعلنی من التوابین واجعلنی من المتطہرین واجعلنی من عبادک الصالحین واجعلنی
من الذین لا خوف علیہم ولا ہم یحزنون بعد ازان دو رکعت نماز شکر وضو گذارد بعد ازان
ملاحظہ اوقات گذشتہ خود بکند کہ از عمر غفلت نگذشتہ باشد شکر آنرا بجا آورد و آنچہ از عمر غفلت
و بیداری گذشتہ باشد در حسرت و عذر تقصیر او شدہ بازگشت بحضرت حق سبحانہ و تعالی
بکند تا توفیق شکر زیادہ شود بمضمون قول حضرت حق سبحانہ و تعالی لَئِنۡ شَکَرۡتُمۡ لَاَزِیۡدَنَّکُمۡ
و این کلمہ بازگشت سہ بار بزاری و تضرع و خشوع ہر چہ تمام تر بگوید خداوندا بحضرت تو بازگشتم

از ہر بدی و تقصیرے کہ بر من گذشتہ است از دانستہ و نادانستہ اَشْهَدُ اَنْ
لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا
عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ یکبار این را نیز بگوید ابیات چون بدرگاه تو خود را در پناه
آوردہ ام ۔۔ یا الٰہ العالمین بار گناہ آوردہ ام ۔۔ بر درت زین بار خود پشت دو تا آوردہ
ام ۔ عجز و زاری بر در عالم پناہ آوردہ ام ۔۔ من نمیگویم کہ بودم سالہا در راہ تو ۔۔ ہستم آن
گمرہ کہ اکنون رو برو آوردہ ام ۔۔ چار چیز آوردہ ام حقا کہ در گنج تو نیست ۔۔ نیستی و
حاجت و عذر و گناہ آوردہ ام ۔۔ دل دو درویشے و دلریشے و بیخویشے بہم ۔۔ این ہمہ
بر دعوی عشقت گواہ آوردہ ام ۔۔ چشم رحمت برکشا موی سفید من بہ بین ۔۔ زانکہ از
شرمندگی روے سیاہ آوردہ ام ۔۔ بعدہ بہ نیاز تمام صد بار استغفر اللّٰہ ربی
من کل ذنب اذنبتہ عمدا او خطاء سرا او علانیۃ واتوب الیہ من الذنب
الذی اعلم و من الذنب الذی لا اعلم وانت علام الغیوب وبعد ازان بنماز
تہجد مشغول شود دو دو رکعت نیت کردہ دوازدہ رکعات بہ شش سلام بگذارد دو رکعت
اول بعد از فاتحہ آیۃ الکرسی و در دوم آمن الرسول بخواند و در ہشت رکعت سورہ یٰسین
بخواند دہ دہ آیت در ہر رکعت ازین ہشت رکعت در رکعت اول بعد از فاتحہ تا انا نحن
نحی الموتٰی و در دوم تا و مالی لا اعبد الذی و در سوم تا و اٰیۃ لھم الارض المیتۃ و
در رکعت چہارم تا انا حملنا و در رکعت پنجم تا و نفخ فی الصور و در رکعت ششم تا ولقد اضل منکم
و در رکعت ہفتم تا و اتخذوا من دون اللّٰہ و در رکعت ہشتم تا آخر سورہ و در دو رکعت دیگر
سہ سہ بار سورۂ اخلاص بخواند و این روش خواجہ یوسف ابو یعقوب ہمدانی ست کہ پیر سلسلۂ
خواجگان ست قدس اللّٰہ تعالیٰ ارواحہم بعضے در ہر رکعت یک نوبت سورہ یٰسین
خواندہ اند و بعد ازان دو رکعت دیگر نشستہ بگذارد و مجموع در حقیقت سیزدہ
رکعت می شود چرا کہ دو رکعت نماز نشستہ بمنزلۂ یک رکعت نماز ست ادا میشود و این

از برائے آنست کہ اداے نماز طاق وقت شود چرا کہ اللہ تعالی سبحانہ فرد ست و در کلام مجید
آمدہ است ہر سورۃ کہ خواہد بخواند درین دو رکعت بعد از سلام آیۃ الکرسی و آمن الرسول
بخواند و این دعا نیز بخواند اللھم ارزقنا حبک وحب من یحبک وحب ما یقربنا
الیک اللھم انصر من نصر الدین وانصر من نصر اھل الدین اللھم اخذل
من خذل الدین واخذل من خذل اھل الدین اللھم احفظنا من العلۃ
فی الغربۃ ومن المذلۃ عند الشیب ومن الشقاوۃ عند الخاتمۃ ومن الفضیحۃ یوم
القیمۃ اللھم زین ظواھرنا بخدمتک وبواطننا بمحبتک وقلوبنا بمعرفتک وارواحنا
بمشاھدتک واسرارنا بمعائنۃ جناب قدسک اللھم ارنا الحق حقا وارزقنا
اتباعہ وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابہ ولا تکلنا الی انفسنا ولا الی احد
من خلقک طرفۃ عین ولا اقل من ذالک وکن لنا ولیا وناصرا وحافظا وعونا
ومعینا وعلی کل خیر دلیلا وملقنا ومؤیدا اللھم ربنا اتنا ومن حضرنا ومن غاب عنا
وکل مومن ومومنۃ فی الدارین حسنۃ یا واسع المغفرۃ اللھم ارنا الاشیاء کما ھے
اللھم سھل علینا بجودک ویسر علینا بکرمک یا اکرم الاکرمین ویا ارحم الراحمین
اللھم تب علینا حتی نتوب الیک واعصمنا حتی لا نعود وحبب الینا الطاعات
وکرہ الینا الخطیئات بفضلک وکرمک یا ارحم الراحمین وصلی اللہ علی
خیر خلقہ محمد والہ واصحابہ اجمعین وثواب این سیزدہ رکعت نماز را
بارواح جمیع اولیا و پدران و مادران خود و جمیع امت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
بہ بخشد تا حق سبحانہ وتعالی عوض ہر یک رکعت نماز ثواب دہ رکعت نماز دہد نظم
گر یک بدہی تو دہ دہندت ٭ گر شام دہی سحر دہندت ٭ ہر دہ بدہ بیاد مولا ٭
تا بر در دو ستدہ دہندت ٭ بلکہ عوض ہر یک ہفصد بدہد واگر خواہد بیحساب بدہد
ہمچنان کہ حق سبحانہ وتعالی گفتہ است مثل الذین ینفقون فی سبیل اللہ کمثل

حبۃ انبتت سبع سنابل فی کل سنبلۃ مائۃ حبۃ واللہ یضاعف لمن یشاء
واللہ واسع علیم واین ثوابہا را نیز در راہ رضاے خداے تعالےٰ بارواح
آن جماعت بخشد واز فضل حق سبحانہ تعالیٰ وار دہای رحمت او طلب عنایت و
رحمت کند بلکہ از وجزاو را نہ طلبد رباعی از زندگیم بندگیے تست ہوس *
بر زندہ ولان بیتو حرا است نفس * خواہند تو مقصود دل خود ہمہ کس *
جامی از تو ہمین ترا خواہد و بس . انگاہ بذکر حق سبحانہ و تعالی کہ از پیر خود تلقین
گرفتہ است مشغول شود واگر وقت تنگ باشد شش رکعت یا چہار رکعت یا دو رکعت
نماز گذارد در وہ است اگر بنا بر ضروریتی ترک شود باید کہ پیش از نیم روز قضا کند بطریق نفل
تہجد گفتن در کار ست گویا در وقت ادا کردہ است واگر در سفر باشد و یقین واند کہ سحر
نخواہد یافت از اول شب گذاردہ بخواب رود واگر سحر بگاہ باشد در حالت اقامت
بجہت دفع غفلت اندکے تکیہ کند بر دست راست متوجہ قبلہ و باز پیش از صبح برخیزد
وطہارت تازہ کند وسنت بامداد در خانہ گذارد بجہۃ روشنی دل این نماز چہل و یکبار
بخواند یا رحمن یا رحیم یا حی یا قیوم یا بدیع السموات والارض یا ذوالجلال
والاکرام یا لا الہ الا انت اسالك ان تحیی قلبی بنور معرفتك ابدا یا اللہ
یا اللہ یا اللہ انگاہ بمسجد رود وفرض فجر با جماعت گذارد ودر جاے نماز خود متوجہ
قبلہ نشیند بذکر یا باحضار پیر خود چنانکہ گذشت مشغول باشد تا آفتاب یک قد نیزہ
برآید برخیزد و دو رکعت نماز اشراق نیت کردہ گذارد و در ہر رکعت بعد از فاتحہ پنج بار
سورۂ اخلاص بخواند ثواب آنچنان باشد کہ صد بردہ خریدہ در راہ رضاے خدا تعالےٰ
آزاد کردہ باشد وبقول دیگر یک حج وعمرہ تامہ گذاردہ باشد وبعد ازان دو رکعت
نماز استخارہ نیت کردہ گذارد در رکعت اول بعد از فاتحہ قل یا ایہا الکافرون
یکبار و در دوم اخلاص یکبار واز حق سبحانہ تعالےٰ طلب خیر کند واز زیادہ

توفیق طالب حق سبحانہ وتعالی چشم و دل او را بجانب خیر کشاید و اگر تقصیرے رود
کاتب حسنہ کاتب نامہ سیاہ را نگذارد کہ آن تقصیر را نویسد بامید آنکہ باشد کہ توبہ کند
درین میان ندامت پیش آرد و بجانب حق باز گردد بعد ازان ہر کارے کہ داشتہ باشد
از دنیوی وعقبی مشغول شود اما بحق سبحانہ حاضر شدہ نتواند بہ پیر خود حاضر شود
تا زمانیکہ آفتاب یک نیزہ بر آید دران محل چہار رکعت نماز چاشت گذارد و در رکعت
اول بعد از فاتحہ والشمس وضحٰہا و در دوم واللیل اذا یغشیٰ و در سوم والضحیٰ
و در چہارم الم نشرح واگر در ہر رکعت سہ نوبت اخلاص بخواند واگر ذوقے دست دہد
تا دوازدہ رکعت رخصت ست حضرت مولانا یعقوب چرخی قدس سرہ در انسیہ
نوشتہ اند کہ پیغامبر خدا صلے اللہ علیہ وسلم فرمود کہ ہر کہ نماز چاشت را دوازدہ
رکعت گذارد حق سبحانہ وتعالی در بہشت قصری از زر ونقرہ برائے او بنا کند بعد
از نماز چاشت سر بسجدہ نہادہ ہفت بار الوہاب بگوید تا ہر چہ محبت غیر وغیریت
ست از دل خبیث بیرون کشد دل صافی شود و دیگر ہر وقت کہ طہارت
شکند زود وضو سازد و شکر وضو گذارد و دعا کند کہ اینجملہ از آداب طریق است
و دوام وضو سبب فراخی رزق ست چون وقت نماز دیگر شود بجماعت ادا کردہ
شود و سہ نوبت کلمہ باز گشت و ہفتاد بار استغفر اللہ من کل ذنب تا آخر بخواند
تا بر مضمون حدیث نبوی صلے اللہ علیہ وسلم عمل کردہ باشد یعنی لیغان
علی قلبی حتی استغفر اللہ فی کل یوم سبعین مرۃ دیگرے وجہد
اہتمام نماید کہ تا وقت نماز خفتن خود را از گفتن مالا یعنی (بیہودہ) نگاہدارد و بذکرے کہ
جائز ست مشغول باشد واجر آنرا بمضمون ان اللہ لا یضیع اجر المحسنین
از حق سبحانہ وتعالے چشم دارد واین اعمال بمنزلہ پرہیز ست تا مادہ مستعد
مسہل شود انگاہ مسہل خوردہ موادی کہ از رہ گذر نفس وطبیعت

حاصل شده اخراج کند خلاص یابد بدآن اے طالب صادق هرگاه که باین
دولت شریف مشرف شوی زنهار هزار زنهار که از مصاحبت و همنشینے بد پرهیز
کنی بلکه گفتگو نیز با شیخ و با مریدان دیگر نکنی اگرچه آن شیخ همره پیر این کس باشد
مگر با جازت پیر خود چرا که در همنشینے ایشان ضررها و نقصانها بسیار با ینکس
عارض میشود پس بر طالبان این راه باید که از صحبت چنین کسان و از ان جماعه
که غیر از ینها باشند بطریق اولے اجتناب نماید و السلام

الحمد لله العظیم و الصلوة علی رسوله الکریم که درین هنگام خیر و برکت انضمام نسخه
معتبرهٔ نافعه یعنی انفاس نفیسه من تالیفات حضرت کاشف الاسرار زبدة
الابرار خواجه عبید الله الاحرار قدس الله اسرارهم الی یوم القرار برائے افادات
طالبین حسب اسرار شائقین حلیهٔ انطباع پوشیده مسرت بخش
دیدهٔ نظارگیان گردید و در دماغ ناظرین معرفت قرین
هوائے خریدارش بسر پیچیده الحمد لله
علی هذا الانعام المزید فقط
کتبهٔ محمد محبوب علی
عفی عنه

آغاز رسالۂ شریفہ
خواجہ عزیزان علی رامیتنی قدس سرہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ رب العالمین والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد وآلہ اجمعین بدان
اے دوست خدا از دک اللہ تعالے صدقًا ویقینًا وودلنا واقبالًا عزّاوجلالًا کہ
رونده راه راده شرط نگاه داشتنی ست شرط اوّل آنست کہ باطہارت باشد و
طہارت بر چہار انواع است طہارت ظاہر ست وطہارت باطن وطہارت دل وطہارت
سر طہارت ظاہر معلوم خاص وعام ست ولیکن در پاکی وحلالی آب تا امکانست احتیاط
باید کرد ودر پاکی جامہ کہ اثرہا بسیار دارد وطہارت باطن از لقمۂ حرام ومشروبات حرام
کہ در حدیث آمده است کہ ہر کہ یک لقمۂ حرام خورد چہل روز نہ فریضۂ او قبول است
ونہ نافلۂ او ونہ دعای او مستجاب وطہارت دل از صفات ناپسندیده واز غل وغش
وکینہ وحسد ومکر وخیانت وبغض وعداوت ومحبت دنیا ظاہر کہ منظور نظر
خلق ست تا پاک نمے شود نماز وطاعت او قبول نبود پس منظور نظر خالق تا پاک
نشود بدولت محبت وعشق الٰہی مشرف نگردد وطہارت سر از توجہ کردن ست بغیر حق
سبحانہ شرط دوم خاموشی زبان ست از کلام ناشایست ومشغول داشتن
آن بقرارت قرآن وامر معروف ونہی منکر واصلاح آدمیان وآموختن علم وآموزانیدن

که رسول صلی الله علیه وسلم فرمود هل یکب الناس علی مناخرهم فی النار الا حصائد
السنتهم یعنی آدمیان که در آتش انداخته میشوند در روی از درودهای زبان
ایشان ست رباعی ایزد چو بنا کرد بحکمت تن وجان * در هر عضوی مصلحتے کرد
نهان * کز مقصد نے ندیده بودی ز زبان * محبوس نکرد و بزندان دهان * چون
مریم رضی الله عنها خاموشی گزید حق تعالی عیسی علیه السلام را در طفلی بسخن در آورد
که قال انی عبد الله آتانی الکتاب چون مریم تن خاموشی گزید اگر حق تعالے
عیسی دل را بگویائی در آرد هیچ عجیب و غریب نباشد ؎ تا مریم تن عزلت قدسی نگزید
با نفخه احیا چو مسیحا نتوان بود * در خبر ست که اہل بہشت را هیچ حسرتے بزرگتر از آن
نیست که لحظه بر ایشان گذشته باشد در دنیا که در و ذکر حق تعالے نگفته باشند
یا بر پیغامبر صلی الله علیه وسلم صلوة نگفته باشند شرط سوم خلوت ست و عزلت از خلق
تا دیده در زنان نامحرم نه نگرد که رسول صلی الله علیه وسلم فرموده اند که نظر در نامحرم تیر
زهر آلوده است چو بر دل رسد جز هلاک چه باشد چنانکه حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم
فرموده است النظر سهم مسمومة من سهام ابلیس ؎ ز تیر مکر شیاطین بد
بپوش دو چشم * هلاک گردی اگر تیر کارگر یابی * چنانکه در زنان نامحرم نظر کردن
حرام ست در امردان خوبصورت نیز نشاید نظر کردن که حرامست قال الله تعالے
قل للمؤمنات یغضضن من ابصارهن ویحفظن فروجهن منقول ست
از رسول صلی الله علیه وسلم که مر عائشه صدیقه را رضی الله عنها و عن ابیها دید که
که نان بیرون آورده بود تا بدرویش دهد رسول صلی الله علیه وسلم فرمودند که خود
چرا بیرون آوردی که او مردست ام المؤمنین رضی الله عنها فرمود که این درویش
نابیناست حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم فرمودند اگر او نابیناست تو بینائے
و هر که حلال دارد و یا جواز دارد نظر نامحرم کردن را خوف کفرست دیگر فائده

عزلت نگاهداشتن دست ست از ناشایست گرفتن و فائده پای از نابالیست رفتن و فائده گوش از ناشنیدنی که جنس نفس ست که دشمن ترین دشمنان ست و کشاده شدن درهای غیب بر دل فائده دیگر نقوش دنیا از روی آئینهٔ دل دور کردن تا نقوش آخرت پرتو زند چون صافی تمام یابد نور روحانیت در وی پرتو زند اهل تجلی شود فریاد برآرد رباعی زان می خوردم که روح پیمانه اوست ❊ سرمست شده ام که عقل پیمانه اوست دودی بمن آمد آتشے در من زد ❊ زان شمع که آفتاب پروانه اوست شرط چهارم روزه است فائده روزه تشبه هست با روحانیان و قهر کردن نفس امّاره است خصوصیت الصوم لی وانا اجزی به و ثواب بے نهایت انما توفی الصابرون اجرهم بغیر حساب و راه گذر شیطان را گرفتن و سپر حاصل کردن که الصوم جنة من النار و درد دل گرسنگان شناختن و بخشودن و بدو شادمانی رسیدن که للصائم فرحتان فرحة عند افطاره و فرحة عند لقاء ربه و صحت تن حاصل کردن و فائده روزه بسیار و بیشمار خاصه در ایام متبرکه در ماه رجب و ذوالقعده و ذوالحجه و محرم که در حدیث باسناد صحیحه که راوی روایت کرده است و گفته است که هر دو گوشم کر باد که اگر از فلان نشنوده باشم که رسول صلی الله علیه وسلم فرمود که هر که سه روزه از ماه حرام که این چهار ماه اند که ذکر کرده شد به پنجشنبه و آدینه و شنبه هفتصد ساله عبادت در دیوان عمل وے ثبت گرداند توفیق باد انشاء الله تعالیٰ شرط پنجم ذکر ست و فاضل ترین اذکار گفتن لا اله الا الله ست نظم بر تخت وجود هر که شاهنشاه است ❊ او را سوے عالم حقیقت راه ست ❊ هر نور یقین که در دل آگاه است ❊ دستش ز بد و نیک جهان کوتاه ست ❊ زین پیش وے بود هزار اندیشه ❊ اکنون همه لا اله الا الله ست ❊ ای خواجه ترا غم جمال و جاه ست ❊ اندیشه باغ و راغ خرمنگاه ست ❊ ما سوختگان عالم تجریدیم ❊ ما را غم لا اله الا الله ست ❊ و مرغ ذکر را دو بال و پر می باید تا پر باز کند بعد از ان پرواز که الیه یصعد الکلم یکے پر حضور

ویک پر اخلاص و دیگر بدانکه حضور آگاهی باشد یعنی داند که حق تعالی دانا و بینا و شنواست
اگر بعبد ولپست میخواند و اخلاص آن بود که از کردار و گفتار نه دنیا خواهد نه جاه و مال و آنچه
بدنیا تعلق دارد و نه عقبی طلبد از بهشت و حور و قصور و انهار و اشجار و اثمار و در میان ذکر
گوید الٰہی مقصود من توئی از تو ترا میخواهم رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرموده اند که هر که گوید لا اله
الا اللہ بیرون آید از دهان او مرغی سبز و مروپر او بود بال سفید مکلل بزر و یاقوت بر آید بر آسمان
تا بعرش رسد و آواز کند همچون زنبور انگبین فرمان آید مر او را که ساکت باش گوید چگونه
ساکت باشم تا که گوینده من آمرزیده نشود حق تعالی فرمان فرماید مر آن مرغ را که ساکت
باش که گوینده ترا آمرزیدم و اے فرشتگان شما نیز گواه باشید که سجلات زلات گوینده این
مرغ را بآب غفران محو گردانیدم حق تعالی مر آن جانور را هفتاد زبان کرامت فرماید تا آمرزش
خواهد صاحب خود را تا روز قیامت شود امتانه وصد قسا آن جانور بیاید و دست
گوینده خود را بگیرد و ببرد تا بهشت ولیکن تلقین از مردے باید گرفتن که او را اجازت
باشد چنانکه تیر از ترکش سلطان باید گرفتن و اگر نے ترکش باید گرفتن قوله تعالےٰ
یا ایها الذین امنوا اذکروا اللہ ذکرا کثیرا در خبر است که روزے
هزار اندر هزار نفس زده مے شود مر مرد را از نفسے سوال خواهند کرد که هر چه آورده و هر چه
فرو آورده **رباعی** ز هر نفس بقیامت شمار خواهد بود ۔ گنه مکن که گنهگار
خوار خواهد بود ۔ بسا سوار که فردا پیاده خواهد شد ۔ بسا پیاده که فردا سوار خواهد بود
پس بنده را باید که نفسهاے گذشته را که بے فائده بر آورده است قضا کند و این سر است
تا صاحب بیعت نشود تنها یان را نشاید گفتن **ع** سریکه با تو دارم در نامه چون نویسم
اسرار فاش گردد و از کاک سر بریده ۔ **شرط ششم** نگاهداشت خاطر است
خاطر چهار قسم است خاطر رحمانی و خاطر ملکانی و خاطر شیطانی و خاطر نفسانی خاطر
رحمانی تنبیه غفلت است و خاطر ملکانی ترغیب طاعت است و خاطر شیطانی تزیین معصیت است

وخاطر نفسانی مطالبہ شہوات ست وروندہ راہ را خاطرے کہ پیدا شود در وقت ذکر باید
کہ نفی کند و بر کار باشد تا روشن شود کہ قبول کردن است یا رد کردنست و اگر نتواند تمیز کردن
گوید خداوندا میدانی کہ نمیدانم و میدانم کہ میدانی انچہ خیر منست آن کرامت فرمائے و این
دعا خواند بسم اللہ الرحمن الرحیم اللھم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعہ وارنا الباطل
باطلا وارزقنا اجتنابہ ولا تکلنا الی انفسنا ولا اقل من ذلک وکن لنا ولیا
وحافظا وناصرا وعونا ومعینا وعلی کل خیر دلیلا وملقنا ومؤیدا ربنا
اتنا ومن حضرنا ومن غاب عنا وکل مومن ومومنۃ فی الدارین حسنۃ یا واسع
المغفرۃ ویا ارحم الراحمین شرط ہفتم رضا دادن ست بحکم خدا تعالی و توکل و تفویض
ہم ازین بابست در سر وجہر و شدت و رخا و در میان خوف و رجا باید بود در جمیع احوال چون
بکریمی و رحیمی و غفوری و ستارے حق تعالی نظر کند رجا قوت گیرد و چون بقہاری و شدید
العقابی نظر کند خوف قوت گیرد و چون نظر بر توفیق شود بندہ را رجا پیدا شود کہ اگر خواستی او
و اگر نخواستی توفیق ندادے توفیق عزیز ست بہر کس نہ ہند و این گوہر ناسفتہ بہر کس
ندہند و چون بتقصیر خویش نظر کند خوف پیدا شود بندہ ہمان بہ کہ بتقصیر خویش
عذر بدرگاہ خدا آورد ورنہ سزاوار خداوندیش کس نتواند کہ بجا آورد و خیر او در دنیا
اینست کہ درمیان خوف و رجا باشد در جمیع احوال اگرچہ در طاعتے و حضرت او لا تامن ارچہ
در معصیتے از در او لا تیاس امین مباش خواجہ و نومید ہم مشو اسلام درمیانہ خوف
و رجا بود شرط ہشتم اختیار صحبت صالحانست و ہجران مفسدان و ہر ضعیف گا نزاد پس
حجاب باید بود و تا نظر بر نامحرم نیفتد و نامحرم را نیز برروی نیفتد و سخن عزیز انست یا علی
با ہر کہ نشستی و نشد جمع دلت وز تو نرہید زحمت آب و گلت از صحبت او اگر تبرا نکنی
ہرگز نکند روح عزیزان بحلت شرط نہم بیداریست و در وے فوائد بسیارست
اول تخلق باخلاق اللہ لا تاخذہ سنۃ ولا نوم گفتم بحجہ خدمت بوصالت ہم

گفتا که تخلقوا باخلاق الله • وشب خلوتخانهٔ عاشقانست که راز و نیاز بحضرت بی‌نیاز
عرضه میدارند بی تشویش اغیار ٭ از صبح وجود بی‌خبر بود عدم • آنجا که من و عشق تو بودیم بهم
در روز اگر کسی نیابم محرم • شب هست و غمت هست مرا هیچ چه غم • هر دولتی و سعادتی
که سالکان راه یافتند در شب یافتند ٭ دولت بگیر خواهی خیز و شب زنده دار • خفته نابینا
بود دولت به بیداران رسد • **شرط دهم** نگاهداشت لقمه است باید که لقمه حلال و پاک بود و این
از جملهٔ فریضه‌هاست قال الله تعالی کلوا مما فی الارض حلالا طیبا و رسول صلی الله
علیه وسلم فرموده اند که عبادت ده جزست نه جز روزی حلال طلب کردن ست و باقی
همه عبادت یک جزست و حلال آنست که بوقت ورزیدن و بخدای عاصی نشود و طیب
آنست که بوقت خوردن او بر نیت قوهٔ طاعت باشد و چون حلال پاک بود اسراف نکند
٭ گرچه خدا گفت کلوا واشربوا • از پی آن گفت ولا تسرفوا • و چون خورد باید که با ذکر بود
اگر بغفلت خورد همچنان بود که ذبیحه بی بسمل می‌خورد ولا تاکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه
ظاهر آیه تقاضا می‌کند و چون خورد با غافلان همکاسه نشود **رباعی** نشین با بدان که صحبت بد
• گرچه پاکی ترا پلید کند • آفتابی بدان بزرگی را • ذره ابر ناپدید کند • گوهر از ناقصان
ره مطلب • زانکه این مایه کاملی دارد • و باید که پزندهٔ طعام با طهارت و با ذکر بود تا
غفلت و تیرگی نشود که خواجه خضر صلوات الله علیه و سلامه بر بزم دیکی خواجهٔ خواجگان
خواجه عبدالخالق غجدوانی قدس الله تعالی روحه آمدند سفره حاضر ساختند خواجه خضر
صلوات الله علیه و سلامه نخوردند و گفتند آنکس که خمیر کرده است بی طهارت بوده است
این لقمه لائق حلق ما نیست رزقنا الله و جمیع محبینا حلالا طیبا آمین رب العالمین

تمت

تمت الرسالة الشریفة من خواجه عزیزان علی رامیتنی
قدس سره

آغاز رسالۀ حضرت مولانا یعقوب چرخی قدس اللہ سرہ کہ مسمی برسالۂ انسیہ است

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد و ثنا مبدع ارض و سما را کہ جنس انس را مظہر انواع کمالات گردانید و انبیاء
و اولیا را وسائط تکمیل ساخت و محمد رسول اللہ علیہ الصلوۃ والسلام را بمزید
ارشاد بر ہمہ ایشان تفضیل کرد و امت او را نیز بنابرین بہترین امم گردانید و
بعضے از امت را بولایت خاصہ محفوظ داشت و دلیل بران متابعت ظاہرہ و باطنہ
او را گردانید قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَاللّٰهُ
غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ؕ و ہر کس کہ از سعادت متابعت او روی بتافت بشقاوت ابدیہ
مستہلک شد کہ قُلْ اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ
الْكٰفِرِيْنَ پس ہر کہ خواہد کہ بخلعت ولایت خاصہ مشرف شود و یرا از متابعت
او چارہ نباشد بنابرایں معنی فقیر حقیر یعقوب بن عثمان بن محمود الغزنوی ثم الچرخی
لا زال جدہ کجدہ محمود اخواست کہ شمۂ از سیرت و طریقت مستقیمہ کہ بوے
رسیدہ بود از حضرت مخدومی شیخ الاسلام والمسلمین قطب المشایخ والاولیا فی العالمین
خواجہ بہاء الحق والدین المشتہر المعروف بہ نقشبند رحمۃ اللہ تعالی علیہ در قید کتاب

آورده تا فوائد آن بروزگار بماند و سببی شد اصحاب و احباب یا شد و ذکر سلسله
و احوال عجیبه ایشان را بعضی بطریق اختصار کرده شد فاما آنچه بنسبت جذبه ترتیب
کرده اند بقلم شرح نتوان داد چون بعنایت بیغایت داعیهٔ طلب درین فقیر پیدا
شد و قائد فضل الٰهی بحضرت ایشان کشید و در بخارا ملازمت ایشان میکردم و بکرم
عام ایشان التفات می یافتم تا بهدایت صمدیت یقین شد که از خواص اولیاء الله اند
و کامل مکمل اند بعد از اشارت غیبیه و واقعات کثیره تفاول بکلام الله کردم این آیت آمد
که اُولٰئِکَ الَّذِیْنَ هَدَی اللّٰهُ فَبِهُدٰهُمُ اقْتَدِهْ در فتح آباد که مسکن این فقیر بود
متوجه مزار شیخ عالم سیف الحق والدین الباخرزی رحمة الله علیه نشسته بودم که
ناگاه پیک قبول الٰهی در رسید و بیقراری در من پیدا شد قصد حضرت ایشان کردم
چون بقریهٔ کوشک هندوان که منزل ایشان بود رسیدم حضرت ایشان را بر سر راه
منتظر دیدم تلطفی و احسان نمودند و بعد از نماز شام صحبت داشتند و هیبت
ایشان بر من مستولی شده بود و مجال نظر نبود گفتند العلم علمان علم القلب فذلک
علم الانبیاء والمرسلین وعلم اللسان فذلک حجة علی ابن آدم امید ست که از علم
باطن نصیبی بتو رسد فرمودند در حدیث اِذَا جَالَسْتُمْ اَهْلَ الصِّدْقِ فَاجْلِسُوْهُمْ بِالصِّدْقِ
فَاِنَّهُمْ جَوَاسِیْسُ الْقُلُوْبِ یَدْخُلُوْنَ فِیْ قُلُوْبِکُمْ وَیَنْظُرُوْنَ اِلٰی هِمَمِکُمْ و مامور یم
امشب تا اشارت بچه شود تا بآن عمل کنیم چون بامداد کردند گفتند مبارک باد که اشارت
بقبول شد و ما کس را قبول نمیکنیم و اگر میکنیم دیر قبول میکنیم فاما تا هر کس چون آید و وقت چه
باشد سلسله مشایخ خود را بخواجه عبد الخالق غجدوانی رحمه الله بیان کردند و این فقیر را
بوقوف عددی مشغول کردند و فرمودند که اول علم لدنی این سبق ست که خواجه عبد الخالق
غجدوانی در پیش یکی از کبرا مولانا صدر الدین تفسیر میخواندند باین آیه رسید که
اُدْعُوْا رَبَّکُمْ تَضَرُّعًا وَّخُفْیَةً که حق سبحانه و تعالی بندگان خود را فرموده است

اگر ارادت حق سبحانہ وتعالی باشد بتو رسید بعد ازان یکی از بندگان خاص خدایتعالے بخواجہ عبدالخالق رسید والیشان را این سبق تلقین کرد ومشہورست کہ آن بندہ بزرگ خضر بود زادہ اللہ تعالی علما وحکمۃ بعدہ چند وقت در ملازمت ایشان می بودم تا غایتے کہ این فقیر را از بخارا اجازت سفر شد گفتند کہ انچہ از ما بتو رسیدہ است بہ بندگان خدایتعالی برسان تا سبب سعادت ایشان باشد ودر حال وداع سہ بار گفتند کہ ترا بخدا سپردیم ازین سپارش امید بسیار شد زیرا کہ در حدیث ست ان اللہ تعالی اذا استودع شیئا حفظہ وچون از بخارا ارتحال افتاد بشہر کش سبز رسیدہ شد وچند وقت آنجا اقامت افتاد خبر وفات ایشان رسید خاطر مجروح ومحزون شد وخوف عظیم مستولی شد کہ نعوذ باللہ مبادا کہ باز بعالم طبیعت میل افتد ودواعیہ طلب نماند وروحانیت ایشان را دیدم کہ زید بن الحارثہ را یاد کردند واین آیہ راخواندند وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُوْلٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ اَفَاۡئِنْ مَّاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰۤى اَعْقَابِكُمْ وچون از صحبت ایشان محروم شدہ بودم میل شد کہ طائفہ دیگر را کہ از درویشان بودند لاحق شوم وبطریقہ ایشان متوجہ شوم باز روحانیت ایشان را دیدم کہ میگویند قال زید ابن الحارثۃ الدین واحد دانستم کہ اجازت نیست واز میان صحابہ زید بن حارثہ را تخصیص کردند زیرا کہ زید داعی حضرت رسول اللہ بود صلی اللہ علیہ وسلم یعنی پسر خواندہ رسول بود صلی اللہ علیہ وسلم حضرت خواجگان ما قدس اللہ اسرارہم طالبان را بفرزندی قبول میکنند پس اصحاب ایشان ادعیای ایشان باشند واللہ اعلم دو کرت دیگر ایشان را در وقت دیدم گفتم ما شما را در قیامت بچہ یابیم فرمودند بتشرع یعنی عمل کردن بشریعت ازین سخن بشارت اشارت شد بانچہ در میان خود میفرمودند کہ ما ہرچہ یافتیم بفضل الہی برکت عمل کردن بآیات قرآن واحادیث مصطفی وطلب کردن نتیجہ ازان اعمال ورعایت تقوی

وحدود شرعیہ وقدم زدن در عزیمت وعمل کردن سنت وجماعت واجتناب از بدعت
بود چون در بخارا اجازت میکردند مر الطالب خواجہ علاء الدین عطار رحمۃ اللہ علیہ
من الملک الجواد فرستادند بطریق اشارت بمتابعت ایشان فرمودند بموجب اشارت
چند سال ملازمت ایشان کردہ شد لطف وکرم ایشان برہر کس نہایت بود علی الخصوص
باین فقیر از صحبت شریف ایشان محروم شدم خواستم بامتثال امرے کہ خواجہ
مارحمۃ اللہ کردہ اند کہ انچہ از ما بتو رسیدہ است بدیگرے برسان تقدر حال بکنیم
بطریق خطاب مر حاضر انرا وکتاب مر غائبانرا وایںفقیر خود را مستحق این میداند فاما
اعتقاد اینست کہ اشارت بے حکمت نبودہ باشد ؎ تو چشم خویش را دیدن بیاموز
فلک را است گردیدن بیاموز * واز روح مقدس ایشان مستفید میشدم ودرین کار
عظیم یکے ازان امور کہ فرمودند دوام وضو بود وذکر مداومت بر وقت قلبی بود
وذکر اشارت بود بنمازہاے نافلہ در اوقات شریفہ واین وصیتہا وفوائد آن بیان
کردہ شد وبعضے از فوائد ایشان وفوائد خواجہ علاء الدین رحمہم اللہ تعالی آوردہ شد
بعون خالق الکون بدانکہ حضرت خواجہ ما قدس اللہ تعالی روحہ در طریقت نظر قبول
بفرزندی از شیخ طریقت خواجہ محمد بابا سماسی بود وایشانرا از حضرت خواجہ علی رامیتنی
وایشانرا از حضرت خواجہ محمد ابو الخیر لغنوی وایشانرا از حضرت خواجہ عارف ریوگری
وایشانرا از حضرت خواجہ عبد الخالق غجدوانی وایشان را از حضرت شیخ ابو
یعقوب یوسف ہمدانی وایشان را از حضرت شیخ ابو علی فارمدی کہ پیر شیخ
امام غزالی رح بودہ است وایشان را از حضرت ابو القاسم گرگانی و شیخ
ابو القاسم گرگانی را در تصوف انتساب بشیخ جنید بسہ واسطہ میرسد ودیگر شیخ
ابو علی فارمدی را انتساب بشیخ ابو الحسن خرقانی وایشانرا السلطان العارفین بایزید
بسطامی وایشانرا امام جعفر صادق وایشان را بجد خود امام محمد باقر وایشان را

بہ پدر خود امام زین العابدین وایشانرا بہ پدر خود سید الشہداء امیر المومنین حسین رضؓ
وایشانرا بہ پدر خود امیر المومنین وامام المتقین علی بن ابیطالب کرم اللہ وجہہٗ ایشانرا
بحضرت رسالت صلے اللہ علیہ وسلم و دیگر امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ را
انتساب در علم باطن بہ پدر مادر خود قاسم بن محمد بن ابی بکر ست کہ از کبار
تابعین بودہ است وقاسم را انتساب در علم باطن بسلمان فارسی ست وسلمان را
باوجود دریافتن حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم انتساب در علم باطن با بو بکر
صدیق رضی اللہ عنہ نیز بودہ پس حضرت خواجۂ مارا قدس اللہ تعالے ارواحہم
در تصوف نسبت بچہار وجہ است یکی بحضرت خواجہ خضر زاد اللہ تعالی علماً وحکمۃ
دوم بحضرت شیخ جنید رحؒ سوم بسلطان العارفین سلطان بایزید تا بحضرت امیر المومنین
ابو بکر صدیق وامیر المومنین علی رضی اللہ عنہما واز بہر اینمعنی ایشان را نمک مشایخ
می نامند در فضیلت دوام وضو خواجۂ مارحمۃ اللہ علیہ میفرمودند کہ دائم بر طہارت
می باید بود کہ حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند لا یواظب علی الوضوء
الا مومن یعنے ہمیشہ بوضو تواند بود مگر کسے کہ مومن باشد قال اللہ تعالے
فیہ رجال یحبون ان یتطہروا واللہ یحب المطہرین یعنی در مسجد رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم یا در مسجد قبا مردانند کہ دوست میدارند خودرا کہ پاک سازند
از نجاست بکلوخ وباز باب بشویند وبعضے گویند کہ دوست میدارند آنکہ خودرا
بغسل کردن پاک کنند از نجاست وخباثت بشب خواب نروند وخدا تعالے
دوست میدارد آنکسانیرا کہ خودرا پاک سازند ازینجا دانستہ شد کہ در طہارت
ساختن وخودرا پاک داشتن دوستے خدا تعالے حاصل آید وچہ سعادت خوشتر ازین
باشد کہ بندہ دوست خدا تعالی باشد قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اذا
توضاء المومن وغسل وجہہ خرج من وجہہ کل خطیئۃ نظر الیہا

بعینه مع الماء و اذا اغسل یدیه خرج من یدیه کل خطیئة بطشتها یداه مع الماء و اذا اغسل رجلیه خرج کل خطیئة مشیتها رجلاه مع الماء حتی یخرج نقیا من الذنوب یعنے رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ چون وضو سازد بندۂ مومن ولشوید روی خود را بیرون آید باآب از دست و پاے وی ہر گناہے کہ بدست و پای کردہ باشد تا پاک شود از گناہان و لطہارت ظاہر طہارت باطن کند و در وقت شستن ہر عضوی کلمۂ شہادت را بخواند و مسواک را بے ضرورت ترک نکند کہ ثواب بسیار است و چون تمام کند بگوید اشھد ان لا الہ الا اللہ و اشھد ان محمدا عبدہ و رسولہ اللھم اجعلنی من التوابین واجعلنی من المتطھرین و اجعلنی من الصالحین رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ بعد از طہارت کردن این بگوید کشادہ شود بروی ہشت در بہشت کہ از ہر در کہ خواہد در آید و ایستادہ شود از آب وضو پارہ بیاشامد و گوید اللھم اشفنی بدوائک واشفنی بشفائک واعصمنی من الوھن والامراض والاوجاع و بعد ازان دو رکعت تحیت وضو بگزارد و بعد ازان بمحاسن شانہ کند و آغاز بابرۂ راست کند بعضے از مفسران گفتہ اند درین آیۃ یا بنی آدم خذوا زینتکم مراد ازین زینت محاسن شانہ کردن ست و درین دو رکعت نماز نفی خاطر کند و بظاہر و باطن متوجہ باین نماز باشد رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود ما من مسلم یتوضا فیحسن الوضوء ثم یقوم فیصلی رکعتین مقبلا علیھما و وجھہ الا وجبت لہ الجنۃ یعنے ہر مسلمانی کہ وضو بسازد و وضو را نیکو بسازد یعنی فرائض و سنن و آداب بجا آرد پس برخیزد و دو رکعت نماز بگزارد بحضور تمام نیست جزای وی مگر بہشت و حضرت خواجہ بہاء الدین رحمۃ اللہ علیہ می گفتند کہ درین نماز باید کہ خود را بارکان نماز و احکام مشغول دارد و این بہ نسبت مبتدی باشد در نماز تحیت وضو ثواب بسیار ست

شیخ شہاب الدین سہروردی رحمۃ اللہ علیہ گفتہ اند در ہمہ اوقات بگذارد شیخ محی الدین اعرابی رحمۃ اللہ علیہ گفتہ کہ در اوقات مکروہ نگذارد واین بمذہب علماے ماسوا فق است وبعد از نماز سہ بار بگوید استغفر اللہ الذی لا الہ الا ھو الحی القیوم واتوب الیہ بہ نیت توبہ از گناہان ودعا کند وشب وروز باید کہ باطہارت بود و بطہارت خواب رود کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ ما من مومن مات طاہرا فی شعار طاہر مات فی شعارہ ملک فلا یستیقظ ساعۃ من اللیل الا قال الملک اللھم اغفر عبدک فلانا نانہ قد مات طاہرا یعنی ہر کہ شب بخواب رود بطہارت در جامۂ پاک وسے باشد فرشتہ ہر ساعت کہ از خواب بیدار شود آن فرشتہ وسے را از خدای تعالے آمرزش خواہد وقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم النائم الطاھر کالقائم الصائم یعنی ثواب کسے کہ خواب رود بطہارت ہچو ثواب روزہ دار وشب طاعت کنندہ باشد وبے ضرورت جنب خواب نرود رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود لا یدخل الملائکۃ فی بیت فیہ الصورۃ والکلب والجنب یعنی در نمے آید فرشتۂ رحمت در خانۂ کہ در وسے صورت وسگ یا جنب باشد وچون خواہد کہ در خواب رود ودر جاے خواب متوجہ قبلہ نشیند وآیۃ الکرسی وآمن الرسول بخواند وہر بار کہ خواند در میان دو کف دست بدمد وبر ہمہ اعضای خود بمالد کہ حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم چنین کردہ اند وسہ بار بگوید استغفر اللہ الذی لا الہ الا ھو الحی القیوم واتوب الیہ در حدیث است کہ ہر کہ در وقت خفتن سہ بار استغفار کند حق تعالی ہمہ گناہان ویرا بیامرزد وبذکر مشغول باشد تا غایتے کہ خواب بروی غلبہ کند بعد از ان بدست راست روی سوی قبلہ تکیہ کند وکف دست راست بر روی نہد وسہ بار بگوید

اللهم انی اسلمت نفسی الیك ووجهت وجھی الیك وفوضت امری
الیك والجأت ظهری الیك رغبة ورهبة الیك لا ملجأ ولا منجا
منك الا الیك آمنت بكتابك الذی انزلت وبنبیك الذی
ارسلت اللهم انقضنی فی احب الساعات الیك واستعملنی باحب الا
عمال الیك الذی تقربنی الیك زلفاء وتبعدنی من سخطك بعدا اللهم
لا تؤمنی مکرك ولا تولی غیرك ولا تنسنی ذکرك ولا تجعلنی
من الغافلین قال النبی صلی الله علیه وسلم یا فلان اذا اویت الی فراشك
فقل اللهم انی اسلمت نفسی الیك الی قوله ارسلت فانك ان مت
فی لیلتك امسیت علی الفطرة ای علی الدین الحق وان اصبحت اصبت
خیرا اهل حدیث اخرجه البخاری وغیره من الائمة و بذکر مشغول شود
تا بخواب رود هر بار که بیدار شود بذکر مشغول شود تا بخواب رود و نوم العالم
اشارت بان نوع خواب ست والله تعالی الموفق **در فضیلت ذکر خفیه**
ملکیه مخصوص این سلوك را حاجت باد قوف عددی گفتند ی سفر بود که در
حدیث ست اجمعوا وضوء کم الخ طهارت ظاهر و باطن حاصل آید از هم
صفتهائے مذموم حسد و عداوت و بخل و دوستی هر چیزیکه باشد جز محبت مولا تعالی
و دل بمحبت مولا تعالی آرام گیرد و چون دل از صفتهای بد پاک شود و بصفتهائے
نیک آراسته شود سالم شود و از بلاہائے انجہان خلاص تواند یافت مگر بدل
سالم قال الله تعالی یوم لا ینفع مال ولا بنون الا من اتی الله بقلب
سلیم یعنے در روز قیامت مالها و پسران بیکسے ہیچ نفع نتواند رسانیدن
مگر آن کس که در قیامت بدل سالم بیاید که آنکس برحمت حق واصل شود و سبب
دل سالم و صفت دل ایمنست که گفته اند سه زغیرت خانه دل را زغست

کردہ ام خالی + کہ غیرت راثمی شاید درین خلوت سرار فتن + وکبر اگفتہ اند کہ
مقصود از ہمہ عباد تہا ذکر ست وفکر چون جان ست وہمہ عبادت ہا چون قالب
اگر در عباد تہا از حضرت او غافل باشد ان فائدہ ندہد وخواجۂ مار حمۃ اللہ علیہ
میفر مودند کہ چون این بیت را التعویذ نویسد بیمار صحت یابد انشاء اللہ تعالیٰ
۵ تاروی ترا بدیدم اے شمع طراز + نے کار کنم نہ روزہ دارم نہ نماز + چون با تو بوم
مجاز من جملہ نماز + وربی تو بوم نماز من جملہ مجاز + بدآنکہ در ذکرے کہ اخلاص نباشد
چندان فائدہ ونتیجہ ندہد قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم قال لا الٰہ الا
اللہ محمد رسول اللہ باخلاص در بہشت درآید پرسیدہ شد کہ اخلاص این کلمہ
طیبہ چیست رسول صلی اللہ علیہ وسلم گفت کہ اخلاص وے آنست کہ گویندہ خود را
از حرامہا بازدارد وببرکت گفتن این کلمہ دل وی باصلاح آید واستقامت در اقوال و
افعال واحوال او پدید آید چون استقامت ظاہرہ وباطنہ حاصل آید جمیع سعادت
ابدیت میسر شود قال اللہ تعالیٰ ان الذین قالوا ربنا اللہ ثم استقاموا بدرستے
وراستی آن کسانی کہ گفتند کہ پروردگار ما اللہ تعالیٰ ست وایمان آوردند بگفتن
لا الٰہ الا اللہ باشرائط آن پس راست شوند ظاہرا وباطنا ونتیجہ گفتن این کلمہ
حاصل شد ایشان را وآن استقامت ظاہر ست یعنی حدود ظاہر شریعت و
استقامت باطنہ کہ آن عبارت ست از ایمان حقیقی کہ خواجۂ مار حمہ اللہ آنرا تفسیر
کردہ اند بپاک کردن دل از جمیع منفعت ومضرت کہ دل مشغول گردد از حضرت
حق تعالیٰ جزای ایشان را این باشد تتنزل علیہم الملائکۃ فرود آید بر ایشان
در وقت رفتن ایشان ازینجہان فرشتگان رحمت بگویند بایشان کہ لا تخافوا
ولا تحزنوا مترسید از عذاب آنجہان وغمناک مشوید بفوت شدن راحتہای
اینجہان وابشروا بالجنۃ التی کنتم توعدون بشارت شوید از ان بہشت

کہ وعدہ کردہ شدہ بودید آن وبگویند آن فرشتگان مراین مومن رانحن اولیاءکم فی
الحیوۃ الدنیا مائیم دوستان شما درین سرا گویند آن فرشتگان مراین مومن را
ولکم فیھا ما تشتھی انفسکم ولکم فیھا ما تدعون نزلا من غفور
رحیم مرشمار است انچہ آرزو برید وجمیع این نعمتہا نزل باشد از نیک آمرزندہ
و نیک رحم کنندہ مرشمارا نزول احضرا گویند کہ پیش مہمان بیارند و بعد ازان تکلف
دگر کنند و ہمہ نعمتہای جنت ماحضر باشد بنسبت لقای بیچون حضرت باری تعالیٰ
واگر ذکر باخلاص نباشد چندان فائدہ ندہد بلکہ خوف عظیم باشد کہ من قال اللہ تعالےٰ
وقلبہ غافل عن اللہ فخصمہ فی الدارین اللہ یعنی ہرکہ اللہ گوید و دل وے
از رعایت احکام اللہ غافل باشد خصم وے دران جہان اللہ تعالےٰ باشد و
درفضیلت ذکر آیات واحادیث بسیارست ومحل ہمہ انیست کہ یاد کردہ شد
واللہ تعالیٰ اعلم وفائدہ تمام وقتیکہ از ذکر حاصل آید کہ تلقین از مردی گرفتہ باشد
وخواجہ ما رحمۃ اللہ علیہ میفرمودند کہ کسانیکہ بارشاد و تلقین مشغول اند سہ نوع اند
کامل مکمل وکامل مقلد وکامل مکمل وکامل مکمل رابعضے از مصنفات قطب المشائخ
خواجہ محمد علی حکیم ترمذی رحمہ اللہ تعالیٰ گفتہ اند کہ وے را از ولایت نبی چہار
دانگ نصیب باشد وکامل مکمل نورانی ست ونوربخش ست وکامل نورانی
ست ولیکن نوربخش نیست ومقلد کہ بہ تلقین شیخ کاری می کند واگر باذن
شیخ کامل مکمل باشد نیز امید داری ہست فاما فائدہ درانست کہ یقین از کامل
بکمال باشد وآن حکم وجود گیرد وگفتہ اند قطب می باید یا خلیفۂ قطب فی بہر حال
کہ باشد دائم بذکر مشغول باشد بان کیفیت کہ تلقین کردہ اند وہمہ اوقات
خود را مصروف بذکر دارد وعلی الخصوص پیش از صبح وبعد از نماز شام فقیر افزمود
بودند عارف رومی فرماید رباعی از ذکر ہمی نور فزاید مہ را ۔ در راہ حقیقت آورد

لمرہ را، سحر صبح نماز شام ورد خود ساز، خوش گفتن لا الٰہ الا اللہ را، بامداد و شبانگہ
بذکر مشغول بود از جملہ ذاکران بود نہ از غافلان بحکم این آیہ کہ و اذکر ربک تضرعا
وخیفۃ ودون الجہر من القول بالغدو والاصال ولا تکن من
الغافلین ویاد کن اے محمد پروردگار خود را بسکینیت و تضرع نے آواز بلند
در بامداد و شبانگاہ و مباش اے محمد در غافلان و بعضے از مفسران گفتہ اند
کہ مراد از غدو و اصال شب و روز ست یعنی علی الدوام بذکر خفیہ مشغول باش بدانکہ
در ہیچ آیہ و حدیث بطریق صحیح امر بذکر بلند نیست و نیامدہ است بلکہ امر بذکر خفیہ
آمدہ است چنانکہ درین آیہ دیگر مذکور ست قال اللہ تعالیٰ ادعوا ربکم تضرعا وخفیۃ
یعنی بخوانید پروردگار را بسکینیت و تضرع و آہستہ انہ لا یحب المعتدین بدرستی
و راستی کہ اللہ تعالیٰ دوست نمیدارد کسانی را کہ از حد در گذرند و آواز بلند کنند
و در تفسیر امام نجم الدین عمر صاحب منظومہ در معنی این آیۃ آوردہ است کہ ابو موسی
اشعری رضی اللہ عنہ روایت کردہ است کہ صحابہ با رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم
در سفر بودند بالای بلندی بر آمدند تکبیر و تہلیل گفتند و آواز بلند کردند رسول صلے اللہ
علیہ وآلہ وصحبہ وسلم فرمود ایہا الناس اتقوا علی انفسکم انکم لا تدعون اصما
ولا غائبا انکم تدعون سمیعا قریبا وھو معکم اے مردمان نگہ دارید
بر نفسہائے نان نعرہ مزنید در دلہائے خود خدای تعالیٰ را یاد کنید کہ غایب را
نمے خوانید بلکہ شما میخوانید آنرا کہ شنواست و نزدیک ست قریب بشما و غیر این
دلائل بسیار ست بنا برین علما گفتہ اند ذکر بلند بخلاف دلیل و مشایخ گفتہ اند
ذکر خفیہ اولی ست ؎ نعرہ کم کن زانکہ نزدیک ست ماہ کہ از نزدیکی گمان آید حصول
و بسبب مداومت و ملازمت از وقوف عددوے دل زود ذاکر شود و از حضرت
خواجہ سماع دارم کہ میگفتند ؎ دل چو ماہی و ذکر چون آب ست ۔۔ زندگی

دل بند کرد نا یب ست ٭ وچون دل ذاکر شود و علامت او ظهور کند بعد از ان بوقوف قلبی مشغول باید بود و فواید آن بیان کنم بدانکه از حضرت خواجه رحمہ اللہ سماع دارم کہ میگفت الذکر لارتفاع الغفلۃ فاذا ارتفع الغفلۃ فانت ذاکر یعنی ذکر در دور شدن غفلت ست چون غفلت دور شد مرد ذاکر شد اگرچہ خاموش باشد نیز سود بند رعایت وقوف قلبی هم ست در همہ احوال در خوردن و خفتن و رفتن و فروختن و خریدن و طهارت ساختن و نماز گذاردن و قرآن خواندن و کتابت کردن و در پیش و عظ گفتن باید کہ یک چشم زدن غافل نباشد تا مقصود حاصل آید و کبرا گفته اند من غمض عینیه عن اللہ غمضۃ لا یصل الیہ طول عمرہ یعنی هر که یک چشم زدن از خدای تعالی غافل شود با نچہ مقصود ست نرسد در عمر دراز و نگاه داشتن باطن کار مشکل ست اما بعنایت حق تعالی و تربیت خاصان حق زود میسر شود و بیت بے عنایات حق و خاصان حق گر ملک باشد سیاه هستش ورق ٭ و در صحبت دوستان خدای تعالی کہ هم سبق باشند و منکر یکدیگر نباشند و شرایط صحبت نگاه دارند زود میسر شود و بیک التفات باطن شیخ کامل مکمل تصفیہ باطن حاصل آید کہ بریاضات کثیرہ حاصل نیاید چنانچہ عارف رومی گوید ٭ آنکہ جز تبریز دید یک نظر شمش دین باطنہ زند هر دمہ و سخرہ کند بر حیلہ و سخن شیخ ابو یوسف همدانی ست قدس اللہ سرہ العزیز صحبوا مع اللہ فان لم تطیقوا فاصحبوا مع من یصحب مع اللہ یعنی صحبت با خدای تعالی دارید و اگر میسر نشود شما را با خدای تعالی پس صحبت با کسے کہ مصاحب ست با خدای تعالے و خواجہ علاء الدین عظم تربتہ مے گفتند کہ آنچہ یعنی بعد از فنا دست دهد و اگر نتوانید صحبت با خدای تعالے داشتن صحبت با اهل فنا دارید و درین حدیث کہ اذا تحیرتم فی الامور فاستعینوا با اهل القبور نیز مے گفتند کہ

اشارت بہ صحبت اہل فناست فاما اگر از بہر دفع ملامت و اغراض فاسده و جمع
دنیا و استمالت اہل دنیا باشد از ان صحبت حذر باید کرد و سخن خواجہ عبد الخالق
غجدوانی ست رحمہ اللہ از صحبت بیگانگان بگریز چنانکہ از شیر گریزی و اگر در
صحبت بباطن مشغول می باشید بظاہر از مالایعنی نیز حذر کنید و علامت صحت
صحبت بباطن آنست کہ در وی فیض روحانی بدل بنده برسد و از ماسوی خلاص
یابد چنانکہ گفتہ اند **رباعی** با ہر کہ نشستی و نشد جمع دلت ٭ وز تو نرمید زحمت
آب و گلت ٭ زنہار ز صحبتش گریزان می باش ٭ ورنہ نکند روح عزیزان بحلت ٭ و صحابہ
رضی اللہ عنہم گفتندی مر یکدیگر را تعالوا نجلس نؤمن ساعة بیائید تا بنشینیم
و یک ساعت بایمان حقیقی مشرف شویم کہ نفی ماسوی ست و فوائد صحبت دوستان
خدای تعالی بسیار ست نارخندان باغ را خندان کنید ٭ صحبت مردانت از مردان کنید
٭ و چون بوقوف قلبی ملازمت نماید خاصہ آنچہ در ذکر ست حاصل شود و چشم بصیرت
کشاده شود و بارگاه دل از خار اغیار خالی شود و ذاکر در بحر فنا محو شود و
بمقتضای فاذکرونی اذکرکم بشرف مذکوری مشرف شود بحکم و عده
لا یسعنی ارضی و لا سمائی و لکن یسعنی قلب عبدی المؤمن جمال سلطان
الا اللہ تجلی کند و ذاکر سالم از اسم بمسمی مشغول شود و اشتغال باسم بطریق رسم
بمنزلہ غفلت ست روزی در صحبت خواجہ ما قدس اللہ روحہ یکی از اصحاب سلوک
بہ آواز بلند اللہ گفت خواجہ گفتند این چہ غفلت ست اعلم من علم و فہم
من فہم و در حقائق التفسیر آورده اند کہ یکی را از کبرا پرسیدند کہ در بہشت ذکر خواہد بود
جواب گفت کہ حقیقت ذکر آنست کہ غفلت نماند و چون غفلت در بہشت
نخواہد بود پس ہمہ ذکر باشد بعد از ان گفت سخن اہل تحقیق ست کفا لی حو یا
ان انا جیك ذا لیا کانی بعید او کانت غائب یعنی گناه است کہ من در ذکر و مناجات

ترا بر زبان یاد کنم یعنی بحضور زیراکه من از عالم حضرت تو دور نیستم و تو غائب نیستی اشاره باین آیهٔ که و نحن اقرب الیه من حبل الورید و در وقوف عددی و قلبی باختیار چشم فراز بکند و سر و گردن شیب نکند که آن سبب اطلاع خلق ست و خواجه رحمة الله علیه ازین منع میکردند و از امیر المومنین عمر رضی الله عنه منقولست که مردی را دید که سر و گردن شیب انداخته بود گفت یا رجل ارفع عنقک یعنی اے مرد گردنت بردار چنان مے باید که هیچکس از اهل مجلس باندحال او را بعضے از کبرا گفته اند الصوفی هو الکائن البائن یعنے صوفی آنکس ست که که پنهان باشد و آشکارا یعنے بباطن بحق سبحانه و تعالی مشغول باشد و بظاهر بخلق و خواجهٔ ما رحمه الله بسیار می گفتند

از درون شو آشنا و ز برون بیگانه باش ٭ اینچنین زیبا روش کم مے بود اندر جهان ٭ مردان همه بهمت دیده روند ٭ زان در ره عشق هیچ اثر پیدا نیست ٭

و می گفتند بندهٔ دانشمند دقیق النظر صحبت داشتم ایشان با وجود کمال مرا نشناختند زیراکه چون بنده برین صفتے رسد شناخت وے مشکل بود علی الخصوص اهل رسم را حقیقت ذکر خفی بوقوف قلبی میسر میشود بجاے میرسد که دل نیز نمیداند که بذکر مشغول است و سخن کبرا است که اذا اعلم القلب انه ذاکر فاعلم انه غافل و در حقایق التفسیر آورده است درین آیه که واذکر ربک تضرعا و خیفة قال الحسن لا یطهر ذکرک لنفسک فتطلب عوضا و اشرف الذکر ما لا یشرف علیه الا الحق و بعضے کبرا گفته اند ذکر اللسان هذیان و ذکر القلب وسوسه و این نسبت منتهیان باشد

ور اگفتم بیا دادِ شاد کنیم ٭ من چون همه او شدم کرا یاد کنیم ٭

حضرت خواجهٔ ما رحمة الله علیه گفتند که چون از سفر مبارک کعبه مراجعت افتاد بولایت طوس رسیده شد خواجه علاء الدین با صحاب

واحباب از بخارا باستقبال آمده بودند از ملک معزالدین حسین که والی ہرات بود
مکتوبی بدست قاصدے بما رسید و مضمون مکتوب این بود که میخواہم که بشرف
ملاقات مشرف شویم و آمدن ما متعسر ست اگر عنان کرم باینصوب متوجه سازند
تمام بنده نوازیست بموجب واما السائل فلا تنهر و بمقتضاے یا داؤد
واذا رأیت لی طالبا فکن له خادما متوجه ہرات شدیم چون بملک رسیدیم
پرسید که سخنے که بشما بطریق ارث از آبا و اجداد رسیده است گفتم نے باز پرسید
که سماع و ذکر بلند میگوئید و خلوت مے نشینید گفتم نے گفت درویشان را اینها
ہست چون ست که شمارا نیست گفتم جذبهٔ عنایت حق سبحانه تعالی بمن رسید
و مرا الفضل خود بے سابقهٔ مجاہدن قبول کرد و من باشارهٔ حقانیهٔ خلفائے خواجه
عبدالخالق رحمة الله علیه بوده ام و ایشان را اصل ازین چیزہا نبوده است
ملک فرمود چه کار بوده است گفتم بظاہر بخلق باشند و بباطن بحق ملک گفت
چنین دست دہد گفتم آرے حق تعالے میفرماید رجال لا تلهیهم تجارة
ولا بیع عن ذکر الله و مے گفتند خلوت شهرت و شهرت آفت و سخن خواجگان
ماست که خلوت در انجمن سفر در وطن ہوش در دم نظر در قدم و مے گفتند
حضوری و ذوقے که در ذکر بلند و سماع حاصل مے شود دوام ندارد و مداومت
بوقوف قلبے بجذبه می کشد و بجذبه کار تمام می شود ع گرمے مجوے الا از آتش
درونی ۔۔ وھو الموفق بیان نمازهای نافله حضرت خواجه رحمه الله بنده را
فرمودند که پیش از صبح بسبق باطن مشغول باشی و بآن اشاره بود به تهجد که بعضے
از کبرا گفته اند که اول حال رسول صلی الله علیه وسلم پیش از صبح بیدار بودے
و نماز بگذاروی در اول حال نماز تهجد بر ایشان فرض بودی و بعضے برین اند
که نماز تهجد در آخر عمر بر رسول صلی الله علیه وسلم فرض نمانده بود بطریق نفل

مے گذاردے و بعضے می گویند کہ در آخر عمر نیز بر ایشان فرض بود قال اللہ تعالے
ومن اللیل فتہجد بہ نافلۃ لک عسیٰ ان یبعثک ربک مقاماً محموداً یعنے
بعضے از شب را بیدار و از برائے تہجد بقرآن خواندن در نماز کہ فریضہ باشد مر ترا یا نماز
نفل باشد مر ترا شاید کہ بر انگیزد پروردگار تو مر ترا در مقام محمود کہ آن تجلی
ذاتی باشد یا مقام شفاعت مر اولین و آخرین را پس مقام محمود محمد را
صلے اللہ علیہ وسلم معبود بحق عزوجل بسبب تہجد در شب و در آیۂ دیگر
فرمود کہ یا ایہا المزمل ای مرد در خود پیچیدہ گلیم قم اللیل اے خیز در شب
بعبادت رب قدیم وصفت شب خیزان در قرآن بسیار ست قال اللہ تعالے
ان المتقین فی جنات وعیون بدرستی و راستی کہ پرہیزگاران در این جنان
باشند در بوستانہا و چشمہای آب روان آخذین ما اتٰہم ربہم
گیرندہ باشند آن چیز را کہ دادہ باشد ایشان را پروردگار ایشان انہم
کانوا قبل ذلک محسنین بدرستی و راستی کہ بودند این خدا ترسان در دنیا
نیکی کنندگان و بیان کرد آنرا کہ کانوا قلیلا من اللیل ما یہجعون بودند کہ
در اندکے از شب خواب رفتندے و بیشتر شب بیدار بودندی و بالاسحار
ہم یستغفرون و در سحرہا آمرزش خواستندی از گناہان در حدیث آمدہ است
کہ سحرہا بسیار باید گفت اللہم اغفرلنا وارحمنا وتب علینا انک
انت التواب الرحیم و در آیہ فرمود تتجافٰی جنوبہم عن المضاجع یعنے
یکسو می و پہلوہای مومنان خدا ترسان از خوابگاہا یعنے شب بیدار می باشند
یدعون ربہم یخوانند پروردگار شان را خوفا وطمعا از بہر ترس از خدا بہ بشر
وطمع داشتن رحمتش و مما رزقنٰہم ینفقون و آن چیزہا را کہ روزی کردہ
ایم ایشان را نفقہ مے کنند در راہ خدا تعالی فلا تعلم نفس پس

نمی دانند ہیچ نفسے از مخلوقات ما اخفی لهم من قرة اعین آن چیز ہا کہ
پنہان کردہ شدہ است از بہر ایشان کہ از روشنی چشم باشد یعنی خوش آید جزاء
بما کانوا یعملون و باشد آن در جزاء نعمتہا جزاے عملہای ایشان و رسول
صلی اللہ علیہ وسلم صحابہ را گفت علیکم بقیام اللیل فانه داب الصالحین
قبلکم وهو قربة الی ربکم ومکفر السیئات ومنهیات عن الاثم
یعنی بر شما باد کہ شب بیدار باشید کہ آن رفتار صالحان ست یعنی انبیا و
رسل و اولیا شب بیدار بودند سے شما نیز اختیار کنید شب بیدار بودن را
دآن قربت و رحمت حق ست و سبب کفارت گناہان ست و سبب باز داشتن
از گناہان ست و در حدیث دیگر آمدہ است رسول صلے اللہ علیہ وسلم فرمود
اقرب یکون من العبد فی جوف اللیل الاخر فان استطعت ان یکون
ممن یذکر اللہ فی تلک الساعة فکن یعنی نزدیک ترین بودن رحمت خدا
بہ بندگان میانہ شب ست کہ بصبح نزدیک باشد اگر توانی کہ باشی از کسانیکہ
یاد می کنند مرحضرت خدا تعالی را دران وقت بباش از ایشان و در فضیلت
شب خیزان احادیث بسیار ست ادب آنرا بتوفیق اللہ تعالی بیان کنیم
در خبر ست کہ رسول صلے اللہ علیہ وسلم چون شب بیدار شدے اول مسواک
کردے و وضو ساختے و بخواندے این آیة ان فی خلق السموات والارض
واختلاف اللیل والنهار تا آخر سورہ آل عمران باز این دعا بخواندے اللهم
لك الحمد انت قیم السموات والارض ومن فیهن ولك الحمد انت نور
السموات والارض ومن فیهن ولك الحمد انت الحق ووعدك الحق
ولقاءك حق وقولك حق والجنة حق والنار حق والنبیون حق ومحمد حق
والساعة حق اللهم لك اسلمت وبك اٰمنت وعلیك توكلت والیك

انت وبك خاصمت والیك حاكمت فاغفرلی ما قدمت وما اخرت وما
اسررت وما اعلنت وما انت اعلم به منی انت المقدم وانت المؤخر
لا اله الا الله بعد ازان دوازده رکعت نماز بشش سلام بگزارد واگر سورۂ یٰس
یاد داشته باشد در نماز تہجد بخواند حضرت عزیزان رحمۃ اللہ گفته اند که چون
سه دل جمع شود کار بندۂ مومن برآید دل شب و دل قرآن و دل بندۂ مومن
واگر وقت تنگ باشد ہشت رکعت یا چہار رکعت یا دو رکعت نماز بگزارد
و بعد از نماز دعا کند و بسبق باطن مشغول شود تا صبح بدمد سنت نماز بامداد
را در منزل خود بگزارد و در رکعت اول فاتحه و قل یا ایها الکافرون و در
رکعت دوم فاتحه و قل هو الله احد البته بخواند بعد ازان ہفتاد بار استغفر الله
الذی لا اله الا هو الحی القیوم واتوب الیه بگوید واگر شب بیگاه باشد بعد از
تہجد و اشتغال بسبق باطن ساعتے بدست راست روی سوی قبله تکیه
کند باز طہارت نو سازد از برائے سنت و فریضه نماز بامداد و در راه مسجد
بگوید استغفر الله من جمیع ما کره الله قولاً و فعلاً و خاطراً و ناظراً و چون
در مسجد در آید پای راست را پیش نهد و بگوید السلام علی اهل البیت اللهم
افتح لی ابواب رحمتك و چون نماز بامداد را ادا کند بر جائے خود بنشیند و بسبق
باطن مشغول گردد تا آفتاب برآید و بعد ازان دو رکعت نماز بگزارد و رسول
صلی الله علیه وسلم گفت صلی الفجر الجماعة ثم قعد یذکر الله تعالی
حتی تطلع الشمس ثم صلی رکعتین کانت له کاجر حجة و عمرة تامة تامة
یعنی هر که نماز بامداد گزارد بجماعت پس بنشیند و یاد کند حق تعالے را
تا آفتاب برآید بعد ازان دو رکعت نماز بگزارد به نیت استخاره یعنی طلب
کند از حق تعالی درین روز توفیق خیر و هر شش رسول صلی الله علیه وسلم فرموده

حکایۃ عن اللہ عزوجل یا ابن آدم ارکع لی رکعات من اول النہار اکفک آخرہ حق سبحانہ وتعالیٰ میفرماید ای پسر آدم بگذار از برای من دو رکعت نماز در اول روز تا کفایت کنم آخر روز ترا قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم من قعد فی مصلاہ حین ینصرف من صلوۃ الصبح حتی یصبح یصلی رکعتی الضحی لا یقول الا خیرا غفر لہ خطایاہ وانکان اکثر من زبد البحر ہر کہ نماز بامداد بگذارد و بہ نشیند برجای نماز خود تا دو رکعت نماز اشراق بگذارد جزاء او نباشد مگر خیر آمرزیدہ شود گناہان او اگرچہ بیشتر از کف دریا باشد مگر بعضے از مفسران گفتہ اند در تفسیر این آیۃ کہ ابراہیم الذی وفی یعنی ابراہیم پیغامبر وفا کرد یعنی نماز اشراق را ترک نکرد چون دو رکعت بگذارد دہ بار بگوید لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ لہ الملک ولہ الحمد وھو علی کل شیء قدیر و این ذکر حضرت سیف الدین باخرزی رحمۃ اللہ علیہ تلقین کردند فقیر را وقتیکہ متوجہ مزار ایشان می بودم بعدہ دعا کند و از حق تعالیٰ توفیق خواہد و چون از مسجد بیرون آید اللہم انی اسئلک من فضلک این دعا را بخواند تا منزل خود در آید بعدہ اگر قرآن بداند مصحف پیش نہد و آن مقدار قرآن کہ خواہد بخواند بعد از آن اگر طالب علم باشد بدرس مشغول شود و اگر سالک باشد بذکر و مراقبہ مشغول باشد تا آفتاب بلند برآید چنانکہ زمین گرم شود نماز چاشت دوازدہ رکعت آمدہ است قال النبی علیہ السلام من صلی الضحیٰ اثنی عشر رکعۃ بنی اللہ لہ قصرا من ذھب فی الجنۃ یعنی ہر کہ نماز چاشت دوازدہ رکعت بگذارد حق تعالیٰ کوشکے از برای وی در بہشت فرماید تا بنا کنند و ہشت نیز آمدہ است و چار و دو نیز آمدہ است و بعضے از مفسران بر این آیۃ کہ انہ کان للاوابین غفورا بدرستی کہ خدا تعالیٰ مر اوابین را یعنی کسی کہ بازگردیدہ اند از گناہان نیک آمرزندہ است گفتہ اند مراد از اوابین کسانے اند کہ نماز چاشت بگذارند

و در حدیث ست که صلوٰة الاوابین حین ترمض الفصال یعنی رسول صلی اللہ
علیہ وسلم گفت کہ نماز اوابین وقتی ست کہ سنگریزہ گرم شود بآفتاب و پای شتر بچہ
چون بزمین رسد بسوزد اگر ماد بعضے از مصران گفتہ اند کہ نماز اوابین درمیان شام
و نماز خفتن ست شش رکعت و اگر تواند از نماز شام تا نماز خفتن در مسجد بنشیند
و بسبق باطن مشغول باشد کہ ثواب بسیار ست و حضرت خواجہ بندہ را باین
فرمودہ اند واللہ تعالی وھو الموفق بعضے فوائد کہ از حضرت خواجہ باین فقیر
رسیدہ بود و از خلیفۂ ایشان خواجہ علاء الدین رحمۃ اللہ علیہ بیان کردہ ست
بتوفیق اللہ تعالی حضرت خواجہ فرمودند کہ امیر خورد مرا یک نوبتے گفتند کہ تا لقمہ
پاک نہ شود مقصود حاصل نشود و بعضے گفتہ ما دریا شدہ ایم ما را زیان ندارد
در ورع گشتہ اند بلکہ دریائے بخشش شدہ اند زیرا کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم
احتراز کرد و گوشت گوسفند مغصوب را نخورد خدای تعالی فرماید یا ایھا الذین
امنوا لا تاکلوا اموالکم بینکم بالباطل یعنے اے مومنان
مخورید مالہاے یکدیگر را بہ باطل یعنے بآن وجہ کہ شریعت بآن حکم نکردہ است
و صحابہ رضی اللہ عنہم اجمعین در نماز زیادتی و روزہ زیادتی چندان اہتمام نمی
نمودہ اند کہ در لقمہ و مے گفتند کہ در حدیث ست العبادة عشرة اجزاء تسعة
منھا طلب الحلال یعنی بندگی کردن خدای تعالی دہ بخش ست نہ طلب کردن
حلال ست و می گفتند درویش باید کہ ہمت بلند باشد بماسوی تعالی التفات ننماید
و بہ واقعات مغرور نگردد و دلیل قبول طاعت بیش ازین نیست ؎ چو غلام آفتابم
ہمہ ز آفتاب گویم ✽ نہ شبم نہ شب پرستم کہ حدیث خواب گویم ✽ و دوران کوشند
کہ مظہر قبض و بسط شود تا سرو فی انفسکم افلا تبصرون معلوم وے شود
کہ القبض والبسط فی الولی کالوحی للنبی و می گفتند ما ہر چہ یافتیم از علو ہمت

یافتیم وبندہ را وقتے کہ کلاہ مبارک خود دادند گفتند کہ این راانگاہ دار ہر گاہ کہ ویرا
بینی مارا یاد کن و برکت این برخانوادۂ تو باشد حضرت خواجہ علاء الدین رحمۃ اللہ علیہ
روزے آمدند و بندہ محزون بود فرمودند چرا حزن داری گفتم معلوم شماست گفتند
کہ معنی این سخن چیست ۔ باذات نہادہ در صفاتیم ہمہ ۔ موصوف صفت
سخرہ ذاتیم ہمہ ۔ تا در صفتیم جملہ باثیم ہمہ ۔ چون رفت صفت عین حیاتیم ہمہ
واین سخن حکیم غزنوی سنائی ست ہر کسے سخنے گفتند آخر بندہ را پرسیدند کہ تو چہ میگوئی
گفتم این اشارہ تجلی ذات ست کہ ونفخت فیہ من روحی بیان آن می کند بعدہ
گفتند پس غم چرا ست مصرع جانا تو کجا و ما کجائیم ۔ وحضرت خواجہ بندہ را
فرمودند کہ صل من قطعک واعط من حرمک واعف عمن ظلمک کہ
سعادت بسیار ست ومعنی آنست کہ بہ پیوندی آنکہ از تو بریدہ است وچیزی بدہ
آنرا کہ ترا محروم کردہ است وچیزے در وقت احتیاج تو نداد است وعفو کن
از کسے کہ بتو ستم رسانیدہ است واینہمہ خلاف ہوای نفس ست ودرین حدیث
فوائد بسیار ست ومیگفتند کہ در حدیث ست الفقراء جلساء اللہ تعالیٰ
ای المقربون غایۃ القرب یعنی فقیران وصبر کنندگان ہمنشینان خداوند
اند عزوجل در قیامت یعنی نیک نیک برحمت او نزدیک اند وفرمودہ اند کہ فقر
دو نوعست اختیاری واضطراری اضطراری افضل ست زیرا کہ اختیاری حق ست
بہ نسبت بندہ ومی گفتند بے فقر ظاہر وباطن کار تمام نمے شود وخواجہ علاء الدین
رحمہ اللہ می گفتند کہ ہمہ قرآن اشارہ بنفی وجود ست وحقیقت متابعت سنت و
مخالفت طبیعت مشکل ست ودرین اشارت بیت ۔ ازان مادر کہ من زادم دگربارہ
شدہ جفتش ۔ ازانم گبر میخوانند کہ مادر زنا کردم ۔ مراد ازین مادر طبیعت ست و
بندہ بترک اختیار خود وتفویض جزئیات وکلیات بجد المقام بی ینطق وبی

بصهر میرسد و مراد ازین سخن که حسنات الابرار سیئات المقربین طاعتست
که آن حسنه نزدیک ابرار سیئه است نزدیک مقربان و میفرمودند روندگان راه
دو قسم اند بعضے انواع ریاضات و مجاهدات همه از فضل او می بینند و عمل را ملاحظه
می کنند و این طائفه زود تر بمقصود میرسند الحقیقة ترک ملاحظة العمل و پیر مربی میفرما
عمل را رها مکن و لکن گران بها مکن و خواجهٔ ما رحمة الله علیه می گفتند که ما فضلیانیم
و ولیست کس بودیم که قدم در کوی طلب نهادیم فضل حق تعالے بمن رسید
یعنی قطب و می گفتند بیست سال ست که بفضل الٰهی بمقام بے صفتے مشرف
شده ایم چنانکه ما آن اشاره شد بآنکه تا در صفتیم حجاب مائیم همه و از خواجه علاء الدین
رحمة الله علیه سماع دارم که میفرمودند که حضرت خواجه محمد علی حکیم ترمذی در بعضے
از تصانیف خود ذکر کرده اند در بخارا مجذوبے پیدا شود که ویرا چهار دانگ از
ولایت نبی صلی الله علیه وسلم نصیب باشد من بوده ام و می گفتند که دو کرت
ناچار رفتم کسے که ویرا قابلیت این معنی باشد نیافتم و میفرمودند درین آیه که ابراهیم
علیه السلام گفت رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِن قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن
لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي مراد از اطمینان قلب آن بود که ابراهیم مظهر صفات احیائی شود و
می گفتند این آیه لَا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا أَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ بآن آیت که انما المؤمنون اذا ذکر الله وجلت قلوبهم
مناقض نیست زیرا که در آن آیه سبب خوف و حزن از اولیا نسبت وعده
الوهیت و صفت جمالی حق ست و درین آیه نسبت بنده و در آیه فمن یکفر
بالطاغوت و یؤمن بالله مراد از طاغوت ماسوی حق ست سبحانه و میفرمودند
روزهٔ ما نفی ماست و نماز ما کانک تراه است و این بیت از ایشان باین فقیر رسید

تا روی ترا ندیدم ای شمع طراز	نے کار کنم نه روزه دارم نه نماز

ور بے تو بوم نماز من جمله فجار   چون با تو بوم فجار من جمله نماز

ومعنی آنست که بعد از وصول مقصود معلوم مے شود که طاعتے که لائق حضرت باشد نمی توان آوردن که وما قدروا الله حق قدره ای ما عظموا الله تعالی حق تعظیمه وميفرمودند که اگر یار بے عیب خواہی بے یار مانی و این بیت می گفتند

بنده حلقه بگوش ار ننوازی برود   لطف کن لطف که بیگانه شود حلقه بگوش

و می فرمودند که حقیقت اخلاص بعد از فنا دست میدہد تا بشریت غالب ست میسر نشود و این بیت میگفتند

ساقی قدحے که نیم مستیم   مخمور صبوح الستیم
ما را تو بجا ہمان که تا ما   باخویشتنیم بت پرستیم

لک الحمد یا ذا الجلال والاکرام علی التوفیق والاتمام والسلام علی خیر الانام

تمت

تمت الرسالة الانسية من تصنيف

مولانا محمد یعقوب چرخی

رحمه الله

تعالی

رسالهٔ قدسیه من کلام خواجهٔ خواجگان خواجه بهاء الدین نقشبند که خواجه محمد پارسا نوشته اند از فرمودهٔ خواجه علاء الدین عطار که از اجل خلفای حضرت خواجه اند قدس الله سرهم

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد و ثنای بیحد و منتهای شکر و سپاس بی اندازه و قیاس
حضرت پادشاهی را جل ذکره که طالبان وصال و مشتاقان
جمال او را دلیل وجود او هم وجود اوست و برهان شهود
او هم شهود اوست ؎ تو بدو بشناس او را نی بخود
راه ازو خیزد بدو نی از خرد ؛ تلطفت باولیائک فعرفوک
ولو تلطفت باعدائک لما جحدوک ؛ و صلوات متعالیات
و تسلیمات متوالیات حضرت نبوی را صلی الله علیه وسلم
که جمیع انبیا را پیشوای بحق و همه اصفیا را رهنمای مطلق ست
؎ خواجهٔ کونین و سلطان همه ؛ آفتاب جان
ایمان همه ؛ و خلفا و احباب او و بر محبان و بر آل و اصحاب
و متابعان او اجمعین الی یوم الدین و بعد این کلمهٔ چند ست
از انفاس نفیسه و کلمات متبرکه حضرت علیه صدر مسند
ارشاد و هدایت جامع نعوت و خصائص ولایت

ملازمان قطب اہل حقیقت وعرفان مظہر صفات ربانی ومورد
اخلاق سبحانی آنکہ ے گشت بے کبر وریا و کینہ +
نور قدسی را رخش آئینہ + وان لقاے او جواب ہر سوال +
مشکل ازوی حل شود بی قیل وقال + وعلی تفنن واصفیہ
لحسنہ + یفنی الزمان وفیہ مالم یوصف + اردت لہ
مدحا فما من فضلہ + تاملت الاجل عنہا وقلت + اعنی
قدوۃ العارفین انسان عیون المحققین وارث الانبیاء والمرسلین
شیخنا وسیدنا شیخ بہاء الحق والدین محمد بن محمد البخاری المعروف
بنقشبند قدس اللہ تعالی روحہ وطیب مشہدہ ونور ضریحہ و
نفعنا بمحبتہ والاقتدار بسیرتہ وشمہ ایست از لطائف معارف
کہ در خلال اقوال در مجالس صحبت علی الدوام فی اللیالی والایام
بر زبان مبارک خویش میگذارند و بندہ ضعیف محمد بن محمد الحافظ
البخاری وفقہ اللہ سبحانہ لما یحب ویرضا بعضے آن کلمات قدسیہ
را از سر صدق وارادت بہ نیت تیمن واسترشاد در قلم مے آورد
واکنون بامر واشارۂ اعزہ ودوستان متعنا اللہ تعالے
بلقائہم وادام برکۃ بقائہم حرفی چند از ان انفاس
برای تبرک واستیناس در قید کتابت در آورد تا چون طالبان صادق
ومحبان محقق باستماع آن کلمات انتفاع گیرند چنان بود کہ گویا
شرف مجالست صحبت ایشان دریافتہ اند واز ایشان سخن شنیدہ اند
ذکر احوال ومقامات شریفہ وکرامات وآثار عجیبہ
کہ از مبدای تا منتہای ایشان گذشتہ است واکثر من ان یعد

وتحصی ہست اگرچہ دریتوقت قوای درخورست وپسندیدہ تا از نسیمات
ریاض احوال عجیبۂ ایشان شمۂ بمشام جان طالبان صادق برسد و
دلہای وجانہای ایشان را ازان استراحی حاصل باشد وبرموجب
عند ذکر الصالحین تنزل الرحمۃ در ذکر آن امید وصول بفضل الٰہی و
نزول فیض نامتناہی باشد اما دریتوقت بدین مقدار اختصار افتاد
ے حدیث مجز تبریز وشمس دین کم گوی ٭ کہ نیست درخور او گفت
عقل سودائی ٭ خموش زیر زبان ختم کن تو باقی را ٭ کہ ہست بر تو
مؤکل غیور لالائی ٭ وخود سخنان این طائفہ کہ از ذوق وحال ست
سرار حفظ وقال بحقیقت چنانکہ اہل بصیرت گفتہ اند فقہ اللہ اکبر
وبرھانہ الاظہر ست یقینی کہ اہل بصیرت را از تامل در سخنان این
طائفہ بحاصل آید اقوی واعلی بود از یقینی کہ بمشاہدۂ خوارق عادات
باشد اینجا گفتہ اند ے موجب ایمان نباشد معجزات ٭ بوی
جنسیت کند جذب صفات ٭ معجزات از بہر قہر دشمن ست
بوی جنسیت پی دل بردنست ٭ وچون سخنان این طائفہ از تجلی
کلام الٰہی بود صفت آن سخن را کماہی بزبان نتوان آورد بیکے
از کبرا میگوید الحمد للہ الذی جعل الانسان الکامل معلم الملک
وادار تشریفاً وتنویھاً بانفاسہ الفلک وبا اینہمہ بعضی از
منکران قرآن را اساطیر الاولین خواندند یضل بہ کثیرا ویہدی
بہ کثیرا پس سخنان این طائفہ کیمل مرآۃ للمحبوبین وبلاء علی المحجوبین ست ے

ہر کس افسانہ بخواند افسانہ است	وانکہ دیدش نقد خود مردانہ است
آب نیل ست بقبطی خون نمود	قوم موسیٰ را نخون بود آب بود

دشمن این حرف این دم در نظر	شد ممثل سرنگون اندر سقر
گر تو مردی راز جوئی راز جوی	جان فشان و خون بگری باز جوی

بقدر تصفیهٔ دل از علائق و عوائق و شواغل و بر مقدار تأمل بسیار
در سخنان ایشان فهم معانی ظاهره تخم فهم معانی خفیه میگردد و جمال فهم
حقیقت روی می نماید با آنکه سخنان این طائفه که از عالم علم وراثت
دعیا لست نه از علم دراست و بیان از طوریست که هر چند از آن
طور بلسان علم و عبارت یا بلسان ذوق و اشارت سخن گفتند
بحقیقت شرح آن با کسی که بدان نرسیده است نتوانستند گفت
وما قدروا الله حق قدره وما زاد بیانهم غیر ستره فان الاعراب
عنه یغیر انقه ستره والاظهار یغیر و اجداه اخفاء و مقصود
گویندگان جذبهٔ تنبیهی و تشویقی بیش نبود زیرا که این نوع سخن طلب
طالبان را قوت دهد و همت ایشان را قوی گرداند و اگر کسی را در
سر پنداری بود درهم شکند تا فضل دیگران و افلاس خود بیند
سخن بعضی از مشایخ است قدس الله تعالی ارواحهم لا تزن الخلق
بمیزانک وزن نفسک بمیزان الصدیقین لتعلم فضلهم و افلاسک
شیخ شهید مجد الدین بغدادی قدس الله روحه دعا میکرد و میفرمود الهی
کار تو بعلت نیست مرا از ین قوم گردان یا از نظارگیان این قوم

گردان که قسم دیگر را طاقت ندارم	نظم گر نیم مردان ره را هیچکس
ذکر ایشان کرده ام اینم نه بس	گر نیم زیشان ز ایشان گفته ام
خوش همی کن قصه از جان گفته ام	شیخ امام عارف ربانی ابو یعقوب

یوسف بن ایوب همدانی را قدس الله تعالی روحه پرسیدند چون

این طائفه روی در مقام نقاب آرند حکینیم تا بسلامت مانیم فرمودند هر روز از سخنان ایشان بخوانید و یکی از کمدیتان سفر باید کسی باید کر ازو گوید تا من شنوم یا من گویم داد و شنود اگر در جنت گفتگوے او نخواهد بود مرا با جنت چه کار اقتباس جذوات مواجید از انفاس طیبهٔ ایشان توان کرد ومن احسن قولا ممن دعا الی الله وعمل صالحا

گر ندارم از شکر جز نام بهر	این بسی بهتر که اندر کام زهر
آخرم زان کاروان گردی رسد	قسم من زان قتگان جردی رسد
نقطها نسبت با و قشر ست لیک	پیش دیگر فهمها مغز ست نیک
آسمان نسبت بعرشش آمد فرود	ورنه بس عالی ست پیش خاک تود

واین کلمات قدسیه اگرچه قصیر المبانی ست کثیرة للمعانی ست والقلیل یدال علی الکثیر والجرعة تنبئ عن الغدیر قدوة الکبار شیخ بزرگوار شیخ عبد الرحمن سلمی نیشاپوری قدس الله تعالی روحه که مصنف حقائق التفسیر وصاحب کتاب طبقات مشائخ اند قدس الله تعالی ارواحهم وغیرهما در کتاب طبقات از هر یکی ازان مشائخ کبار بمقدار بست سخن و کما بیش ایراد فرموده اند همان مقدار را در نظر اولی الابصار واهل بینش واعتبار دال بر سیرت وطریقت وعلم وحال آن بزرگوار گردانیده اند و دران چند سخن بیان بعضے از علوم ومعارف ایشان که اساس سیر وسلوک بران ست کرده اند ولنا فیه اسوة حسنة فی تقلیل الکلام مع الدلالة علی المرام وحاصل آنکه

در نیابد حال پخته هیچ خام	پس سخن کوتاه باید والسلام

بدانکه این کلمات قدسیه را در بعضے از مواضع احتیاج باندک شرحی

اقتدا اولی ترین آن بود که آن شرح باستعانت و استمداد از کلمات مشائخ
و انفاس نفیسهٔ اهل الله باشد فان کلام المشائخ یفسر بعضه بعضاً
و در میان دو سخن که شرح و مشروح دائره در خط کشیده شود تا فصلے باشد
بر مبنی از وصل زیرا که ع جمله معشوق ست و عاشق پردهٔ ؛ زنده معشوق ست و
عاشق مردهٔ ؛ و این ضعیف در خود نمے بیند که برین معنی اقدام نماید اما بحکم اشارهٔ
شریفهٔ قدوهٔ اهل الله صفوهٔ اصحاب لانتباه سند ارباب الطریقة موضح رموز اهل الحقیقة
اسوة طلاب الیقین خدمت خواجه علاء الحق والدین محمد بن محمد البخاری المشتهر
بعطار اطال الله تعالی مدة حیاته و افاض علی المسترشدین انوار برکاته درین فرصت
در املاء این مجموعه شروع افتاد اگر بدو همت و نظر قبول ایشان زیاده گردد نظم

این سخن را چون تو مبدا بودهٔ	گر فزون گردد تواش افزودهٔ
دیدهٔ غیبے چو غیب ست اوستاد	کم مبادا از جهان این دیده داد
شرح توحید ست با اهل جهان	همچو راز عشق باید در نهان
لیک گفتم وصف تو تا ره برند	پیش از آن کز فوت آن حسرت خورند

باشد که درین گفتن و نوشتن وجود این ضعیف در میان نباشد و این جمع و تالیف برکت
دعوات صالحه صاحب نظران سبب درجات قربت گردد و به سبحانه الحول والقوة
فمن تلک الکلمات القدسیة مسلمانی و انقیاد احکام و رعایت تقوی و عمل بعزیمت و
دور بودن از رخصتها بقدر قوت همه نور و صفا ست و رحمت ست و واسطهٔ وصول بدرجات
ولایت بمنازل و مقامات شریفه اولیاء الله از پرورش این صفات میرسد آنچه حضرت خواجهٔ ما
قدس الله روحه درین کلمات فرموده اند اشاره بآن معنی ست که ایشان را از حضرت خواجه
بزرگ خواجه عبد الخالق غجدوانی قدس الله تعالی روحه رسیده است در مشاهده و واقعه که حضرت
خواجهٔ ما را قدس الله تعالی روحه واقعه بوده است در مبادی جذبات و غلبات احوال ایشان

واین واقعه دران شب بوده است که بسه مزار از مزارات متبرکه رسیده اند دران سیر عجذبه
مزار متبرک که در نواحی بخارا ست منسوب بخواجه محمد بن واسع رضی الله عنه بوده است
از کبار تبع تابعین اند و رسیدن ایشان به بلاد ماوراء النهر بنقل صحیح ثابت شده است
و امر حضرت خواجهٔ بزرگ مر حضرت خواجهٔ ما قدس الله سرهما دران واقعه این بوده است که قدم
در عزیمت زنی و از رخصتها در باشی و متابعت سنت کنی و از بدعتها اجتناب نمائی
و دیگر سخنان فرموده اند که بمبدأ سلوک و وسط و نهایت تعلق دارد و حضرت خواجهٔ
ما قدس الله روحه علی الدوام در سلوک از سر تحقیق به آن امرها و وصیتها عمل میکرده اند
و بعنایت حق سبحانه و تعالی نتیجه عمل بهر وصیتی در خود مطالعه می نموده اند و بر موجب آنکه
دران واقعه مامور بوده بعمل بعزیمت ذکر علانیه عمل نکرده اند و بواسطهٔ عمل به آن وصیتها
ترقی در احوال باطنی خود مشاهده می نموده اند قصه شرح آن واقعه و سائر احوال و کرامات غریبه
ایشان در مقامات ایشان مسطور است که بعضی از اعزهٔ اصحاب مخلص احباب متعنا الله بلقائهم
و ابدیهم و انهم جمع و تالیف آن تصدی نموده انشاء الله العزیز که علی اکمل الوجوه و
اجملها تمام گردد و بذکر نشر آن مقامات گوشها و رباهای محبان و مخلصان منور
و معطر شود و حضرت خواجهٔ ما قدس الله روحه در طریقت نظر قبول بفرزندی از
خدمت شیخ طریقت خواجه محمد بابا سماسی ست که ایشان از خلفای حضرت عزیزان
خواجه علی رامیتنی اند و ایشان از خلفای خواجه محمود انجیر فغنوی اند و ایشان از خلفاے
خواجه عارف ریوگری اند و ایشان از خلفای حضرت خواجه بزرگ خواجه عبد الخالق غجدوانی
قدس الله تعالی ارواحهم و نسبت ارادت و صحبت و تعلیم آداب سلوک و تلقین ذکر ایشانرا
بخدمت امیر سید کلال رحمة الله علیه که از خلفای خواجه محمد بابا مذکور ست اما نسبت تربیت
حضرت خواجهٔ ما قدس الله تعالی روحه در سلوک بحقیقت از روحانیت خواجه بزرگ خواجه
عبد الخالق غجدوانی ست قدس الله تعالی روحه چنانکه شمهٔ ازان در بیان آمد و حضرت خواجه

عبدالخالق غجدوانی از خلفای امام ربانی شیخ یعقوب ابو یوسف ہمدانی اند و امام ابو یوسف
ہمدانی را در تصوف انتساب بشیخ طریقت شیخ ابو علی فارمدی طوسی ست کہ از کبار مشائخ
خراسانند و حجۃ الاسلام امام محمد غزالی را تربیت در علم باطن از ایشان ست و شیخ ابو علی
فارمدی را در تصوف انتساب بشیخ بزرگوار ابو القاسم گرگانی طوسی ست نسبت
ایشان بہ واسطہ بسید الطائفہ شیخ جنید بغدادی می پیوندد و دیگر نسبت شیخ
ابو القاسم گرگانی در تصوف بشیخ بزرگوار شیخ ابو الحسن خرقانی ست کہ پیشوای مشائخ
و قطب زمان خویش ابوده و چون بدان عہد ہای گذشتہ صاحب دولتان حقیقی کہ کاملان
راہ و سالکان طریق انتباہ اند بسیار می بودہ اند و در دورہای اخیر کمتر بل اعز من الکبریت الاحمر
گشتند لاجرم وقت بودی کہ طالبان صادق بعد ازانکہ در صحبت و متابعت یکے از
کبرائے دین و مقتدایان اہل یقین مرغ روحانیت ایشان از بیضۂ بشریت بواسطہ
تسلیم تصرفات آن مقتدا بکلی بیرون آمدہ بودی نسبی از کاملان مکمل دیگر نظر تربیت
و قبول یافتندی و بشرف صحبت و سعادت خدمت ایشان رسیدندی و انوار علوم
و معارف احوال ایشان اقتباس کردندی بسبب این انتساب در تصوف و علم باطن
متعدد و متضاعف شدی و شیخ شہید شیخ مجد الدین بغدادی قدس اللہ تعالیٰ روحہ
اشارہ باینمعنی فرمودہ اند کہ در سند علم باطن ہرچند واسطہ بیشتر آن اسناد عالی تر
زیرا کہ مشائخ کہ مقتبسان انوار حقیقت اند از مشکات نبوت ہرچند انوار بواطن ایشان
را اجتماع بیشتر راہ بر طالب بواسطۂ آن روشن تر کہ نور علی نور یہدی اللہ
لنورہ من یشاء و ازینجاست کہ ہمہ مشائخ را اتفاق ست کہ معروف کرخی را
قدس اللہ تعالیٰ روحہ کہ سلسلۂ اکثر مشائخ باوی پیوندد و انتساب او در علم باطن بدو
طرف ست یکے بداؤد طائی ست قدس اللہ تعالیٰ روحہ کہ نسبت او درینمعنی بحبیب
عجمی ست و او را بحسن بصری ست رضی اللہ عنہما و او را بامیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ

وایشان رابحضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم ودیگر معروف کرخی را انتساب در علم
باطن بہ امام علی بن موسی رضاست رضی اللہ تعالی عنہ وایشان را بہ پدر خود امام
موسی کاظم رضی اللہ عنہ وایشان را بہ پدر خود امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ وطریقہ
ایشان طریقہ ائمہ اہل بیت ست اباعن جد رضی اللہ عنہم اجمعین چنانکہ مشہور ست
وسلسلۂ ائمہ اہل بیت را رضی اللہ عنہم در علم ظاہر وعلم باطن علمای وکبرای امت رضی اللہ
عنہم بیانا لعزتہا ونفاستہا وتعظیما لشانہا سلسلۃ الذہب نامند وشیخ ابوالحسن
خرقانی را انتساب در تصوف بسلطان العارفین شیخ ابویزید بسطامی ست
قدس اللہ روحہ وتربیت ایشان در سلوک از روحانیت شیخ ابویزید ست
وولادت شیخ ابوالحسن بعد از وفات شیخ ابویزید بمدتی بودہ است وشیخ ابویزید را
انتساب بہ امام جعفر صادق ست رضی اللہ عنہ وتربیت ایشان ہم از روحانیت
امام جعفر ست رضی اللہ عنہ وبنقل صحیح ثابت شدہ است کہ ولادت شیخ ابویزید
بعد از وفات امام جعفر ست رضی اللہ عنہ وامام جعفر را انتساب در علم باطن بدو
طرف ست یکی بہ پدر خود امام محمد باقر رضی اللہ عنہ وامام محمد باقر را بہ پدر خود امام
زین العابدین علی بن الحسین بن علی رضی اللہ عنہم وامام زین العابدین را بہ پدر
خود سید الشہدا حسین بن علی رضی اللہ عنہم وسید الشہدا حسین بن علی را بہ پدر خود
امیر المومنین علی بن ابیطالب رضی اللہ عنہ وامیر المومنین علی را بحضرت رسالت
صلی اللہ علیہ وسلم وعلی آلہ واصحابہ اجمعین دیگر امام جعفر را انتساب در علم باطن
بہ پدر مادر خود قاسم بن محمد بن ابی بکر صدیق ست رضی اللہ عنہم وقاسم بن محمد از
کبار تابعین ست واز فقہای سبعہ ست کہ در میان تابعین مشہور ست وآراستہ بعلم ظاہر
وباطن وقاسم را رضی اللہ عنہ انتساب در علم باطن بسلمان فارسی ست رضی اللہ عنہ
سلمان فارسی با وجود دریافت شرف صحبت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وتربیت سلمان من اہل البیت

انتساب در علم باطن با ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ نیز بودہ بعد از انتساب بحضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم وہمچنین اہل تحقیق بر آنند کہ امیر المومنین علی رضی اللہ عنہ بعد از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم از خلفای رسول صلی اللہ علیہ وسلم کہ بر امیر المومنین علی رضی اللہ عنہ مقدم بودہ اند ہم بہ نسبت باطن تربیت یافتہ اند وشیخ الطریقہ شیخ ابوطالب مکی قدس اللہ روحہ در کتاب قوت القلوب فرمودہ است کہ قطب الزمان در ہر عصری الی یوم القیمہ در مرتبہ ومقام نائب مناب حضرت ابوبکر صدیق ست رضی اللہ عنہ وآن سہ دیگر از اوتاد کہ فرود تر از قطب اند در ہر زمان نائب مناب آن سہ خلیفہ دیگر اند حضرت امیر المومنین عمر وحضرت امیر المومنین عثمان وحضرت امیر المومنین علی رضی اللہ تعالی عنہم اجمعین وبر مثال یقین وصفت وحالت ایشان اند وآن شش دیگر از صدیقان کہ صفت ایشان ست کہ بہم یقوم الارض وبہم یرزقون وبہم یدفع البلاء عن اہل الارض وبہم یمطرون در ہر زمانے نائب مناب آن شش دیگر اند از عشرہ مبشرہ رضوان اللہ تعالی عنہم اجمعین وحضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم در اواخر حیوۃ خطبہ فرمودند ودران خطبہ چنین گفتہ اند اما بعد قال اللہ عزوجل اتخذ صاحبکم خلیلا ولو کنت متخذا احدا خلیلا لاتخذت ابا بکر خلیلا ودر حدیث دیگر فرمودہ است ان اللہ عزوجل اتخذ ابراھیم خلیلا وموسی نجیا واتخذنی حبیبا ثم قال وعزتی وجلالی لاوثرن حبیبی علی خلیلی ونجی ومضمون این دو حدیث آنست کہ اہل بصیرت وارباب تحقیق گفتہ اند خلت عبارتست از دو مقام یکی نہایت مرتبہ محبی واین معنی مساوی در حدیث دوم ودیگر نہایت درجات مراتب محبوبی ومراد ہمین معنی ست در حدیث اول وہیچکس را با حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم درین مرتبہ شرکت نیست لفظ مقام محمود مشعر باین نہایت ست ومبنی باین درجہ کمال ست وآنکہ فرمودہ صلی اللہ

علیه وسلم اگر کسی رسیدی بمقام وی باین شرکت ابو بکر را بودی دلیل ست بر آنکه ابوبکر صدیق رضی الله عنه بحسب ولایت وعلم باطن که علم بالله ست اکمل وافضل واعلم واعظم اولیای امت ست بلکه اصل همه صدیقان ست بعد از پیغامبران صلوات الله علیهم اجمعین است و کبرای اهل بصیرت را قدس الله تعالی ارواحهم برین معنی اجماعیست واین معنی بکلی دفع خیال کسانی می کند که برخلاف این اعتقاد دارند وافضلیت او را تاویل بر وجه دیگر می کنند آرا انچه مذکور گشت از احوال حضرت خواجه ما قدس الله تعالی سره درین محل دار بیان سلسله مشائخ قدس الله ارواحهم معلوم گردد که ایشان را طریقه اویسیان بوده است وبسیار از مشائخ ایشان که درین سلسله مذکور اند اویسی بوده اند ومعنی اویسی اینست که حضرت شیخ طریقه شیخ عطار قدس الله روحه گفته اند که قومی را اولیاء الله عز وجل باشند که ایشان را مشائخ طریقت و کبرای حقیقت اویسیان نامند وایشان را در ظاهر حاجت به پیری نبود زیرا که ایشان را حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم در حجره عنایت خود پرورش میدهد بی واسطه غیری چنانکه اویس را داد رضی الله عنه واین عظیم مقام بود وبس عالی تا کرا اینجا رسانند واین دولت کرا روی نماید ذلك فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم وبسیار از مشائخ این طریق را در اوان سلوک توجه باین مقام بوده است چنانکه شیخ بزرگوار شیخ ابو القاسم گرگانی طوسی را که سلسله مشائخ ابو الجنات نجم الدین الکبری قدس الله تعالی ارواحهم بایشان می پیوندد واز طبقه شیخ ابو سعید ابو الخیر وشیخ ابو الحسن خرقانی اند قدس الله تعالی ارواحهم در ابتدا ذکر این بود که علی الدوام گفتی اویس اویس ودر طریق سلوک ارواح مقدسه وسائط اند در وصول فیض ربانی وتجلیات رحمانی اما در طریق جذبه که طریق وجه خاص ست هیچ واسطه در میان نبود ومقصود از ذکر لا اله الا الله توجه بوجه خاص ست که ضروری همه موجودات ست والتجا واعتصام

بصفت قیومیت ست چنانکه عطار قدس الله سره می فرماید غزل

بادشاها دل بخون آغشته ایم — پای تا سر چون فلک سرگشته ایم
گفتهٔ من باشمایم روز و شب — یک نفس فارغ مباشید از طلب
چونکه با لطفت چنین همسایه ایم — لطف تو خورشید و ما چون سایه ایم
چون بود جان بخش بی سرمایگان — گر نگهداری حق همسایگان
رهبرم شو زانکه گمراه آمدیم — دولتم ده گرچه بیگاه آمدیم
هرکه در کویت بدولت یار شد — در تو گم گشت و ز خود بیزار شد
مبتلای خویش و حیران توام — در بدم در نیک هم زان توام
نیستم نومید و هستم بیقرار — بو که در گیرد یکی از صد هزار

چون سالک را بهر دو صفت جلال و جمال پرورش دهند جلال او را جمال بود و جمال او را جلال باشد در استیلای خوف رجا بود و در غلبهٔ رجا خوف باشد و در عین آن زمان که مظهر صفت جلال گردد بصفت جمال توجه تواند نمود آن نظر سلطان العارفین ابو یزید قدس الله تعالی روحه بر مرید ابو تراب نخشبی نظر جلال بود بنسبت تجلی ذات و آن مرید بصفت جمال پرورش یافته بود اگر بهر دو صفت پرورش یافته بودے او را قوت کشیدن باران نظر سلطان العارفین بودی و وجود بشریت او متلاشی نگشتے وقتی با محمد زاهد درویش صادق بود در صحرائی بودیم بکارے بیرون آمده و تیشها با ما بود حالتے پدید امد تیشها را گذاشتیم و روی دران بیابان آوردیم و با همدگر از هر نوع سخن میگفتیم تا سخن بدینجا رسید که سخن در عبودیت و فدا میرفت او گفت فدا تا چه باشد گفتم تا غایتی که اگر درویش را گویند ترا می باید مردن فی الحال بمیرد درین زمان گفتن صفتے در من پدید آمد که روی به محمد زاهد کردم و گفتم بمیر فی الحال محمد زاهد بیفتاد و روح از وی بکلی مفارقت کرد و مدتے برین صفت بگذشت تن او

بعد از مفارقت روح بیفتاده بود و پشت بر زمین و روی در آسمان و پا سوی قبله
از چاشت تا نیمروز در آن روز هوا بغایت گرم بود و آفتاب در برج میزان بود از آن
صفت قوی مضطرب شدم و نیک متحیر گشتم در نزدیک آنجا سایه بود زمانی در آن
سایه در تحیر نشستم و باز از آنجا بروی آمدم و در روی وی نگاه کردم رنگ او از
اثر گرمی هوا سیاهی میزد حیرت من زیاده شد ناگاه در آن حالت الهامی بدل من
رسید که بگو محمد زاهد زنده شو سه بار این کلمه را گفتم اثر حیوة در آن ظاهر شدن گرفت و در
اعضای وی حرکت پدید آمد و در همان ساعت زنده شد و بحال اصل باز آمد بخدمت امیر
سید کلال رفتم و آن قصه را بر ایشان عرض کردم چون در اثنای قصه گفتم روح از بدن
مفارقت کرد و من متحیر شدم امیر فرمودند ای فرزند چرا در آن حالت نگفتی زنده شو گفتم
الهامی بدل من رسید تا چنین گفتم و او بحال خود آمد اهل تحقیق گفته اند پرورش هر دو
صفت جمال و جلال سالک را وقتی بود که بحقیقت محبت ذاتی رسد و یکی از علامات رسیدن
به محبت ذاتی سالک آن بود که جهات صفات متقابله محبوب چو اعزاز و اذلال و ضر
و نفع نزدیک سالک یکسان بود و نیز اهل تحقیق گفته اند یعطی الحق سُبحَانَه
مر اولیائه فی الدنیا اول ما یعطی اهل الجنة فی الآخرة وهو قول کن فیکن
تلک الکلمة صورة الارادة الکلیة و صفت اینمقام ست آنچه گفته اند نظم

چون چنین خواهی خدا خواهد چنین | میدهد حق آرزوی متقین
کان لله بوده در ما مضی | تا که کان الله پیش آمد

اما کمال معرفت و کمال ادب اقتضای آن کند که آن ولی محبوب ارادت خود را بر
حق سبحانه و تعالی گرداند و ارادت حق را تابع ارادت خود نسازد و بشناسد که آن
الشاید و اگر این صفت از وی ظهور کند بی اختیار وی باشد یعنی از خواست امتناع نماند

چون ولی را هست قدرت از اله | تیر جسته باز گرداند ز راه

ونیز گفته اند که اولیاء الله در وقت ظهور مثل این صفت عیسوی المشهد باشند
یعنی آن مرتبہ زنده گردانیدن ایشان را بواسطۂ روحانیت عیسیٰ باشد علیہ الصلوٰۃ
والسلام سلطان العارفین ابویزید قدس الله تعالی روحه مورچه در زیر قدم مبارک
او سپرده شد از کشته شدن آن مورچه متالم و متاثر گشت الہامی بدل او رسیده
که دران مورچه دم در دم او در دمید مورچه زنده شد دران حالت ابویزید عیسوی
المشهد بوده اند ونیز گفته اند که کاملان اولیاء الله را نصیب تمام ست از نور حیوۃ حقیقیه
که صفت ذاتیۂ جناب احدیت ست وعکسی ازان بر فطرت سلیمۂ انسانیت یافته
است ایشان اند که بر طهارت فطرت اند و از ظلمات طبیعت وصفات بشریت
که تغیر کنندۂ آن فطرت ست خلاص یافته اند وچون ایشان از نور حیوۃ حقیقیه
بهرۂ تمام دارند باین نور بر بواطن و استعدادات وخواطر ونیات واعمال واحوال
مخفیه خلق مطلع می شوند بطریق فراست واز مطالعه هیآت واوضاع بدنیه آن معانی
مخفیه را ادراک می کنند و دیگر هم باین نور حیوۃ حقیقیه که نور آلهی ست دلهای طالبان
مستعد را زنده می گردانند وآن زنده گردانیدن بحیوۃ حقیقیه شریف تر ست از
زنده بحیوۃ حسیه اما زنده گردانیدن بحیوۃ حسیه ومظهر احیای حسی شدن کمتر ست
وقوع وی در میان اولیاء الله وعظیم تر ست در نفوس خلق بدان التفات نمودند
منها همه در افتادگی های خلق از انست که خود را در می اندازند و باختیار بار بر جود
زیاده می کنند وگرنه تصور در فیض آلهی نیست خدمت امیر سید کلال تمثیل می نمودند
می فرمودند که تا هم تعلقات وجود نشود کوزه وجود شایستۂ آن نشود که او را در خم دل
درست در آرند باز چون کوزها را در خمدان تصرف در آورند بعضے ازان خمدان
درست بدر می آید و بعضے شکسته واین بنسبت ظهور ارادت ازلیست وما این
همه آنرا که شکسته بیرون آمده است فی الجمله هم امیدی هست که دیگر بار او را آرد سازند

وباگلی دیگر یار کنند و کوزه سازند و بار دیگر بحمدان برند تا باشد که این بار درست بیرون آید و میفرمودند که امیر در آخر حیات سه شبانروز روی بقبله متوجه نشسته بودند و با کسی سخن نمی گفتند بعد از آن بسخن آمدند و شکر کردند و فرمودند مقصود از این توجه آن بود که جهت شما که این دو را بقبول بار می کنند یا رد اولیاء الله را بحکم آیه لهم البشری فی الحیوة الدنیا و فی الآخرة الآیه هم در دنیا در وقت رفتن از حق سبحانه و تعالی بشارت می بود بقبول و غفران و دیگر آنچه فرمودند همه دور افتاد گمها الی آخره بنابر آنست که هر چند بنده را صفت اختیار و خواستهای طبعی کمتر می گردد وجود بشریت بیشتر نفی می شود و از آن نفی قرب بنده بحق سبحانه و تعالی زیاده میگردد زیرا که گفته اند

قرب حق دوری تست از بود خویش ۔ بے زبان خود نمائی سود خویش

و بمقدار نفی اختیار بنده را با حضرت الوهیت موافقت در تدبیر و تقدیر او بیشتر می شود و بمقام رضا و سعادت نزدیکتر می گردد همواره بنده بواسطه ترک اختیار با خواستهای گوناگون طبیعی و محو گردانیدن آن صفات و تعینات بشریت از خود در درجات قرب ترقی می نماید تا چون بدرجه اعلی بی اختیاری برسد و او را بحقیقت هیچ خواستی نماند آنگاه از حضیض بشریت بذروه عبودیت ترقی تواند بود شایسته آن تواند گشت که تصرفات جذبات الوهیت او را بمرتبه الفناء فی الله والبقاء بالله رسانند که اول درجات ولایت خاصه اوست و منتهای سیر الی الله است و مبدا سیر فی الله است عجائب این طور را نهایت نیست و سلوکی که عبارت از سیر الی الله غالباً بحکم سنت الهی ثمره این جذبه است در سیر فی الله است نه آنکه هر که علی القطع طالب کند یا بد یا هر که سلوک کند به مقصود رسد

بهر صدف که فرو خورد قطرهٔ باران ۔ درون سینه او گشت جای دُر دانه
صدف هبایده باران بحر و چندین سال ۔ هنوز نیست محقق که می شود یا نه
حلیل یطاع فنائی اسے الحمی ۔ کثیر واما الواصلون قلیل

غواصان را اگرچہ بیمے نبود در عمر بنا در آنچنان می افتد	در ہر صدفے دُرِّ یتیمے نبود وین دولت ہر سیہ گلیمے نبود

وآین سیر فی اللہ را مقام وصول خوانند و در سیر الی اللہ سیر عاشق ست بمعشوق و در سیر فی اللہ سیر معشوق ست در عاشق واین سعادت بعد از فنای صفات بشریت و بی اختیاری حقیقی میسر گردد چنانکہ در ہر دو عالم او را ہیچ مرادی وخواستی نباشد جز او واین بے اختیاری حقیقی بواسطہ بے اختیاری در تسلیم ولایت شیخ بود تسلیم ارادت شیخ نزد بان تسلیم احکام قضا و قدر ست چون اینجا از عہدۂ تسلیم بیرون آید آنجا تسلیم تواند بود وچون از عہدہ تسلیم در تصرفات ولایت شیخ بیرون آید تتق عزت از پیش جمال حقیقت بگشاید و قاصد بمقصود و مرید بمراد رسد قال الجنید رض الاتصال بالحق بقدر الانفصال عن الخلق ومنہا اثر توجہ بروحانیت اویس قرنی رضی اللہ عنہ انقطاع تمام و تجرد کلی از علائق ظاہری و باطنی بود وہر گاہ کہ توجہ بروحانیت قدوۃ الاولیا خواجہ محمد علی حکیم ترمذی قدس اللہ روحہ نمودہ شدی اثر آن توجہ ظہور بے صفتی محض بودے وہر چند دران توجہ سیر افتادی ہیچ اثری وگردی وصفتی مطالعہ نمی افتاد وچون وجود روحانیت در انوار حقیقت بے نہایت محو شود ہر چند آدمی از خود وجودی طلبد وانچہ سرمایۂ ادراک ست از خویشتن بجز بیچیزی بے صفتی وبے نہایتی چیزی دیگر نہ بیند این سخن را وقتی می فرمودند کہ از مبادی سلوک واحوال خود حکایت میکردند و توجہات خود بارواح طیبہ مشائخ کبار رضی اللہ عنہم وظہور اثر ہر توجہی را در بیان آوردند گفتند اولیاء اللہ مختلف اند بعضے بے صفت اند وبے نشان وبعضے بصفت اند وبعضے از صفات نشان مند گشتہ اند مثلاً گویند ایشان اہل معرفت اند یا اہل معاملہ اند یا اہل محبت اند یا اہل توحید اند و کمال حال ونہایت

درجات اولیا را در بی صفتی و بی نشانی گفته اند بی صفتی اشارت بکشف ذاتی ست که مقام بس بلند ست و درجه بس شریف ست عبارت و اشارت از کنه آن مرتبه قاصر ست و این سخنان نسبت بمتوسطان ست که ادراک بی صفتی می توانند کرد و نسبت حال مبتدیان که از ادراک قاصر اند

نظم
سر تر از علم ست و بیرون از عیان ذاتش اندر هستی خود بی نشان
زو نشان جز بی نشانی کس نیافت چارهٔ جز جان نشانی کس نیافت
گر عیان جوئی نهان انگه بود در نهان جوئی عیان انگه بود
در بهم جوئی چو بیچون ست او آن زمان از هر دو بیرون ست او
صد هزاران طور از جان برتر ست هر چه خواهم گفت او زان برتر ست
عجز از ان همراه شد با معرفت کو نه در شرح آید و نه در صفت

وکمال این مرتبهٔ بی صفتی حضرت سید المرسلین است صلی الله علیه وسلم و همه انبیاء و اولیا علی حسب مراتبهم خوشه چینان خرمن سعادت اویند و باستمداد از باطن مقدس او در درجات این مرتبه ترقی می نمایند و مقام محمود که مخصوص بحضرت اوست صلی الله علیه وسلم اشارت بکمال این مرتبه است و از خواص مرتبهٔ بی صفتی آنست که صاحب این مرتبه از اهل تمکین بود و از صحبت قلب بصحبت مقلب قلب پیوسته باشد و بجمیع صفات و اخلاق الهی متخلق و متصف گشته باشد و متصرف بود در احوال باطنی و بنابرین اورا ابو الوقت گویند و از صفتی بصفتی باختیار خود استقال توانند نمودن و از بقایای وجود بشریت بکلی صافی شده باشد و ازین معنی گفته اند

لیک صافی فارغ ست از وقت حال صوفی ابن الوقت باشد در مثال
بسته بر رای جهان آرای اوست حالها موقوف عزم و رای اوست

ومنها حدیث اجمعوا وضوءکم جمع الله شملکم اشارت ست بآنکه وضوء باطن را با وضوء ظاهر جمع کنند تا استقامت باطن بحاصل آید و استقامت باطن آنست که در جنب کلمهٔ توحید

ہمہ تعلقات روحانی وجسمانی منفی گردد و نفی آن ہمہ تعلقات استقامت احوال است
و دلیل بر استقامت احوال استقامت افعال ست کہ امتثال امر و نہی خداوند
و تعظیم فرمانہای حضرت او جل ذکرہ است و جز باستقامت افعال استقامت
احوال معلوم نمی گردد و روندہ راہ را ہر آئینہ روش و کوشش می باید تا کار او
بجای رسد روش یعنی رعایت ادب با اہل اللہ و کوشش یعنی سعی نمودن جز
کارہای حق سبحانہ و تعالی و عمل کردن بانچہ او را معلوم شدہ است ہر چہ میگویم از
لوازم ست بان عمل کنیم لم تقولون مالا تفعلون کاری مشکل بیست
فاذکروا ذ کر کم ذکر حق سبحانہ و تعالی یاد کرد ست بدان ہر آیتی کہ مذکور ست
و ہر چہ دیدہ شد و دانستہ شدہ ہمہ غیر ست و حجابست بحقیقت کلمہ لا آنرا نفی باید
کردن و نفی خواطر کہ شرط اعظم سلوک ست بی تصرف عدم در وجود سالک کہ آن
تصرف عدم از نتیجہ جذبہ الہیست بحال میسر نگردد و توقف یعنی برای آنست
اثر آن جذبہ مطالعہ کردہ شود و آن اثر در دل قرار گیرد و رعایت عدد و در ذکر
قلبی برای جمع خواطر متفرقہ است و در ذکر قلبی چون عدد از بیست و یک بگذرد و
اثر ظاہر نشود دلیل باشد بر بیحاصلی آن عمل و اثر ذکر آن بود کہ در زمان نفی وجود
بشریت منفی شود و در اثبات اثری از آثار تصرفات جذبات الوہیت مطالعہ
افتد آنکہ خداوند جل ذکرہ در کلام مجید میفرماید ما عندکم ینفد وما عند اللہ
باق در معنی این آیہ چنان باید دانستن کہ اعمال صالحہ و افعال حسنہ کہ از اہل
ایمان در وجود می آید وقتی عند اللہ میگردد کہ در محل قبول حضرت او جل ذکرہ افتد
و علامت قبول عمل نفی شدن وجود بشریت است دران عمل و ظاہر شدن اثر
تصرفات جذبہ الہیست بدان وفقک اللہ تعالی در تتمہ بعضی ازین فوائد کہ
اہل بصیرت روح اللہ ارواحہم گفتہ اند مقصود از ہمہ عبادات ذکر خداوند ست

عزوجل و بسعادت عظمی کسی فتند که ازین عالم انس و محبت حق سبحانه و تعالی بروی غالب بود و غلبہ انس و محبت او جز بدوام ذکر او عزوجل نبود و اصل بلاشک کلمہ لا الٰہ الا اللہ است ذوی عین ذکر ست و ہمہ عبادات دیگر تاکید این ذکر ست و سرّ و نماز تازہ کردن ذکر حق ست سبحانہ بر دل بسبیل ہیبت و تعظیم و مقصود از روزہ کسر شہوات ست تا چون دل از مزاحمت شہوات خلاص یابد صافی گردد و قرارگاہ ذکر شود و مقصود از حج ذکر خداوند جانہ است و شوق لقاءے وے و ترک دنیا و ترک شہوات و معاصی برای فراغت ذکر ست پس مقصود از امر و نہی ذکر ست و حقیقت ذکر آن بود کہ از ہمہ گسستہ شود و از محبت حضرت الٰہی ہیچ چیز دیگر التفات نماید و او را ہیچ معبودی نماند کہ طاعت او برو حرحق سبحانہ و تعالی و ہوای معبودی نبود و علامت حقیقت ذکر آن بود کہ در وقت امر و نہی خداوند را عزوجل فراموش نکند و امتثال فرمان بجا آورد و گرنہ نشان آن بود کہ ذکر او جز حدیث نفس بیش نبودہ است پس می باید کہ اساس مواظبت بر ذکر بر توبہ نصوح باشد از جملہ معاصی ظاہری و باطنی بہ نسبت خلق و نسبت حق سبحانہ تعالی کہ ذکر با وجود مخالفت مذکور را اثر حقیقی نبود و دیگر از شرائط آنست کہ در طلب صادق بود و در طلب و داعیہ سلوک راہ او را کمال حاصل باشد تا ہر چہ او را سلوک مانع آمد و مشغول گرداند از ان متوحش گردد و نفور شود و از وجود نیز گریزان شود تا از ہمہ روی تواند گردانید و مشغول ذکر حق سبحانہ و تعالی تواند گشت ؂

سیر آمدہ ز خویشتن مے باید	برخاستہ ز جان و تن مے باید
و شیخ عطار قدس اللہ سرہ العزیز میفرماید ؂	
ذکر او ارواح را سرمایہ است	یاد او مغز ہمہ سرمایہ است
بر تہور ناجی او گوئی ہمہ	تو ز ننگ خویش نگذشتی دمے

و فائدہ کلی از ذکر آنگاہ حاصل شود کہ از شیخ کامل صاحب تصرف تعین گرفتہ باشد تا از ان تخم ذکر حقیقی کہ در طالب

مستعد و تلقین و تصرف صاحب ولایت افتاده باشد ثمرهٔ ولایت بکمال حاصل آید نورانیت
کلمه بقدر نورانیت دلیست و نورانیت دل بقدر زوال هواست و شیخ کامل هوا را
متبع نبود و دل او را نورانیت تمام بود و اول راه آن بود که صاحب مذموم را
از باطن خویش بقدر وسع دفع کنند تا چون زمین اول از خار و خاشاک طبیعت
خالی گردد شائستهٔ آن شود که تخم ذکر دران پاشیدن گردد لیک صفت ذمیمه پیش
مبتلا نبود جهد دفع آن نیز کند اگرچه اول در تصفیه دل باید کوشیدن در مبدأ بکلی به
تبدیل اخلاق مشغول نباید شدن زیراکه چون توجه بشرط حاصل آید و بر مراقبه ادامت شود
تصفیهٔ دل دست دهد بامداد فیض حق سبحانه و تعالی چندانے به تبدیل اخلاق و تحصیل
صفات دل میسر گردد که بعمرها بمجاهدت دست ندهد و چون انیمعنی بفیض فضل حق سبحانه
و تعالی بحاصل آید بحد اعتدال و طریق صواب باشد و هرچه او را از رفتن راه مشغول گرداند
از پیش بردارد زیراکه راه نتوان رفتن الا بدل فارغ و چون این همه گرچه بمثل و چون
مثل کسے بود که طهارت کرد اکنون او را بامام حاجت بود که با و اقتدا کند
و آن سر راه و کامل تصرف بسبب آنکه راه حق سبحانه تعالی پوشیده است و راه های
شیطان براه حق آمیخته راه حق یکیست و راه باطل هزار ولا تتبعوا السبل
فتفرق بکم عن سبیله نظم

نیست ممکن در رهِ عشق اے پسر
راه بردن بے دلیل راه بر
رو بجو یار خدائی را تو زود
چون چنین کردی خدا یار تو بود
گر ز تنهائی تو نومیدی شوی
زیر ظل یار خورشیدی شوی
وانکه در خلوت نظر بر دوخته است
آخر آن را هم ز یار آموخته است
خلوت از اغیار باید نه ز یار
پوستین بهر دی آمد نے بهار
یار آئینه است جان را در حزن
در رخ آئینه اے جان دم مزن
تا نپوشد روے خود را از دمت

دم فروخوردن بباید هر دست در کلام مجید در سوره ا اتقوالله وکونوا مع الصادقین

گر نتوانی ز خود بریدن	در پهلوی پهلوان ما باش
هم درین معنی گفته اند	در پهلوی آستین آستین تا بدل رسی
در پهلوی چیست نیابی از سر که برسی	وچون سعادت صحبت او را دریافت

تصرف خود را فانی کند ودر باطن او هیچ تصرف نبود کار خود جمله با وگذارد وبداند که صفت
در خطای مقتدا بیش از انست که در صواب او اگرچه وجه آن نماند حضرت خواجه ما
قدس الله روحه میفرمودند که یکی از فواید مشورت با اهل دل ومحرم عزیز انست اگر در
آخر امر وجه صواب در انکار ظاهر شود وجود تو درمیان نباشد واگر خلاف صواب ظاهر
شود هم وجود تو درمیان نباشد مشایخ طریقت قدس الله تعالی ارواحهم از جمله اذکار
ذکر لا اله الا الله را اختیار کرده اند حدیث نبوی چنین وارد است که افضل الذکر
لا اله الا الله وصورت این ذکر مرکبست از نفی واثبات وبحقیقت راه بحضرت
عزت باین کلمه توان برد حجت رویدگان نتیجه نسیان ست وحقیقت حجاب انتقاش
صور کونیه ست در دل ودر انتقاش نفی حق واثبات غیر ست وبحکم المعالجة بالاضداد
درین کلمه نفی ماسوای حق سبحانه تعالی ست وخلاص از شرک خفی جز از مداومت و
ملازمت بر معنی این کلمه حاصل نباید پس ذاکر باید که در طرف نفی جمیع محدثات را
بنظر فنا وناخواستن مطالعه می کند واز معنی ذکر می اندیشد ونفی خواطر دیگر میکند ودر
طرف اثبات وجود قدیم حضرت عزت راجل ذکره بنظر بقا ومقصودی ومطلوبی و
محبوبی متاهل می فرماید در هر ذکر در اول وآخر حاضر می باشد وهر چیزی که دل را
بآن پیوندی بیند بنفی آن پیوند را باطل میکند وباثبات محبت حق را قائم مقام
آن محبت میگرداند تا بتدریج دل از جمله محبوبات ومالوفات فارغ شود وهستی ذاکر
در نور ذکر مضمحل گردد وعلائق وعوائق وجود بشریت از و برخیزد وگفته اند باز داشتن

نفس در وقت ذکر سبب ظهور آثار لطف ست و مفید شرح صدر و اطمینان دست
و یاری دهنده است در نفی خواطر و عادت که آن بباز داشت نفس سبب وجدان حلاوت
عظیمه است در ذکر و واسطه بسیاری از فوائد دیگر و حضرت خواجه ما قدس الله روحه در ذکر باز داشتن
نفس را لازم می شمردند چنانکه رعایت اعداد را لازم نمی شمردند اما رعایت وقوف
قلبی را مهم میداشتند و لازم می شمردند زیرا که خلاصه آنچه مقصود ست از ذکر در وقوف قلبی ست
و واسطه مطالعه جمیع مکونات و محدثات بنظر فنا و مشاهده وجود قدیم حق سبحانه بنظر بقا و
ملازمست نیز یعنی صورت حقیقت توحید در دل ذاکر قرار گیرد و چشم بصیرت وی کشاده گردد تا
او را میان عقل و توحید هیچ تناقض نماید و درین مقام حقیقت ذکر صفت لازم دل گردد و
بعد ازان بجایی رسد که حقیقت ذکر با جوهر دل یکی گردد و هیچ اندیشه غیر حق سبحانه نماند و ذاکر در ذکر
و ذکر در مذکور فانی گردد و چون بارگاه دل از زحمت اغیار خالی گردد و به حکم لا یسعنی
ارضی و لا سمائی و لکن یسعنی قلب عبدی المؤمن الحدیث جمال سلطان الا الله
تجلی نماید و بحکم دعوة اذکرکم مجرد از لباس حرف و صوت و خاصیت کل شیء هالک
الا وجهه آشکارا گردد و ذکر روح با ذاکر وجود او در بحر نامتناهی اذکرکم مستغرق و مستهلک گردد

ذکر کن ذکر تا ترا جان ست — پاکی دل ز ذکر یزدان ست
چون تو فارغ شوی ز ذکر بذکر — ذکر خفیه که گفته اند آن ست

یاد کرد و باز گشت و نگهداشت و یادداشت مقصود از ذکر لسانی و قلبی
و نگهداشت که مراقبه خواطر ست یادداشت ست که مشاهده و فانی شدن در
ذکر خفیه است علی الحقیقة و ذکر لسانی و ذکر قلبی بمنزله تعلیم الف و باست تا ملکه
خواندنی او را حاصل آید و اگر معلم حاذق بود و در طالب صادق قابلیت
استعداد آن یابد شاید که در قدم اول او را خواننده گرداند و بمرتبه یادداشت
رساند بی زحمت تعلیم الف و با برساند اما اغلب طالبان انانند که ایشان را بر یادداشت دلالت کرد

پیش از ذکر لسانی و قلبی بمنزلهٔ آنست که یکی پرو بال ندارد و او را تکلیف می کنند و میگویند بپر و بر بام بر آ

قطعه ما به پر می پریم سوی فلک — زانکه بر عرشی ست اصل جوهر ما

ساکنان فلک سجود کنند — از صفات حواس و معشر ما

کل ما بیحد ست دست کرما — دلبری ما شد ست و دلبر ما

ما همه نیستیان کل ستکریم — زان دل ما قوی ست در بر ما

زهره دارد حوادث طبعی — که بگردد بگرد لشکر ما

ذره های هوا بریزد و سرح — از دم عشق روح پرور ما

و گفته اند حقیقة الذکر عبارة عن تجلیه بذاته سبحانه من حیث اسم المتکلم باظهار الصفات الکمالیة و وصفا نعوته الجمالیة والجلالیة و ذکری شرک حتی اکنون درست شد و سر کلمهٔ شهد الله انه لا اله الا هو آشکار گردد ہ تا ز خود لشو نه از من و تو لمن الملک الله الواحد القهار ✤ روح در بدایت فطرت اگرچه حق سبحانه را بیگانگی دانسته است اما بیگانگی نشناخت زیرا که شناخت از شهود خیزد و شهود از وجود درست نباشد که شهود ضد وجود ست چون وجود روح پدید آید عین وجود او دو گانگی اثبات گردد و شرح این اطنابی دارد و مقصود آنست که اشارت شهود بجیب ہے از حتی انچه حضرت خواجه ما قدس الله سره فرموده اند در معنی اذکرکم و ذکر حق سبحانه بنده را توفیق یاد کرده است بر انجام اتبی که ذکر راست یعنی ذکر زبان و ذکر دل و ذکر روح و ذکر سر و ذکر خفی دل واسطهٔ دو عالم جسمانی و روحانی ست و روح را واسطهٔ دو عالم دل و سرست و مرتبه سر نزد طائفهٔ اهل الله برتر از مرتبهٔ روح و قلب ست و نزد طائفهٔ برتر از مرتبه قلب و فروتر از مرتبهٔ روح ست و بحقیقت سر عین روح و دل ست در نهایت مقام و هر یک چون در مقام خود متجلی گردند و لوصت غیریت متصف باشند و آن صفت غیریت سر باشد به نسبت کسی که بآن نهایت دل و روح که ذکر کرده شد نرسیده باشد و خفی روحی ست خاص حضرت که خاصان حضرت را هست که و ایدهم بروح منه تا واسطه گردد میان عالم صفات

خداوندی و میان سرّ با واسطهٔ آن راه یابند بعالم صفات الوہیت مصرع کہ رستم را
کشد ہم رخش رستم * لایحمل عطایا الملك الا مطایا الملك و ذکر در مرتبهٔ خفی تا
بحقیقة ذکر خفیه و سرّ آن چنانچه خلفای خانوادهٔ حضرت خواجهٔ بزرگ خواجه عبد الخالق
غجدوانی قدس الله تعالی روحه بآن اشارت فرموده یکے ست زیراکه تا وجود روحانیت با قیست
و بمرتبهٔ فنا نرسیده است آن ذکر بحقیقت خفیه نیست سخن کبرا که لا یطلع علیه
ملك فیکتبه ولا نفس فتعجب به اشارت بآنست وچون بحقیقت فنا برسد
اینجا بود که باطن او از نفی باز ایستد و جز اثبات نتواند بود و ذکر او الله الله شود اینجا بحقیقت
کلمه و سرّ او برسد و حضرت خواجهٔ ما قدس الله تعالی روحه در بیان این معنی بسیار فرموده ندی که
حقیقت الذکر الخروج عن میدان الغفلة الی فضاء المشاهدة و مشاهده در تجلی ذات بود
و مکاشفه در تجلی صفات و محاضره در تجلی افعال و مقصود از ذکر لسانی توجه کلیست بجمیع
قوای روحانی و جسمانی تا نفی خواطر شود باین توجه کلی از ملازمت و مداومت باین ذکر بدل
برسد و از زبان بدل باز منتقل شود و در دوام ذکر قلبی نوری از انوار آلهی متجلی گردد و باطن
بنده را مستعد تجلیات صفاتی و اسمائی و قابل تجلیات ذاتی گرداند والله الموفق و کمال
درجات و مراتب ذکر آنست که مذکور بدل مستولی شود مذکور ماند و بس و ہمگی دل او دوست گردد
فرقست میان آنچه ہمگی دل ذکر دوست گیرد و آنکه ہمگی دل دوست گیرد نتیجه محبت مفرط بود که آنرا
عشق خوانند عاشق گر مرد ہمگی او را معشوق دارد باشد که از غایت مشغولی بمعشوق نام
معشوق را نیز فراموش کند و چون چنین مستغرق گردد که وجود خود را و ہر چه ہست جز
خدا تعالی فراموش کند بحقیقت این معنی رسد که واذکر ربك اذا نسیت غیره
و نسیت نفسك لان التحقیق المذکور و شهوده یوجب نفی الغیر فاثباتك
یثبت الغیریة فاثنینیاتك یثبت الغیریة و چون بحقیقت این معنی برسد که خود را
و ہر چه ہست جز حق تعالی فراموش کند و این حالت را فنا و نیستی گویند و نہایت

سیرالی اللہ بود و اکنون با دل راد تصوف و عالم توحید و وحدانیت و مبدأ
درجات ولایت خاصہ رسیدہ باشد و ازین جا گفتہ اند **قطعہ**

چیست معراج فلک این نیستی		عاشقان را مذہب و دین نیستی
ہیچکس را تا نگردد او فنا		نیست رہ در بارگاہ کبریا

و اینجا بود کہ صورت ملکوت بروی روشن گردد و ارواح انبیا و اولیا و جواہر
ملائک علیہم الصلوٰۃ والسلام بصورتہای نیکو مودن گیرند و آنچہ خواص حضرت
الوہیت ست پیدا آمدن گیرد و احوال عظیمہ پدید آید و از مشاہدہ صورت بر جائی
ترقی کند کہ عبارت ازان نتوان کرد و ہر کس را چیزے دیگر پیش آید و درین گفتن فائدہ نیست
کہ اینجا رفتن ست نہ راہ گفتن اما مقصود اہل اسرار شرح این نوع سخنان ترغیب
طالبان ست و در وجود روحانی نیز فانی گردد تا از رویت جلال و کشف عظمت آکیت
سر دل و طلبات اجمال دینی و عقل فراموش گردد و احوال و مقامات در نظر ہمت او حقیر نماید
از عقل و نفس فانی گردد و از فنا نیز فانی گردد و اندرین عین فنا زبانش ناطق گردد و تن خاشع
و خاشع گردد و در عین این فنا حیرت و بے نشانی بود فیخفیہ فی کسوۃ الالٰہ **ع**

کس راند ہد ز تو نشانے		اینست نشان بے نشانے	

و اگر کسی در ذکر باین درجہ نرسد و این احوال و مکاشفات وے را نبود لیکن
ذکر بروی مستولی گردد و در دل متمکن شود و معنی کلمہ توحید آن معنی کہ دران حرف
نبود و عربی و فارسی نباشد بر دل غالب آید و دل بذکر و معنی او قرار گیرد چنانکہ
دل را بتکلف بجای دیگر باید برد و این نیز اعظم بود کہ چون دل منور ذکر آراستہ گشت
کمال سعادت را مہیا باشد ہر چہ درین جہان پیدا نیاید در آنجہان پیدا آید و چون زمین
دل از خار وساوس دنیا خالی گرد و تخم ذکر و ودیعت نہاد اکنون ہیچ نماند کہ
باختیار تعلق دارد و اختیار تا اینجا بود پس ازان منتظر می باشد تا چہ پیدا آید و غالب آن بود

کہ این تخم ضائع نماند کہ من کان یرید حرث الآخرۃ نزدلہ فی حرثہ وذکر بردوام کلید عجائب ملکوت است وقرب حضرت الٰہیت وذکر بردوام نہ آنست کہ بزبان یا بدل بود بلکہ آنست کہ ہمیشہ ملازم ومراقب دل باشد ودل را بعد از آنکہ صافی گردانیدہ باشد۔ از عداوت خلق وذکر ایشان واز ذکر ماضی ومستقبل واز مشغلہ محسوسات واز غضب واخلاق بد وشہوات دنیا وطلب آن با حق تعالی دارد ویہیچ غافل نباشد کہ حقیقت ذکر نزدیک غفلت است کہ گفتن دل ہم حدیث نفس بود وغلاف وپوست حقیقت ذکر باشد ودوام مراقبہ دولت بزرگیست وعلامت صحت مراقبہ موافقت احکام الٰہیت ونیک دشوار بود ہمیشہ دل خویش را بر یک صفت وبیک حالت داشتن ومداومت مراقبہ طریق ست موصل بحقائق ودوام مراقبہ بے مقدمہ قطع علائق وعوائق وصبر بر مخالفت نفس واحتراز از صحبت اغیار میسر نگردد وشیخ بزرگوار شیخ شہاب الحق والدین السہروردی قدس اللہ سرہ العزیز فرمودہ اند کہ مبتدی بر فرائض وسنن اقتصار نماید واوقات دیگر بذکر بسر برد ومتوسط را مداومت بر تلاوت قرآن بعد از ادای فرائض وسنن اولی ست و ہمان خاصیت کہ اہل بدایت را از ملازمت ذکر روی نماید او را از تلاوت حاصل گردد وبازو نیز دیگر چون تجلیات صفات مختلفہ بواسطہ تلاوت آیات مختلفۃ المعانی ودقائق فہوم و حقائق علوم ومنتہی را کہ نور ذکر صفت ذاتی او گشتہ است فاضلتر وردی وکاملتر علی نماز ست کہ عبادت تامہ جامعہ ہست۔ وحضرت خواجہ امام محمد بن علی حکیم ترمذی قدس اللہ تعالی روحہما از سفیان ثوری رضی اللہ عنہ نقل کردہ اند باسناد خود کہ فرمودہ سمعنا ان تلاوۃ القرآن افضل من الذکر واانگاہ در تقویت این سخن فرمودہ وجہ نیک غواصی کردہ است گوئیدہ این سخن برای آنکہ بکلام حق سبحانہ ذکر حق کردن فاضلتر ازان باشد کہ بکلام خود فان القرآن لم یخلق منذ نزل الی العباد ولا یخلق ولا یبدنس فہو علی طراوتہ وطیبہ وطہارتہ ولہ کسوۃ الی نور عظیم

لائق بجناب المتکلم وهو الله عزوجل و ذکر الذی لا یدرک کنه العبد مستدعا من یلقاء قلبه من علمه بربه لاکسوة و اگر کسی معنی قرآن نداند باید که دل حاضر دارد در خواندن و نگذارد تا حدیث النفس او را بهر جانب برد و دل را بنور تعظیم و توقیر آراسته دارد و در دل وی حاضر بود عظمت قرآن که سخن خدایست عزوجل و صفت وی ست و قدیم ست اگر حقیقت معانی این حروف آشکارا شود هفت آسمان و هفت زمین را طاقت تجلی آن نباشد و امام احمد حنبل رحمة الله علیه میگوید خداوند عزوجل را بخواب دیدم گفتم یا رب تقرب بتو بچه چیز فاضلتر گفت بکلام من قرآن گفتم اگر معنی فهم کنند و اگر نه گفت اگر فهم کنند و اگر نه یکی از کبرا میگوید قدس الله ارواحهم کسی که دارو خورد و نداند که چه میخورد اثر کند قرآن نیز اثر کند و هر حرفی از قرآن بمنزلهٔ کوهیست که بر وجود بشریت واقع میشود و او را فنا میکند و آثار او را دفع می کند و چون نور قرآن بنور دل مومن جمع شود نورانیت زیاده شود و وجود بشریت بیشتر متلاشی گردد خواجه امام محمد بن علی حکیم ترمذی قدس الله روحها فرموده اند که جملهٔ وظیفه تلاوة قرآن در شب فاتحه و قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس و خاتمه سورهٔ حشر و خاتمه سوره بقره ست و جملهٔ وظیفه سورهٔ یس ست و حضرت عزیزان خواجه علی رامیتنی قدس الله روحه فرموده اند که هرگاه سه دل جمع آید کار بسته مومن برآید دل قرآن و دل بندهٔ مومن و دل شب و حضرت امام ربانی خواجه یوسف بن ایوب همدانی قدس الله روحها که سلسلهٔ مشائخ خواجهٔ ما قدس الله تعالی ارواحهم بایشان می پیوندد و چنین فرموده اند طالب را باید که شب و روز را مستغرق کلمهٔ لا اله الا الله گرداند و خواب و بیداری بر گفتگوی وی نفقه کند دست از نوافل نمازها و ذکرها و تسبیحها بدارد و اقتصار برین کلمه کند جائیکه علم لدنی و حکمت الهی بود حدیث نفل زحمت بود هر روز و شبی بلکه

هرساعت ولحظه پندارد که در لا اله الا الله نور مسلمان ست از هرچه جز لا اله الا الله است
الا نماز فرض وسنت تبرا کند بکلی از جنان لا اله الا الله را لابد وناچار داند ومابقی را
بلا ومحنت شناسد تهی گردد از اندیشهٔ کلی کائنات وتعلق گیرد بذکر لا اله الا الله در همه
حالات وساعات ودر قطع علائق مخلوقات هیچ آلتی از افعال واذکار ظاهری باطنی
کامل تر وشافی تر از قول لا اله الا الله نیست شیخ شهید مجد الدین بغدادی قدس الله تعالی
روحه گفته اند اتفق المشائخ قدس الله تعالی ارواحهم علی ان المرید ما لم
یسلك طریق لا اله الا الله مدة قریبة باربعین سنة لا یصل الی حقیقة
الا الله وحضرت خواجه امام محمد بن علی حکیم ترمذی قدس الله تعالی روحه فرموده اند کسی که
دوام دولت ایمان طلبد باید که در هر کاری ودر هر حالی عادت وی گفتن لا اله الا الله
بود وظلمت شرک خفی را باین کلمه همواره دور می کند از خود وظهور نور ایمان را بر دل خود تازه
میدارد چنانکه رسول صلی الله علیه وسلم فرموده اند جددوا ایمانکم بلا اله الا الله الحدیث
ومنها اهل تلوین را مرتبه ندماست تا ایشان را بے اختیار ایشان بحضرت سلطنت
ندارند بار نیابند واهل تمکین را مرتبهٔ وزرست که حضرت سلطنت ایشان را نائب
مناب خویشتن ساخته است ودر تصرف ملک اختیار داده ومطلق العنان گردانیده
پس اهل تمکین حال ایشان از زوال ایمن بود وهرگاه که خواهند باختیار از صفتی بصفتی و
از حالتی بحالتی منتقل گردند اهل تمکین را نیز تلوینات احوال هست اما فرق ست
ایشان بر احوال باطنی خویش غالب اند ومتصرف مے توانند شد وآنکه طائفه
از اهل الله گفته اند که مقصود از وعید تخفیف ست این سخن از ایشان در وقت مطالعه
الطاف ربوبیت بوده باشد ودر زمان غلبه وتصرف آن حال بر ایشان اما طائفه
از اهل الله که بر احوال باطنی خویش متصرف باشند آن احوال را بمیزان شرع
سنجند اگر موافق قانون شریعت بود بران اعتماد نمایند وبظهور آرند واگر نه بران

اعتماد نکنند یکی از کبرا قدس الله اسرارهم میگوید لا اقبل من قلبی الا بشاهدین
عدلین الکتاب والسنة و آن شام که عبدالله خجندی بما پیوست در آخر آن دوازده
سال بعد از واقعهٔ که خواجه محمد علی حکیم ترمذی قدس الله تعالی روحه در ترمذ یاد
نموده بود و یا و دران واقعه فرموده که خود را تشویش مده این زمان وقت ظهور آنچه
می طلبی نیست این معنی در بخارا بعد از دوازده سال ترا خواهد بظهور آمدن و صحبت اکثر
خواهی رسیدن و قصهٔ واقعهٔ خود را تمام بگذارند و اظهار طلب کردند دران واقعه دیده شد
که مرا بردند و بکنج خانه رسانیدند دریچه دران کنج خانه پدید آمد بران دریچه زنجیرے و قفلے
کلید آن قفل بیاوردند و بمن تسلیم کردند مرا میل آن شد که قفل را بگشایم اندکی بگشادم
شعلهٔ بزرگ بران آمد با خویشتن گفتم اگر این در را حالیا تمام بگشایم کس را قوت این شعلها
نتواند بود کلید با منست هر وقت که اختیار باشد بمقدار مصلحت می توان گشود و در صفت
اهل تمکین گفته اند از رق تصرف احوال آزاد شده اند و حجاب از پیش بصیرت ایشان
بکلی برخاسته است هیچ سببے از اسباب تفرقه و صفتی بجمال ایشان راه نیابد و هیچ
چیز از ممکنات شر ایشان را از مشاهدهٔ محبوب و اشتغال بآن مشغول نتواند کرد و اختلاط
با خلق و مشاهدهٔ احوال ایشان در ایشان اثر نکند و صفت ایشان را تغیر نتواند
کرد چنانکه اهل تلوین و اهل تمکین را به ندما و وزرا تشبیه فرموده اند و ولی عزلت و
ولی عشرت هم بوزیر و ندیم تشبیه کرده اند و ولی عزلت اشرف ست بنسبت حال
و ولی عشرت افضل ست بحسب کمال و همچنین ملک مقرب اشرف ست از انسان
ناقص و انسان کامل افضل و اکمل ست از وی و آنکه در صحیح وارد ست در حدیث قدسی
وان ذکرنی فی ملأ ذکرته فی ملأ خیر منهم و همچنین آنچه وارد ست در حدیث
قدسی دیگر در وصف ولی عزلت ست ان من اغبط اولیائی عندی لمؤمن
خفیف الحاذ و آنچه دران حدیث دیگر وارد ست که رسول صلی الله علیه و سلم

فرمود ان لله تعالی عبادا لیسوا بانبیاء ولا شهداء ویغبطهم النبیون
والشهداء لقربهم ومکانهم من الله عزوجل ولقد تمنی اثنا عشر نبیا
انهم کانوا من امتی وانچه وارد ست در احادیث دیگر که مثل این احادیث ست
موهم تفضیل خواص ملک بر خواص بشر ست وموهم تفضیل ولی بر نبی ست دفع
آن وهم وتحقیق جواب ازان شبهه بنا بر این معنی ست که فرق ست میان شرف حال
ومیان فضیلت وکمال ومنها طریقهٔ اهل الله بر انواع ست بعضے برخصت عمل کردند ایشانرا
مقصود از رخصت نفع خلق بود نه وجود خود وبعضے عمل بعزیمت کردند مقصود ایشان نیز
نفع خلق بود نه وجود خود اما نفع خلق در عمل بعزیمت بیشتر ست وظهور دران تمام تر
واز خطر دور تر همه در کار اند هر آدمی مثال درختی ست درخت بی نتیجه نبود یا میوه دهد اگرچه
میوه مختلف طعام باشند یا در سایهٔ او بیاسایند یا از حسن طراوت او منظر اعتبار بهره گیرند

نظم هر کس بدرت در آرزوی دگرند	اندر تگ و پوی وجست وجوی دگرند
گرچه کس را هیچ کار و بار نیست	جمله بیکار اند و کس بیکار نیست

کمال وجود اهل الله ورای عقیدهٔ خلقت وزیاده ازانست از عقیدهٔ خلق
جز بار خاطر چیزی دیگر نیست مقصود ازان عقیده واظهار کمال امر تربیت وجود خلق ست
بار هستی برای منفعت دیگران می باید کشید ودر باطن آن هستی را از خود نفی مے باید کرد
نسبت تربیت ومنفعت وجود ایشان در اظهار کمال قصور ونقصان ست در باطن
ایشان ازین معنی در دعا آمده است اللهم لا تحدث لی عزا ظاهرا الا احدثت لی
ذلة باطنة بقدره ولا ترفعنی عند الناس درجة الا حططنی عند نفسی مثلها واعیه طلب که
دیر یکی پدید می آید وصحبت اهل الله را طالب میشود محض فضل الهیست در حق آنکس زیرا که
ع نشو غمش بهر دل وجان ندهند. باید که قدر آب نعمت بزرگ را بشناسد واگر همه
آب بود که زبانی گوش دل را بسخن اهل الله دارد و توفیق آن یابد و آن داعیه تربیت دهد

و تقویت کند و نظر اهل الله بران داعیهٔ طلب که بے اختیار ایشان در یکے پدید آید و ظهور کند
بیشتر ست چه اگر باختیار ایشان در یکے آن داعیهٔ طلب ظهور کند آن اختیار از ایشان
محل خطر بود و نفی آن اختیار در باطن بر ایشان لازم میگردد و تا بی اختیار ایشان از غیب
چه پدید آید و مبتدیان و اهل طلب را بنزدیک خداوند سبحانه و تعالی و نزدیک اهل الله تعظیم و
نفاذ قویست و برای اینست که یاد آورد اذا رایت لی طالبا فکن له خادما ظهور داعیهٔ
طلب دولتی بزرگ ست زیرا که تا حق سبحانه و تعالی بصفت ارادت بروح بنده تجلی نکند عکس
از ست آلهی در دل بنده پدید نیاید و طالب حق سبحانه و تعالی و طالب صحبت دوستان وی نگردد

جوینده از ان شد که جویان تو نیست	در جویائے بدان ترا جویان ست

و تربیت و تقویت این صفت دران بود که تسلیم تصرفات ولایت شیخ کامل مکمل
گردد تا بعنایت خداوند عز و جل مقصود زود بحصول میوندد و اگر نه خطر آن دارد که آن
صفت طلب وروی بقا نیابد و منتها طریقهٔ اهل باطن کم دیدن و کم زدن و نیستی و
افتقار ست و دید قصور اعمال و مشاهدهٔ نقصان احوال وجود بشریت هیچ چیز چنان
منتفی نگردد که بدید قصور یکے از حکمتهاے که بنا بران زلت بر انبیا گذرانیده اند این بود
و حقیقت استغفار آنست که استغفار از وجود بشریت بود که اصل همه گناهان ست
بعد از انکه وجود بشریت را بشناسد و الم لقاے آن از در خود دریابد و ران از دوربماندگی
از سر تضرع در حضرت صمدیت جل ذکره بنالد تا حقیقت استغفار بود **نظم**

خلق ترسد از تو من ترسم ز خود	کز تو نیکی دیده ام وز خویش بد
دولت درد مسلمانیم ده	نیستی نفس ظلمانیم ده

در گذرانیدن قصور بر اهل الله هم حکمت نفی وجود بشریت ایشان است و اعتراض
موسی بر خضر علیه السلام که بحبت غیرت شریعت بود یکے از حکمتها که دران نفی
وجود موسیٰ بود علیه الصلوٰة والسلام مرشد علی الحقیقة جل ذکره بهر یک از دوستان

خود را نسبت بحال او تربیت می فرماید وچون اولیای امت را از نسبت ولایت سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم بہرہ الست ہر آئینہ از نسبت ولایت پیغامبران دیگر علیہم السّلام نیز بہرہ بود و اولیاے امت بہرہ از علم لدنی بہ نسبت مشرب حضرت علیہ الصلوٰۃ والسّلام و بہ نسبت استمداد از روحانیت او اگرچہ اولیا رحمۃ اللہ علیہم بواسطہ صورت جسمانیت وقتے باشد کہ عاقل باشند از ان استمداد اولیاے امت را اقتباس انوار از مشکوٰۃ روحانیت بعضے از انبیاء علیہم السّلام می باشند واستمداد باطن از روح آن نبی منافی تبعیت حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم نیست زیراکہ ہمہ انبیا علیہم السّلام کہ بودہ اند مقتبسان انوار حقیقت از مشکوٰۃ نبوت حضرت رسالت اند صلی اللہ علیہ وسلم ومستمد اند از باطن مقدس او صلی اللہ علیہ وسلم ارواح ہمہ در تحت احاطت روحانیت او داخل ست وعلم لدنی علمی بود کہ اہل قرب را بتعلیم الٰہی وتفہیم ربانی بیواسطہ معلوم ومفہوم گردد وآن علم را معرفت ذات وصفات حضرت عزت جل ذکرہ تعلق باشد وآن علم را عالم غیب در دل ایشان در اندازد وقال ان ربی یقذف بالحق علام الغیوب وآن علم شہادت ووجد وذوق بود نہ بدلالت عقل ونقل وو در وقتے باشد کہ نور حقیقت ظہور کند ومباشر دل گردد بے حجاب صفات بشریت ولوح دل از نقوش علوم روحانی وعقلی وسمعی بکلی صاف شدہ باشد وبندہ از وجود بشریت بدر آمدہ از لدن خویش بلدن حق سبحانہ رسیدہ واز انحضرت در معرفت ذات و صفات او جل ذکرہ ادراک معانی وفہم کلمات توانستہ

نظم چون ملائک گوی لاعلم لنا
تا بگیرد دست تو علمتنا

گر درین مکتب ندانی تو ہجا
ہمچو احمد پری از نور ہجا

دانستنے باید کہ اصلش زان سرست
زانکہ ہر فرعے باصلش رہبرست

ہر پری بر عرض دریا کے برد
تا لدن علم لدنے مے پرد

ومنها نسبت باطنی درین طریقه چنان افتاده است که جمعیت در ملا وصورت
تفرقه بیشتر ازان بود که در خلوت وصورت جمعیت بر مثال جوهریست که هر چند پوشیده
تر بود جوهریت او صافی تر گردد ودرین معنی گفته اند بیت ازدرون شو آشنا واز برون بیگانه
وش * اینچنین زیبا روش کم می بود اندر جهان حقیقت نیست که بحقیقت تحت
اختیار نیست درین طریقه درین صورت افتاده است روح صورت هر عملی نیت
ست واگر نیت نبود چشم داشت نتیجه نبود هیچ عملی نتیجه ندهد اگرچه در کسب اخلاص خودرا
از نظر نتیجه نگاه می باید داشت اینکه فرموده اند عمل بی چشمداشت نتیجه ندهد یعنی
آنحدیث ست که وارد شده است عن بعض الصحابة رضی الله عنهم ودی
ایضا من صوم لا اجر لمن لا حسبة له حسبت واحتساب چشمداشت ثواب
ونتیجه باشد واجر نتیجه عمل صالح هم در دنیا بود وهم در عقبی وازینجا فرموده است ابوسلیمان
دارانی قدس الله سره کل عمل لیس له ثواب فی الدنیا لیس له جزاء فی الآخرة
ومنها معلوم نیست که در چه صفت دارند وختم بر کدام صفت خواهد بود وگاهی ایمنی
وگاهی اضطراب کاریست بی تدبیر وچیزیست ضروری هر کس از کسب صفتی بکمال
رسیده اند اما عاقبت کار همه تحیر بوده تن در می باید دادن وتسلیم تصرفات غیب بودن
ووجود خود را بکلی بحضرت واجب الوجود جل ذکره تفویض نمودن که ابتدا ووسط
معلوم ست اما انتها معلوم نیست که ختم کار بر چه صفت ست وبرچه حالت ست همه
برین بوده اند شیخ عطار قدس سره میفرماید نظم

بیش دانایان که ره بین آمدند	گاه بیگاه از پی این آمدند
جان خود را عین حیرت ساختند	همره جان عجز وحیرت ساختند
در تگ این بحر بی پایان بسی	غرق گشتند وخبر نه از کسی
تو چنان دانی که این آسان بود	بلکه کمتر چیز ترک جان بود

می ندانم چارہ جز بیچارگی		والہ و حیران شدم یکبارگی
زانکہ کس را زہرۂ یک آہ نیست		چند گویم جز خموشی راہ نیست

اولیاے خداے عزوجل خود را بکلی تسلیم تصرفات الٰہی گردانیدہ اند و دامن ہمت را از التفات بوجودی کہ طالب حظ جسمانی یا روحانی بود پاک افشاندہ اند بنابرین حزن و خوف را کہ سبب ظہور این در صفت طلب حظ روحانی یا جسمانی ست زیرا کہ حزن بجہت فوات حظوظ بود در ماضی یا در حال و خوف بجہت فوات آن در استقبال ازیشان پرداختہ و این تشریف مرایشان را ارزانی داشتہ کہ الا ان اولیاء الله لاخوف علیھم ولا ھم یحزنون الآیہ وبحقیقت درین زمان اسم ولایت برایشان مطلق شدہ است زیرا کہ درجۂ ولایت کہ الفناء فی الله والبقاء بہ است بعد از فنا مطلق بود از ہمہ حظوظ و تعلقات جسمانی و روحانی و با اینہمہ در مقام ولایت اولیا خدا و ند را خشیت و ہیبت و عظمت و جلال الوہیت بجالی خوف و حزن تشبہ است و بحسب ترقی در درجات ولایت ادای حق عظمت الٰہی لازم ذات شدہ و ازین معنی سید اولیا و سند انبیا صلی الله علیہ وسلم فرمودہ است انا اعلمکم بالله واخشاکم بالله و خواجہ محمد بن علی حکیم ترمذی قدس الله تعالی روحہ فرمودہ اند الانبیاء والرسل صلوات الله وسلامہ علیھم لم یامنوا المکر بعد البشری ولیس المکر عندہ الذی یفعلہ العامۃ فالذی یفعلہ العامۃ خوف التحویل فذا غیر مامون فاذا اومن وبشر امن فاما المکر الذی لا یجوز امنہ فاعظم شانا۔ ومنہا چون سالک را بعد از بلوغ تفرقہ میان دل و زبان می شود یعنی اشتغال ظاہر از اعمال باطنہ مانع نباید و عمل باطن از شغل ظاہر حجاب نگردد اجازت دعوت خلق بود و بلوغ سالک عبارتست از تصرف وجود فنا در وے و رسیدن در سیر فی الله کہ مقام جذبہ ہست و چون سالک تصرفات جذبات الوہیت را در خود

مشاہدہ کردہ لود وکیفیات آثار جذبات را در خود دیدہ ومظہر صنعت جذبۂ الٰہی شدہ
لاجرم بصنعت جذبہ در باطن دیگری تصرف تواند کرد و آن تصرف وے تصرف
حق سبحانہ باشد گفتہ اند حقیقت ولایت کہ در باطن نبوۃ است تصرف ست در خلق
بحق و ولی بحقیقت مظہر تصرف نبی ست وعلامت صحت حال ولی متابعت وست ہیچ
خود را و متصرف بحقیقت جز یکی نیست گفتہ اند واصلان و کاملان دو قسم اند جماعتی
از مقربان حضرت جلال آنانند کہ بعد از وصول مرتبۂ کمال حوالۂ تکمیل دیگران بایشان
رفتہ است غرقۂ بحر جمع گشتند و در شکم ماہی فنا مستہلک شدند قباب غیرت وقطان
دریای حیرت اند ایشان را از وجود خود آگہی نبود بدیگرے کجا پروا زند در ایشان
گنجائی آن کی بود کہ دیگران بدان جناب آشنا تواند کرد این طائفہ را از اذواق
طور نبوۃ بہرہ نبود وقسم دوم از واصلان و کاملان آنانند کہ چون ایشان را از ایشان
بربایند باز تصرفات جمال ازلی ایشان را از ایشان وہد وخلعت نیابت پوشاند
وحکم ایشان را در مملکت نافذ گرداند وفضل وعنایت ازلی ایشان را بعد از استغراق
در عین جمع ولجۂ توحید از شکم ماہی فنا ساحل تفرقہ ومیدان بقا خلاصی ومناصی
ارزانی دارد تا خلق را نجات و درجات دعوت کنند این طائفہ اند کاملان
مکمل کہ بواسطۂ کمال متابعت رسول صلی اللہ علیہ وسلم مرتبۂ وصول وصول یافتہ
اند و بعد از ان در رجوع بر اثر دعوت بدعوت خلق بطریق متابعت ماذون و مامور
شدند قل ھٰذہٖ سبیلی ادعوا الی اللہ علی بصیرۃ انا ومن اتبعنی الاٰیۃ ہر کجا
فرو ماندہ در ظلمت بیابان تحیر بطلب برحالت حوالہ او را در اقتباس جذوات
ومواجید بانفاس طیبۂ ایشان فرمودہ اند مقام ایشان آن بود کہ گویند ؎

عیسی منم ومعجز من این نفس ست	ہر دل کہ شنید این نفسم زندہ شود

ومن احسن قولا ممن دعا الی اللہ وعمل صالحا وقال اننی من المسلمین وجعلنا

منهم ائمة یهتدون بامرنا لما صبروا وکانوا بایاتنا یوقنون و در صفت این طائفه گفته اند

ای بسا کوه احد کز راه دل بر کنده اند ‖ ای بسا وصف احد کاندر نظر بیموده اند
این همه دعویت یعنی وی زدعوی بیشتر ‖ وی وصد چندانکه دعوی کرده بنموده اند

ایشانند اولیای عشرت ایشان را از اذواق طور نبوة نصیبی هست بر حسب مراتب
و درجات ایشان و منها وجود عدم شاید که عود کند بوجود بشریت اما وجود فنا
هرگز بوجود عدم و وجود بشریت عود نکند هیچ جز از ممکنات وجود فنا را تغیر نتواند کرد
و مراد از وجود بشریت وجود طبعی اصلیست نه وجود طبعی عارضی عود وجود عارضی
حقیقت فنا را زیان ندارد و آن صورت طبیعت بود نه حقیقت طبیعت قطعه

موسی اندر درخت آتش دید ‖ سبز تر می شد آن درخت از نار
شهوت و حرص مرد صاحبدل ‖ همچنان دان و همچنان انگار

حدیث صحیح وارد شده است انما انا بشر اغضب کما یغضب البشر و ارضی
کما یرضی البشر ناطق ست بصحت این معنی و اهل معرفت چون بعد از مرتبه
فنا فی الله بمرتبه بقا بالله میرسند آنچه می بینند در خود می بینند و آنچه می شناسند
در خود می شناسند و حیرت ایشان در وجود خودست و فی انفسکم افلا
تبصرون من عرف نفسه فقد عرف ربه الحدیث مراد از وجود عدم و دوام
این دو صفت ست و مراد از عدم آن صفتیست که گفته اند ع زذوق این عدم آمد جهان
جان بوجود ۰ زهی عدم که چو آمد وجود از و افزود ۰ و نیز گفته اند که این نه آن نیستی
ست که او را محرومی نام ست بلکه آن نیستی ست که همه هستیها او را اعلام ست
و اول کسی که عبارت از حال فنا و بقا بدین دو لفظ کرد و طریقت خود را درین دو
عبارت مندرج گردانید لسان التصوف شیخ ابو سعید احمد بن الخراز بود قدس الله تعالی
سره که از کبار ائمه و اجل مشائخ اهل تصوف ست از مشائخ مصر بوده است و در کتاب

طبقات مذکورست صحبت دیا ذوالنون مصری و سری سقطی و بشر حافی و غیر ایشان از مشائخ کبار قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم بود و وفات وی در سنہ سبعۃ و سبعین و مائتین پیش از وفات سید الطائفہ جنید قدس اللہ تعالیٰ روحہ بہ بیست و دو سال و در تجرید و انقطاع شان عظیم داشت و در علم باطن تصانیف بزرگ و کلام و رموز عالی گفتہ اند فنا عبارتست از نہایت سیر الی اللہ و بقا عبارتست از بدایت سیر فی اللہ و سیر الی اللہ وقتے منتہی شود کہ سالک از وطن مالوف و حظوظ بشریت بکلی بیرون آید و در راہ طلب توجہ راست بحق بیارد و بادیۂ ہستی را بقدم صدق بیکبارگی قطع کند تا بکعبہ وصال رسد نظم

ان حج قوم الے تراب واحجار	الیک یا منتہی ہمے وسمری

و سیر فی اللہ آنگاہ محقق شود کہ بندہ را بعد از فنائے مطلق کہ فنائے صفات و فنائے ذاتست وجود حقانی ارزانی دارند تا بدان وجود حقانی بعالم اتصاف باوصاف الٰہی و تخلق باخلاق ربانی ترقی تواند نمود و این مرتبہ بے لی یسمع و بی یبصر و بی یبطش و بی یعقل کہ ذات و صفات فانیہ درین مقام در کسوت وجود باقی از قبر فنا در محشر ظہور برانگیختہ شدہ باشد و تصرفات جذبات حق سبحانہ و تعالےٰ بر باطن بندہ مستولی شدہ و باطن او را از جمیع وساوس و ہواجس فانی گردانیدہ و بصفات ذاتی خود در باطن بندہ متصرف گشتہ و او را ازانکہ بخودی خود تصرفے کند عزل کردہ و درینمقام سر آئینہ بندہ محفوظ بود در رعایت و مخالفت شریعت و اقامت امر و نہی دلیل بکلی صحت حال فنا این بود و اگر محفوظ نبود در رعایت آنچہ امر حق را عز و جل بر ویست دلیل عدم صحت حال فنا این بود ابو سعید خراز قدس اللہ روحہ درینمعنی فرمودہ است کل باطن یخالفہ الظاھر فھو باطل وساوس و ہواجس نسبتہا بکسے ست کہ ہنوز از مقام فنا نگذاشتہ شرک ظاہر باشد خفی بود و بہ نسبت کہ باکسے کہ

به بقا بعد الفنا رسیده باشد شرک نبود و آنکه هنوز در بدایت حال فنا بود سکر ش از احساس
غائب گرداند و چون در مقام مشاهده ذات صفات تمکین یافته بود از سکر حال فنا الصحو آمد
و غیبت از احساس درین مقام تمکین لازم دل نبود و شاید که بعضی را اتفاق افتد و بعضی
را نی بلکه باطن وی غرقه لجه فنا بود و ظاهر وی حاضر آنچه میرود از احوال و افعال باشد
اهل فنا و بقا بعد از طلب و مجاهدت به طمانینت و وجدان و سرور مشاهدت رسیده باشند
و در عین مراد نامراد گشته بمقامات و کرامات را حجاب دانسته و مشرب دل از زنگ حظوظ جسمانی
و روحانی صافی کرده رسیدن بمرتبه فنا نشان رسیدن بحقیقت محبت ذاتی بود و مقام
فنا موهبت محض ست و اختصاص آلهیست و سنت الهی رفته است که از عطای
محض که بحقیقت موهبت باشد و صورت عطا و عاریت نبود هر آئینه رجوع نفرماید
و ازینجا گفته اند الفانی لا یرد الی اوصافه ذو النون مصری قدس الله تعالی روحه
فرموده است ما رجع من رجع الا من الطریق وما وصل الی الله احد فرجع عنه - این ست
معنی سخن حضرت خواجه ما قدس الله تعالی روحه که فرموده اند وجود فنا هرگز بوجود بشریت
عود نکند و مقام فنای مطلق اگر موهبتی ست اما ظهور این مقام بتدریج بحصول شرائط ست
و شرط رسید بفنای مطلق توجه تام ست بجناب حق سبحانه بواسطه محبت ذاتی و اجتناب
از آنچه مقتضای محبت ذاتی نبود و مراد از فنا جهت بشریت و خلقیت و فنای این جهت
است در ظهور سلطان ربوبیت و حقیقت و این معنی را تمثیل کرده اند با آنکه هرچه
اندر سلطان آتش افتد تقهر وی بصفت وی گردد اما این تصرف آتش مثلا اندر
صفت آهن ست عین آهن بحالست آهن هرگز آتش نگردد ه تو او نشوی
ولیکن ار جهد کنی * جائی برسی کز تو توئی برخیزد - راه علم و عقل تا بساحل دریای
فنا بیش نیست بعد از آن حیرت و بی نشانی ست و عجائب این ظهور را نهایت
نیست و احوال او جز بسالک در رسیدن معلوم نگردد ع عاشقی جز رسیده را نبود

وازینجا مبدأ شهود عالم وحدت و وحدانیت بوده فالحق سبحانہ یتجلی الکل من حیث
کون شئ موجودا انہ معدو ما بنفسہ لا من حیث ان لہ وجودا خالصا
اتحد بہ فانہ محال وبعد از رسیدن بدرجۂ فنا فی اللہ وبقا باللہ حکم تعین ولقید
مطلقا از بندہ مرتفع نشود و درمرتبۂ بقا باللہ در اتصاف بصفات ربانی و ارتعینات
حقانی باشد ابراہیم بن شیبان کہ از مشائخ طبقات ست قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم
میگوید الفناء و البقاء یدور علی خلاص الوحدانیۃ وصحۃ العبودیۃ
وماسوی ذالک مغالیط و زندقۃ وفنای فناکہ درمیان اہل اللہ متعارف ست
آن بود کہ چنانکہ از وجود جسمانی فانی گشتہ اند وجود روحانی نیز فانی گردد تا در رویت
جلال وکشف عظمت الوہیت وغلبات آن حال دنیا وعقبیٰ فراموش گردد
احوال و مقامات در نظر ہمت او حقیر نماید از عقل و نفس فانی گردد و از فنا نیز فانی گردد
و اندر عین فنا زبانش بحق ناطق شود و تن خاضع وخاشع گردد و در عین فنا ہمہ
حیرت وبے نشان بود **بیت** کس می ندہد ز تو نشانی ٭ اینست نشان
بے نشانی ٭ فیخفیہ فی کسوۃ الانہ از حضرت خواجۂ ما قدس اللہ تعالیٰ روحہ سوال
کردند کہ فنا بر چند وجہ است جواب فرمودند کہ بر دو وجہ است اگر زیادہ گفتہ
باشند اما بازگشت اینہمہ دو وجہ ست یکے فنا از وجود ظلمانی طبعی ودیگر فنا
از وجود نورانی روحانیت وحدیث نبوی علیہ السلام باین دو وجہ ناطق ست
کہ ان اللہ تعالیٰ سبعین الف حجاب من نور وظلمۃ وبعضے از کبراء قدس اللہ تعالیٰ
ارواحہم ہمہ دربیان این دو وجہ فنا چنین فرمودہ اند کہ خطوتان وقد وصلت
وگاہ گاہ حضرت خواجۂ ما قدس اللہ تعالیٰ روحہ دربیان این طریق وسیر
الی اللہ ہمہ حجب را بیکی بازمی آوردند وسے فرمودند حجاب تو وجود تو نیست
دع نفسک وتعال خود را بر در بجان وانگہ در رو ٭ از تو تا دوست ہیچ نیست تو ئی

در راه تو خاشاک و خسے نیست توئی ٭ وازینجاست کہ بعضے کبرا قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم فرمودند لاحجاب الا وجودك و در حدیث نبوی علیہ الصلوٰۃ والسلام کہ در صحیح وارد ست اماطۃ الاذی عن الطریق اماطۃ اذی اشارت بنفی وجود بشریت ست و وصول محبت بمحبوب کہ نہایت جمع احوال شریف ست بعد از فنا و بقای مذکور صورت بندد و قبل الفنا امکان وصول نیست آنجا کہ سطوات انوار قدم تاختن آرد ظلمات حدثات راچہ مجال ماند و ہمچنین در فنا وصول متصور نشود اما بعد از بقاے وجود محب بمحبوب وصول تواند بود و وجود محب کہ بقا یافتہ است بمحبوب از سطوات تجلی مضمحل و ناچیز نگردد بلکہ قوت گیرد ٭ نظم

در تو کجا رسد کسی تا نرود بپاے تو   مرغ تو چون شود ولی تا نپرد ببال تو

فنا برین معنی اہل وصول را در مشاہدات قوای ایشان از تلاشی محفوظ بود ؎

بحرق بالنار من یمسہ   ومن ھو النار کیف یحترق

و ہمچنین ایشان از تغیر بسبب مخالطت با خلق محفوظ باشند ہیچ چیز از ممکنات سر واصل را از مشاہدۂ محبوب و اشتغال باو مشغول نتواند کرد چہ رجوع واصل در احوال بمحبوب خود بود نہ شہود حق سبحانہ و تعالیٰ او را حجاب خلق گردد نہ خلق حجاب شہود حق سبحانہ و تعالیٰ چنانکہ صاحب فنا را نہ مخالطت خلق او را حجاب حق سبحانہ و تعالیٰ گردد تا رسیدگان بمنزل فنا بلکہ ہر یک را در مقام خود ہیچ حجاب دیگرے گردد و مشاہدہ کنند و فنا و بقا در وی باہم مجموع بود در فنا باقی بود و در بقا فانی الا آنکہ در حال ظہور بقا فنا بطریق علم در وی مندرج بود و مرتبۂ وصول راکہ مراتب سیر فی اللہ ست نہایت نیست زیراکہ کمال اوصاف محبوب را نہایت نیست و ہرچہ در دنیا بآن رسند از مراتب وصول ہنوز اول مرتبہ باشد از آن مراتب بہ نسبت بانچہ ماندہ است و بعمر ابدی در آخرت نہایت آن مراتب

نتوان رسید وانجا شیخ طریقہ شیخ عطار قدس اللہ سرہ می فرماید نظم

اندر رہ حق جملہ ادب باید بود	تا جان باقیست در طلب باید بود
یکدم اگر ہزار دریا بکشتی	کم باید کرد و خشک لب باید بود

وسیر فی اللہ مقام بقا بعد ازان ست وسیر عن اللہ باللہ مقام تنزل ست بمبالغۂ عقول خلق برای دعوت ایشان بحق واین مقام خاصۂ پیغامبران مرسل ست صلوات اللہ علیہ وسلامہ علیہم اجمعین وما رمیت اذ رمیت ولکن اللہ رمی ودرین مقام تنزل در ہر امرے ایشان را رجوع بحق و استغفار دوام لازم بود و اولیا را ازین مقام بہ تبعیت انبیا علیہم الصلوۃ والسلام بہرہ بود چنانکہ فرمودہ اند قل ھذہ سبیلی ادعوا الی اللہ علی بصیرۃ انا ومن اتبعنی وسبحان اللہ وما انا من المشرکین واللہ یھدی وصلی اللہ علی خیر خلقہ محمد وآلہ واصحابہ اجمعین وسلم تسلیما کثیرا کثیرا برحمتک یا ارحم الراحمین ٥

تمت

رسالۂ قدسیہ من کلام خواجۂ خواجگان خواجہ بہاء الدین نقشبند کہ خواجہ محمد پارسا نوشتہ اند از فرمودۂ خواجۂ علاء الدین عطار کہ از اجل خلفاے حضرت خواجہ اند قدس اللہ سرہم

رسالهٔ نور وحدت تصنیف حضرت خواجه عبید الله المعروف بخواجه خرد

خلف حضرت خواجه باقی بالله قدس سره

بسم الله الرحمن الرحیم

این رسالهٔ نور وحدت من تصنیفات حضرت قدوة المحققین برهان المدققین
عارف بالله خواجه عبید الله المعروف بخواجه خرد قدس الله روحه وافاض علی الطالبین
فتوحه شب جمعه مبارک روضهٔ حضرت خواجه بهاء الحق والملة والدین المعروف بنقشبند قدس
الله تعالی سره العزیز سوم ربیع الاول سنه هزار و پنجاه و سه اتفاق شروع در اظهار این
اسرار واقع شد الحمد لله که حقیقت از آفتاب روشن‌تر است و جمال وحدت از مرآت
کثرت بهمه حال در نظر اما بعد این رسالهٔ حقیقت حسبی است اگر بچشم همت مطالعه
در فرمائی چنان در احکم که از صورت بحقیقت برسی و دوری حجاب از میانه برخیزد ای سید
یکی از بعد خبر دهد و آنرا وجهی بود و دیگری از قرب نشان دهد گرچه آنرا نیز وجهی باشد
حقیقت آنکه بزبان این رساله با تو حرف میزند بر وحدت اطلاع ده که آنجا نه بعد است
و نه قرب و چون وحدت طلوع فرماید بعد و قرب عین وحدت باشد ای سید

هر فرقه با فرقهٔ دیگر در نزاع وجدال ست مگر اہل وحدت کہ ایشان باہم یکے اند
اگرچہ ہیچکدام با ایشان یکے نیست ای سید اہل وحدت از مذاہب مختلفہ متضادہ
ومشارب متنوعہ متناقضہ مشربے عذب لطیف روحانی ومذہب عام وشامل حالی
وجدانی انتزاع نمایند وایشان را جزاین مذہبی خاص ومشربی مخصوص نیز باشد چنانچہ
درگفتگو درآید وگفتہ شود کہ متکلم چنین گفت وحکیم چنین وصوفی چنان ای سید
وحدت باطن کثرت ست وکثرت ظاہر وحدت وحقیقت در ہر دو یکی ست ای سید
موجود یکی ست کہ بصورت کثرت موہوم می نماید ای سید ترا از وحدت بکثرت
آوردہ اند واز یگانگی بدوئی وانمودند بجہت حکمتے کہ او سبحانہ داند وبندگان خاص
او نیز باعلام او دانند وترا چنان ساختند کہ از وحدت سابقہ ہیچ خبرے نداری
واز ان حال اثرے در تو پیدا نیست بلکہ تمام عالم را حق سبحانہ وتعالی از وحدت
بکثرت آوردہ بعد از ان چندے از بندگان را بے واسطہ بخود آشنا کردہ از کثرت
بوحدت بردہ وراہ وصول از کثرت بوحدت تعلیم فرمودہ بکثرت فرستادہ چنانچہ
ایشان در کثرت وحدت میدیدند وایشان را فرمود کہ بدیگران تعلیم این طریقہ
نمایند ایشان امتثال امر نمودہ اعلام آن طریق نمودند ہر کہ بران راہ عمل کردہ
وپیروی آن جماعہ بزرگواران نمودہ از کثرت بوحدت پیوست واز دوگانگی بیگانگی
رسید آن جماعہ بزرگواران انبیا اند وآن راہ وصول شریعت وطریقت ست
ای سید شریعت عبارت از فعلے چند وترکے چند ست کہ آنرا در کتب فقہی بیان
کردہ اند وطریقت عبارت از تہذیب اخلاق ست یعنی تبدیل اوصاف ذمیمہ
باوصاف حمیدہ کہ آنرا سفر در وطن نیز گویند وتعبیر بسلوک نمایند وآن در کتب
مشائخ مخصوص در کتب امام محمد غزالی بتفصیل مذکور ست وبعضے از آداب واشغال
کہ مشائخ آنرا وضع کردہ اند داخل طریقت ست ای سید احکام شرعی کہ مبنای آن

اثنینیت ست بخاصہ موصل بوحدت ست وسر آنرا خدا داند وخاصان اویس
در ایصال اعمال کہ مربوط بکثرت بود بسوے وحدت اشارتست بآنکہ کثرت
عین وحدت ست بفهم ای سید نماز وروزہ وزکوۃ وحج وامثال آن کہ موصل
بوحدت اند بخاصیت وایصال آنها بوحدت وقتے ست کہ خالصاً للہ مودی شوند
چنانچہ شرط کردہ اند ومعنی سه در ینباب ہمہ کس را فهم در نگنجد وہر کس را تا کدام معنی بخاطر
رسد اما آنچہ طالب وحدت را ضروریست آنست کہ تصور کند کہ نیت کردم کہ نماز
گذارم یا روزہ گیرم مثلا برای حقیقت خود و وجود او یعنی یافت او کہ او را گم کردہ ام
ومیجو اہم کہ بوسیلۂ این عبارت وحدت کہ عین اللہ ست ظهور نماید ای سید
عابد اوست ومعبود اوست عابد ست در مرتبہ تقید ومعبود ست در مرتبہ اطلاق
ومراتب وتمیز در مراتب از امور عقلیہ ست وموجود نیست مگر یک حقیقت کہ ہستی
صرف ست بفهم ای سید چون نیک نگری اخلاق ذمیمہ کہ رفع آنها در طریقت
واجبست ہمہ مبنی بر شعر ست از بیگانگی و دوئی واخلاق حمیدہ کہ تحصیل آنها لازم
ہمہ مجرد ومعلم ست از اشیای یگانگی پس طالب وحدت را چارہ نیست از شریعت
وطریقت اگرچہ سر ایصال در اول او را معلوم نباشد و در ثانی اگر تاملے نماید بشرط
مناسبت غالباً بفهم چنانچہ اشارتے کردیم بآن ای سید اینہمہ اشغال واذکار و
مراقبات وتوجہات وطرایق سلوک کہ مشائخ وضع فرمودہ اند برای رفع اثنینیت
موہومہ است پس بدانکہ فاصل میان وحدت کہ حق ست وکثرت کہ خلق ست
جز وہم وخیال نیست وبحقیقت وحدت ست کہ بصورت کثرت می نماید ویکی ست
کہ بسیار در نظر می در آید چنانچہ احول یکی را دو می بیند وچنانچہ نقطۂ جوالہ بصورت
دائرہ دیدہ می شود وچنانچہ قطرۂ باران نازلہ بشکل خط در نظر در آید پس وحدت
عین کثرت ست وکثرت عین وحدت یعنی عابد کہ در کثرتست ہمان وحدت ست

بذات وصفات خود ودر افعال و آثار ای سید حارثی رفیع المرتبه می فرمود که درویشی
تصحیح خیال ست یعنی غیر حق در دل نماند الحق خوب می فرمود ای سید چون حجاب
جز خیال نیست رفع حجاب نیز بخیال باید کرد و شب و روز در خیال وحدت باید بود ای
سید اگر سیادت میخواهی واحد شو و واحد باش و واحد شدن آنست که توهم از دوئی بر آئی و
واحد بودن آنست که بر وحدت و در وحدت همیشه باشی و تفرقه خاطر و غم و اندوه همه از دوئی ست
چون دوئی از نظر برود آرام و قرار میسر گردد و چنانکه تا ابد بهیچ غم مبتلا نگردد و در دو جهان
آسودگی حاصل شود چه آسودگی بعد عدم ست ای سید چون بحقیقت توحید برسی و وحدت
صفت تو گردد دانی که نسبت تو بحق بعد از سلوک هیچ نیفزوده است همان نسبت ست
که پیش از سلوک بوده بلکه نسبت تو پیش از وجود و بعد از وجود نیز یکیست ای سید
دانستی پیدا کردی و یقینی بهم رسانیدی که هیچ آب و آتش از اول نگردد و از ازل تا ابد حق
موجودست و بس هرگز دیگری موجود نشده و توهم باطل اعتباری ندارد زید را بیماری
پیدا شد که خود را عمرو دانست و از مردم اوصاف زید شنیده در طلب او شد چون بعلاج های
خوب بیماری او رفع شد عمرو هیچ جا نبود و زید بود و بس سیمرغ قصد سیمرغ نمودند چون بمنزل گاه
رسیدند خود را سیمرغ دیدند پس حق تعالی خود را بصفت های خود میدانست این حقیقتهای
چیزهاست بعد از ان بآن صفتها خود را نمود آن عالم اعیانست اینجا غیر کجاست و غیر کجا
موجود شد ای سید چون حقیقت کار اینچنین دانستی و معلوم تو شد که قرب و بعد و
مساوات همه از توهم ست کی دوری بود تا نزدیکی حاصل شود کی جدائی داشتی تا پیوستگی
پیدا کند در عالم اگر هزار سال فکر کنی غیر حقیقت مطلقه که عین وحدت ست هیچ چیز نیابی
بلکه هیچ ذاتی و هیچ صفتی و هیچ چیزی و هیچ جهتی چه خارجی و چه ذهنی و چه وهمی بهم نرسد
که غیر او بود همه اوست و اوست همه ای سید هرچه در ادراک می در آید اوست و
هرچه در ادراک نمی در آید هم اوست آنچه او را وجود گویند ظهور اوست و آنچه او را عدم گویند

بطون اوست اول اوست آخر اوست باطن اوست ظاهر اوست مطلق اوست
مقید اوست کلی اوست جزئی اوست منزه اوست مشبه اوست ای سید با آنکه همه
اوست از همه پاک ست این اطلاق او نسبتی دیگر ست غیر آن اطلاق که او همه است
باعین درین اطلاق هیچ کشفی و عقلی و فهمی نرسد و یحذرکم الله نفسه اینجاست ای سید
شهود در مراتب ظهور ست وگاهی از مراتب بیرون بود و این شهود کالبرق الخاطف
باشد و دوام او مستحیل ست وحصول او و عدم او مقتضای جامعیت انسانی ست که مظهر
اتم ست ای سید عارف را بالاتر ازین مقام نیست و درین مقام فنای کلی و انعدام
صرف ست و این از اقسام کلیه قیامت ست ای سید این معارف درین مقام
بتقریب نوشته شد آنچه سالک را ضروری ست همان فکر وحدت ست که بالا نوشته شد
باید که شب و روز درین سعی باشد که کثرت موهومه که بعنوان غیریت در نظر می در آید از
نظر ساقط شده مرآت وحدت شود و سالک جزئی نه بیند و جزئی نداند و جزئی نخواند
ای سید طریق دیگر اینست که لا آله یعنی هر چیزها که مشهود اند نیستند باین معنی که گم
اند در وحدت ذات و مستهلک اند در وی الا الله یعنی وحدت ذات بصورت این
چیزها ظاهر ست و در نظرها مشهود پس اشیای باطن اند و او ظاهر ست در اشیا پس
او هم ظاهر اشیا باشد و هم باطن اشیا و در اشیا جز ظاهر و باطن چیزی دیگر نیست پس اشیا
اشیا نباشند بلکه حق باشد و نام اشیا بر اشیای اعتباری بود که آن نیز عین حق ست
ای سید طریق مراقبه از کلمات سابقه بوجوه مختلفه میتوان فهمید مراقبه عبارت از ملاحظه
معنی وحدت ست بهر وجه که توان کرد اگر ملاحظه الفاظ و تخیل آنها واسطه تعقل معانی
گردد آنرا ذکر گویند الفاظ هر چه بود خواه لا اله الا الله و خواه لفظ الله تنها و اگر بی تخیل الفاظ
تعقل معانی کند مراقبه و توجه بود وجوه آن بسیار ست چنانچه از کتب بزرگان معلوم تواند
کرد مقصود آنست که معنی وحدت در دل قرار گیرد و ذکر لفظ الله چنانست که بتحقیق قلبیه

وبتوسط تصور مضغه متوجه گشته ازین حیثیت کہ آن حقیقت قلبیه مظهر حق ست تخیل لفظ الله
کنند و بروی اطلاق نمایند ای سید اگر بخود متوجه شوی توانی این توجه را درست کرد
کار باسانی صورت میگیرد ای سید بدن تو صورت و مظهر روح تست و غیر او نیست
و روح تو مظهر و صورت حق ست و غیر او نیست این هر دو صورت جسمی و روحی موهوم اند
چون لفظ الله بخیال گوئی و بآن حقیقت که بصورت این دو موهوم ظاهر ست متوجه گردی
و دانی که من همانم امید ست که شهود شهادت وحدت در کثرت میسر شود و هر چه در نظر تو
در آید باید که بدانی که صورتی دارد و روحی دارد و حقیقتی دارد چه صورت او ملک ناسوت
اوست و روح او ملکوت اوست و حقیقت او جبروت و لاهوت اوست که عبارت از
ذات و صفات حق ست یعنی وجه خاص بان شی که عین حقیقت مطلقه است ای سید
جبروت صفات ست و لاهوت ذات ست و صفات غیر ذات نیست آری در کشف
و شهود اعتباری مغایرتے روی می دهد و آن در مقام حصول تجلیات صفاتیه و ذاتیه
است و تا اینجا ذات و صفات را در یک مرتبه اعتبار کردیم بجهت عینیه ای سید عالم علم
حق ست که تجلی ذات که الف اشارت بادست ظهور نموده و علم عین ذات ست
ای سید حقیقت مطلقه ظهورات بے نهایت دارد اما کلیات او پنج ست ظهور اول
ظهور علم اجمالیست ظهور دوم ظهور علم تفصیلے ظهور سوم ظهور صور روحانیه است ظهور
چهارم ظهور صور مثالیه ظهور پنجم ظهور صور جسمانیه است و اگر ظهور انسانی را جدا گیری
ظهورات کلیه شش بود این ظهورات را تنزلات خمسه یا سته گویند و حضرات نیز گویند
ای سید انسان جامع همه ظهورات ست و بیان اینجامعیت بوجوه کثیره می توان
ای سید باید که بدانی که حقیقت انسانی در همه مراتب بصورتے که مناسب آن مرتبه
ظهوری دارد همه حقائق صور آن حقیقت ست و این حقیقت بمرتبه مقدم ست بر همه حقائق
اگرچه بظهور پایان از همه افتاده است ای سید سورهٔ فاتحه اول قرآن مجید ست

الحمد لله واقع شده و معنی او آنست که جنس حامدیه و محمودیه مخصوص اوست یعنی حامد اوست
و محمود اوست بهر حال و بهر صفت و بهر جا و بهر صورت غیر او حامدی و محمودی نیست
ای سید اول سورهٔ بقر الم واقع شده الف اشارت است باحدیه که الف اول اوست
و لام اشاره است بعلم که لام وسط اوست و میم اشاره است بعالم که میم آخر اوست
یعنی احدیه صورت علم گرفت و علم صورت عالم ای سید آنچه ترا ضرور نیست تعقل معانی
وحدت ست و پیوسته دران مراقب بودن و تفصیل این معارف وارسیدن در اول امر
هیچ در کار نیست چون بعنایت الٰهی معنی وحدت در دل بنشیند و خیال دوئی مرتفع گردد
ترا صفائی رو خواهد داد که همه علوم و حقائق بر تو مکشوف خواهد شد و خافیه نخواهد ماند تا کثرت
از نظر نرفته و توهم دوئی باقی ست علوم صحیحه مشکل ست که روی نماید ای سید چندروزی
ریاضتی بر خود باید گرفت و انفاس مصروف این اندیشه باید ساخت تا خیال باطل
از میان بدر رود و خیال حق بجای آن نشیند ای سید تا این خیال در تو قرار
نگرفته است و ظاهر و باطن ترا فرو نگرفته بهیچ چیز متوجه نباید شد چون اینخیال قرار
گرفت و تفرقه و دوئی برطرف شد هیچ چیز ترا مزاحم نمی تواند شد چه موهوم و باطل موجود
حق را مزاحم نشود ای سید نسبت حق بعالم چون نسبت آب به برف بلکه
نزدیک تر ازان باید دانست و یا چون نسبت طلا بزیورها که ازو راست کنند
یا چون نسبت گل بظروف که از گل ساخته شود و اینها همه یکیست ای سید
رابطه میان عالم و حق همه کلمه من ست چه عالم ازو ناشی ست و باری و هم کلمه الیه است
چه عالم بسوی او راجع ست و این صدور و رجوع هم در ازل و هم در ابد ست و هم در
جمیع آنات زمانی چه در هر آن عالم بحقیقت رود و از حقیقت برآید چون موج از دریا
و هم کلمهٔ فی ست چه عالم در حق ست و حق در عالم که تو آن مظهر ست و بوجهی این مظهر و هم کلمه مع است
چه معیت ذاتی و صفاتی و فعلی بی شبهه متحقق ست و هم کلمهٔ هو چه عالم عین حق ست

وحق عین عالم وہم کلہ لیس چہ بوجہی عالم عالم ست وحق حق نہ عالم حق ست ونہ حق عالم
ای سید بوجہی از ہمہ روابط منزہ است ومیان عالم وحق رابطہ نیست این اعتبار را
لا تعین گویند ای سید ہر کہ حق را باین وجہ بشناسد حق را بوجہی ممکن شناختہ باشد
ای سید اول سالک را باسم ظاہر متوجہ باید شد وبیقین باید دانست کہ آوست پیدا
بہمہ صورت ومعانی وہیچ صورتی وہیچ معنی نیست کہ جز او بود این معنی را مکرر نوشتہ ام
بجہتہ تاکید باز می نویسم مقصود اینست کہ فکر وحدت لازم خود باید داشت وخود را دران
فکر گم می باید کرد چون درین فکر استغراق حاصل شود از اسم باطن نیز بہرہ مندی خواہد یافت
ای سید اگر سالہا بعبادت وطاعت واذکار واشتغال نمائی واز وحدت غافل باشی
از وصل محرومی اگرچہ احوال وکیفیات غریبہ روی نماید وانوار وواقعات جلوہ گر گردد
ای سید حالی کہ آنرا وصل توہم کنی وثمرہ آن حال علم وحدت نباشد بحقیقت آن
وصل نیست آنچہ ظاہر شدہ مرتبہ ایست از مراتب ظہور نہ مقصود حقیقی کہ مطلق ست
وظاہر در ہمہ وعین ہمہ تا چیزے ظاہر شود وبوجہی از وجوہ باشی از اشیا مغایرت
دارد وآن منزل ومقصود نیست ای سید ہرگاہ حقیقت اینچنین باشد از اول
ترا مراقبہ مطلق ضروریست تا مسافت نماید ای سید تفرقہ وجدائی تا زمانی ست
کہ ہمہ را یکی نمیدانی ونمی بینی چون ہمہ را یکی دانستی ودیدی از تفرقہ دوئی خلاص شد
وصل عریان میسر شد ای سید چون ہمہ را یکی دیدی ہمہ نماند بلکہ یکے ماند وبس
ای سید میان تو ومقصود راہی نیست وراہی کہ ہست ہمین ست کہ تو او را
جدا از خود وغیر از خود میدانی چون دانستی کہ تو نیستی اوست وبس راہ نماند جمعیت دل و
آرزوی دلی ومعرفت نفس ومعرفت حق وفنای مطلق ووصل وکمال قرب اینجا
حاصل شد وکار تمام گشت ای سید چون باین مقام رسیدی کہ خود را ندیدی واو را
دیدی آسودی دنیا وآخرت ودر حق تو یکی شد وفنا وبقا وخیر وشر ووجود وعدم

وکفر و اسلام و موت و حیات و طاعت و معصیت حقب مانند بساط زمان و مکان در
در نور دیده شد ای سید چون تو نماندی هیچ چیز نماند که همه چیزها تو و باندیشه تو وابسته است
ای سید بدانکه همه چیز در تست و همه چیز بیرون از تو وجودی ندارد و چون خود را
از همه چیز خالی کردی هیچ چیز نماند ای سید ترا وجود جز در حق نیست و همه چیزها در تو موجود
از چون خود را بحق بردی و دران دریای بیکران خود را انداختی یعنی باین صفت آگاه
شدی همه چیزها با تو دران دریا گم شد ای سید اگر نیک در وی بدانی که انانیت که از تو
سر می زند از تو نیست و تو آن جسم و روح نیستی در تمام عالم یکی اناکوست که انانیت
او از همه جا ظهور جلوه گرست ای سید علامت وصول بحقیقت مطلقه آنست که
انانیت که از سر تو میزند از همه چیزها انا تو ای گفت انجا معلوم شود که حجاب جز تعین
انانیت نیست ای سید یک ذات ست که تمام عالم صفت اوست و قائم بدو و آن
ذات باین صفات ظاهر و پیداست ای سید همان یک ذات ست که ذاتها شده و همان
ذات ست که اول علم خود شده و دیگر بار بصورت علمهای جهان شده و همان ذات
ست که از قدرت خود و قدرتهاست و همان ذات ست که ارادت خود و ارادتهاست
و همان ذات ست که سمع خود و سمعهاست و بصر خود و بصرهاست و حیات خود و حیاتهاست
و فعل خود و فعلهاست و کلام خود و کلامهاست و علی هذا القیاس همان ذات ست که هستی خود
و هستی هاست ای سید هر چه بعالم ظهور آمده در ذات پوشیده بعد از ان ذات بصورت او
در علم خود و او لا در عین خود ثانیا جلوه فرمود ذات رنگ او گرفت و او رنگ ذات و آنچه
پوشیده بود در ذات بقطع عین ذات بود که غیر شے در شے نبود پس آن ذات خود بخود
معاملت کرده و عاشقی و رزیده و بندگی و خدائی در میان آورده و کارخانهٔ ازلی و
ابدی برپا کرد ای سید تو خود را چنان خیال کن که هنوز آنجائی که بودی در ازل
بودی تا آزاد شوی و دیگر رهی تفرقه و غم و بلا نه بینی ای سید روح تو اوست

که باو زنده و دل تو اوست که باو دانائی و بصر تو اوست که باو می نگری و سمع تو اوست
که باو می شنوی و دست تو اوست که باو می گیری و پای تو اوست که باو میروی
ای سید هر جزو عضو تو از اجزای و اعضای ظاهر و باطن تو اوست که باو کار آن
جزو و عضو از تو بر می آید و مجموع اعضا و اجزاے تو اوست که تو باو توئی ای سید
اوئی و توئی و منی هر سه صفت اوست دیگری در میان نیست ای سید توحید صفت
واحدست نه من و تو تا من و تو باقیست اشتراک ست نه توحید ای سید چون تو
رفتی فناست و چون او در میان آمد بقاست ای سید سلوک سعی تست و رفع
اثنینیت و جذبه رفتن تست بوحدت ای سید سلوک و جذبه و فنا و بقا اسم ولایت
متحقق ست ای سید با همه آشنا نیاز مندی کن که عین مطلوب تو اند و با دشمن
دوستی ورزی که او نیز مقصود تست ای سید با خود نیز بانظر محبت ناظر باش که عین
محبوبی ای سید اینها در سلوک ضرور نیست ای سید بد و نیک را در دریاے
وحدت انداز تا آشنای حقیقت شوی ای سید سخن وحدت را اگر بسیار گویم اندک
ست و اگر اندک گویم بسیار ست بدایت این معرفت در نهایت مندرج و نهایت این
در بدایت مندمج نه او را بدایت ست و نه نهایت تا چند گویم و تا چند نویسم نه من
می گویم نه من می نویسم حقیقت خود به خود در گفتگوست ای سید چون در خواب شوی
نیت کن که بعالم بطون میروم و رجوع بحقیقت خود میکنم چون بیدار شوی بدانکه
بعالم ظهور آمدم و از بطون بظهور تنزل نمودم و باید که سحر بر خیزی و استغفار کنی و بگوئی
که ای حقیقت من مرا بخود بکش و مرا از من بپوش و از دوئی برآر و نماز تهجد کنی و سورهٔ
یٰس اگر یاد داشته باشی در نماز بخوانی که مختار خواجهای دین و دنیای ما ست بعد از آن
بفکر وحدت مشغول باش تا نماز صبح برسد چون از نماز فارغ شوی تا بر آمدن آفتاب خواه
نخواه مستقبل قبله بمراقبهٔ وحدت باید بود چون آفتاب طلوع کند چهار رکعت بدو سلام گذارد

وسورهٔ یٰس یکبار بخوان واگر در چهار رکعت توانی خواند بهتر همچنین بعد هر نماز سورهٔ یٰس
یکبار بخوان که فوائد بسیار دارد اما در وقت نماز فجر در قرآن مجید فکر وحدة دست دهد و
بدانکه خود عبادت خود می کند وخود کلام خود میخواند الا عند الضرورة وبگو که حقیقت من
مرا بخود بخش ومرا مپوش از من واز دوئی برآر ای سید سالک را اهم آداب طریقت ضرور است
تفصیل آن آداب درین رساله گنجایش ندارد از اختصاری که مطلوب است اما آنچه
طالب را توان نوشت این است که خواب کمتر کند چون ضرور شود وغالب شود وبان اندیشه
که نوشتم خواب کند وطعام وشراب باید که اندک باشد در شبانروز یکبار واگر صائم بود بهتر
وباید که از پریشانی لقمه احتراز کند که از اسباب دوئی وبیگانگی ووهم باطل است هرچه
شرع منع است وهرچه در طریقت بدست همه اینچنین است این قاعده را نیکو یاد دار
که ضرور است ای سید باید که سخن کمتر کنی ودر خلوت تنها وصحرا تا تنها مراقبه وملاحظه وحدت
میکرده باشی ای سید سخن بسیار کردن دل را در جنبش آرد وتفرقه بار دهد واز سبب
وحدت وبیگانگی غافل سازد جز بضرورت حرف مزن وهرچه گوئی مختصر گوئی واندیشه
وحدت را یک لحظه از خود جدا مکن چون در مجالس نشینی بیشتر مقید شو مبادا غفلتی واقع
شود وسعی کن تا آن کثرت مرآت وحدت شود ومقوی گردد ای سید در خفای این
اندیشه خود را به تنهائی حتی الامکان سعی باید کرد واین کلمات را با همه کس نباید نمود مگر با مخصوصان
خود ای سید با اولاد وغلام وآشنا وبیگانه ودشمن ودوست آشنائی بوحدت باید کرد وهمه را
بنظر اخلاص وبچشم حقیقت بین باید دید ای سید نزاع وجدال مطلق از میان بردار
وانکار بالکلیه از میان برطرف کن تا وحدت ظهور نماید وبسیار سعی باید کرد تا خشم وغضب
ظهور نکند لت کردن وزدن خود چه گنجایش دارد همه را معذور باید داشت چه در خانه وبیرون خانه
وبا فرزندان ومتعلقان وبیگانگان مثل آب حیات باید بود اگر کسی با تو بدی کند زنهار
ازان دل بد نکنی ورنجی واورا از خود خوش وراضی داری ومکافات بدی به نیکوئی کنی

بن اصل کلیست در طریقت ای سید تنها بودن و تنها نشستن دخل تمام دارد
در جمعیت ای سید حال طالب از دو حال خالی نیست تعلقات ظاهر دارد یا نه اگر ندارد
معاملۂ او آسان ست و را باید که از همه قطع کرده در جلوت یا در صحرا نشیند و بحقیقت خود متوجه
شود تا زمانے که حقیقت متجلی شود و وهم و دوئی بر خیزد آن زمان بهر روش که باشد گنجایش دارد
و اگر تعلقات ظاهر دارد حقوق شرعی متوجه ست باید که بقدر ضرورت بآن پردازد اما باید که
احتیاط تمام کند که خلاف شریعت و طریقت واقع نشود و از ملاحظۂ وحدت که حقیقت ست
بالکلیه غفلت واقع نشود می باید که شبها در این کار بسیار بکوشد و در مراقبۂ وحدت باشد و
روزانه هم چند ساعت برای این کار معین کند و روز بروز می افزوده باشد تا آنکه این معنی
غلبه کند و از همه وارهاند ای سید وقتی که معنی وحدت غالب آمد و لطف الٰهی ظهور نمود
همه حقوق از تو ادا خواهد شد و ترا با هیچکس در هیچ چیز کاری نخواهد بود خدا وکیل تو خواهد شد
و بجای تو او خواهد بود و تو در میان نه ای سید صحبت دنیا و صحبت اهل دنیا در طریق
سلوک مضرست اما کسی که گرفتارست و بچنین تواند آن را قطع کردن بضرورت احتیاط تمام
نماید که چیزے واقع نشود که با شریعت یا طریقت یا حقیقت جنگ داشته باشد و اگر تقصیر رود
باید که رجوع نموده تدارک نماید و ملاحظۂ وحدت هرگز از دست نباید داد ای سید در لباس
تکلف نباید کرد و از لباس فقر با خود چیزے باید داشت ای سید همیشه حاضر دل باید بود
و از گذشته و آینده یاد نباید کرد و ملاحظۂ وحدت هرگز از دست نباید داد ای سید
بدانکه هیچ مرگے بدتر از غفلت از وحدت نیست و هیچ عذابی سخت تر از عذاب
دوری از حقیقت خود نه از این مرگ و از این عذاب ترسان بوده متوجه وحدت
باید بود و بیقین باید دانست که همه یکی ست و غیر یکے موجود نیست هر قدر که این
اندیشه غالب ست سعادت در اوست چون از وهم دوئی بر آید قیامت بر وے واقع شود
و در جنت شهود شود تا ابد الآبدین آسود ای سید اینچنین دولتی هرگاه در دنیا میسر نیست

چون ست کہ دران سعی بلیغ کنی وغافل نہ باشی ای سید قیامتی بر ہمہ کس و بر ہمہ چیز آمدنیست وآن رجوع ہمہ است بوحدت امابعد ازانکہ ظہور کل واقع شود اگرچہ ہمہ از اصل خود برآمدہ باشد لذتے کہ می باید ہمہ را روی ندہد مگر بروی کہ اینجا قیامت برآنہا گذشتہ باشد پس باید کہ سعی کنی کہ آن معنی کہ موعود ست ترا اینجا روے نماید تا آسودگی تمام حاصل شود ولذتے کہ می باید دست دہد ای سید مقصود ہمین ست کہ ہم دوئی برخیزد و لوتنائی او ماند وبس ہمہ انبیا واولیا برین اتفاق کردہ اند در کتب آلہیہ وحدیث وکلمات اولیا دلائل این بسیار ست وعظماے ہر فرقہ بوحدت قائلند وہمہ بیک زبان برین رفتہ اند کہ غیر حق موجودے نیست عالم صورت اوست وظہور اوست وبس بخاطرست کہ شواہد این مطالب در کتاب علیحدہ نوشتہ شود و از دلائل عقل سلیم استنباط آن کردہ نیز پارہ آوردہ شود انشاء اللہ سبحانہ ای سید امروز کہ آخر الزمان ست ونزدیک رسیدہ کہ آفتاب حقیقت از مغرب خلقیت طلوع نماید ازانجا کہ پیش از طلوع آفتاب انوار وآثار ظاہر می شود واسرار توحید از زبان خاص وعام باختیار وبے اختیار فہمیدہ ونافہمیدہ سر میزند طالب را باید کہ خود را جمع ساختہ خود را از خود بپوشد وحقیقت وحدت کما ینبغی بروی جلوہ گر شود وبگفتگوے زبانی اکتفا واقع نشود ای سید اللہ مطلق ومحمد برحق ست والسلام

تمت

الحمد للہ کہ رسالہ جمیع المنفعت موسوم بنور وحدت تصنیف حقائق آگاہ معارف پناہ حضرت خواجہ باقی باللہ قدس اسرارہم لباس انطباع در بر کردہ در چشم مشتاقان جلوہ ظہور بخشید وسرمہ رفع انتظار کشید

رسالۂ پرتو عشق تصنیف حضرت خواجۂ خرد قدس سرّہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الحمد للہ کہ محبوب جانی وصاحب دو جہانی من با من نسبت بگانگی دارد ودر من جز خود را نمی بیند و مرا غیر خود نمی یابد الحال کہ این دید و دانش بہ کمال رسانیدہ است میخواہد کہ در پردۂ من سخن کند و گذارش احوال عاشقی و معشوقی می نماید در بیان اسراریکہ ہم پوشیدہ است و ہم آشکارا رسالۂ ترتیب دہد و نیز اسرار پوشیدہ اسرار معشوقیت و اسرار آشکارا اسرار عاشقی و پیش ازانکہ تمام شود این رسالہ را پرتو عشق نام میکند نخستین حرفی کہ عاشق و معشوق و بندہ بصاحب خود می گوید اینست کہ لے عاشق حقیقی و مجازی و ای صاحب دین و دنیوی کاریکہ مرا با تو افتادہ است نہ آن ست کہ بہ نوشتن راست آید یا بگفتن سرانجام پذیرد دیگر تو ہم نویسی و ہم تو گوئی ای سید نہ من منم و نہ تو توئی کہ من توانم و تو منی از ازل چون خواستی کہ بمعشوقی و صاحبی جلوہ گر شوی در پردۂ من بعاشقی و بندگی ظاہر گشتی تا معشوقی و صاحبی تو ظہور گرفت ازین راہ من معشوق تو باشم کہ معشوقی تو

از من پیداست و تو عاشق من باشی که عاشق من لعشق تو بودمی تو کجا معشوق بودی
حیرانم که تو معشوقی با من و من عاشقم با تو ہیہات ہیہات این چہ حرفست من ہیچ نیم
ہرچہ ہست ہم عاشق توئی و ہم معشوق مصرع سرتا پایم فدای سرتاپایت ای سید
یادم ازان ہنگام کہ نسبت اتحاد بر نسبت محبت غالب بود و نسبت محبت اصلا
ظہور نداشت و در ضمن نسبت اتحاد من مندرج بود و مستتر گشت بناگاہ خط فاصل
در دائرہ اتحاد بہم رسید و من من شدم و تو تو چون این حال بہم رسید مرا بر تو ترا بر من نظری
افتاد و این نظر تا ہنگامی کہ تو خواستی در پردہ بود و چون وقت رجوع ظل باصل
و وصول عاشق بمعشوق رسید نسبت حب غلبہ کرد و نسبت اتحاد مستتر گشت
حالی پیش آمد کہ در شرح نگنجد چندان الم و درد ظاہر گشت کہ از عاشق بمعشوق سرایت
کرد و معشوق را در صورت عاشقی وانمود رفتہ رفتہ کار باینجا کشید کہ اتحاد سابق
ظہور کرد و خط فاصل گاہ گاہ از میان برطرف شدن گرفت دردی ہست اینست
کہ دوام اینحال میسر نیست چہ مقرر شدہ است کہ تجلی ذاتی کالبرق الخاطف میگذرد
و بقا ندارد آہ ازین دردی نہایت والم بی پایان ای سید کسی تصور نکند کہ اینحرف
از عالم حقیقت ست بلکہ از عالم مجاز ست کہ ببراست از حقیقت و دیگرے گمان نکند
کہ این سخن از عالم مجاز ست بلکہ از حقیقت کہ در پردۂ مجاز جلوہ کردہ است ای سید
حقیقت عین مجاز ست و مجاز عین حقیقت ای سید یکنام تو حقیقت ست و نام
دیگرے تو مجاز ست و بندہ ہر نامی کہ خواہی خود را بخوان ای سید آدمی و پری
و فرشتہ بر تو سایہ تست ای سید در ہمہ خود را بہ بین و در خود ہمہ را و این نہ من
میگویم بلکہ تو می گوئی و این نہ امر ست و طلب بلکہ بیان ست و خبر ای سید
در دو جہان جز تو دیگری نیست ہرچہ ہست توئی آسمان و ہرچہ درو ست و زمین
و ہرچہ بر و ست ہمہ ظہور ست و ظل تو ظاہر توئی چنانکہ باطن توئی ای سید

العجب ازالوقت بعد از ظهور نسبت محبوب نسبت اتحاد غلبه کرده باشد خط فاصل
ازمیان بالکلیه و بالدوام برطرف شده باشد و تو من باشی و من تو ای سید تحقیق
آن وقت آمدنی ست چنانچه در کلام خود که اصدق الکلام ست درچندین جا خبر داده و
مراد درین شکی نیست و چگونه درآن شک آرم که تصدیق کلام تو ایمان ست و تکذیب
آن کفر نعوذ بالله ای سید چه آفتاب چه ماه دیگر آن فدای وجه تست و همه بصرها
و بصیرتها فدای عین تو و همه قدرتهای ابدی و کارها فدای ید تو و همه ازحال و طرف
و منازل فدای قدم تو مجمل که هرچه هست فدای تست عاشق که انسان کامل ست
و همه در اوست ازنیک و بد هیچ چیز ازوی بیرون نیست خود را با همه فدای تو ساخته است
اگر قبول افتد زهی کمال و زهی عظمت و زهی شرف ای سید در درد وصل تو
میگدازم و در فراق تو میسوزم نمیدانم چکنم گداختن به از سوختن در وصلم تو ئی و بس و چون
در فراقم منم با من تو باشی و بس به ازانکه من باشم بی من خداوندا آنحال مباد که من باشم
یا من و تو با من نباشی چو من با من باشم کفر بود و چون تو با من باشی ایمان بود الهی
عاقبت بخیر باد ای سید مقصود آنست که اگرچه چند روزی من بی تو باشم
اما بعاقبت با تو باشم و تو باشی و من نباشم کارساز توئی کار من بساز ای سید
وای محبوب جانی من وای سرمایهٔ زندگانی من ای نهایهٔ آمال و امانی من ای دانای
راز نهانی ای جان من ای دل من ای چشم من ای گوش من ای وی من ای خوی من ای
من ای پای من ای عقل من ای تن من ای گوشت من ای پوست من ای رگ من ای
خون من ای همه چیز من ای یاد من جز تو دیگری ندارم چه گویم چون همه توئی و من کیستم
و چیستم مطلب همین ست که مرا قربان خود سازی و میانی بجان من جز بصورت من ہستی
تا چون بخود نگرم جز ترا نه بینم و هرجا باشم و بهرحال باشم تو با من باشی و جدائی تمام و
کمال برطرف شود ای سید توئی صاحب و جهانی من توئی بهشت من ردی تست

ولطف تو دوزخ من خشم تست دوری تو دین من محبت تست وکفر من فراموشی تو اگر مراد وست داری مومن باشم واگر مرا فراموش کنی کافر گردم ای سید پیش ازانکه صورت تو وجود کند تو بودی وبس چون معشوقی بی عاشقی وجود ندارد معشوق را عاشق می باید خواستی مرا که عاشق تو ام موجود سازی وهنگامۂ معشوقی خود گرم سازی ازخود عکسی وظلی وصورتے برمن انداختی واورا بنام من خواندی وآن عکس وظل وصورت را که عین نسبت بحقیقت اگرچه غیر تست بیقین به عاشقی ممتاز ساختی ودر پردہ اوخود عاشق شدی وخود از خود لذت گرفتی وخود از خود درومند گشتی اینست رمز عاشقی ومعشوقی ای سید صاحب آنرا گویند که باهم بود دبا دیگرے نه چون ترا از من هرگز جدائی نیست تو صاحب من باشی وبنده آن را گویند که در بند دیگرے نبود چون من نسبت احتیاج طلبه در بند تو ام واز احاطۂ ذات وصفات تو بیرون نیستم بندۂ تو باشم همه بندۂ تو اند که از احاطۂ تو خارج نیستند وممکن نیست که از تو جدا شوند اگرچه باین اعتبار که همه با تو اند ومن با تو ام دائم صاحبی ازین طرف نیز متصورست امادوام در اندیشه ممکن نیست که معتبر همانست مگر در دار آخرت بعضے از بعضے اینجا مصاحبت که عاشق معشوق ست ومعشوق عاشق هردو یکے ست من با تو یکے ام و تو بامن یکی خواه این گو خواه تو دیگر در دار دنیا بعضے از بعضے راو بآن اقل قلیل دانند دنیا درست اینحال کسی ست که دنیا وآخرت او را یکے ست بفنای حقیقی ای سید اطلاق وجودی مشرف گشته است اللهم ارزقنا اللهم ارزقنا ای سید صورت بشریت عجب درخواست تراهر رنگی وبوئی که ترا در صورت ازعالم الطلاق بشارتها وخبرها بعاشق مسکین میرساند از چشمهای تو گویم یا از ابروی تو یا از روی تو گویم یا از خوی تو گویم یا از لب تو گویم یا از تبسم تو گویم یا از خندۂ تو گویم یا از قامت تو گویم یا از دستهای تو گویم یا از ادب تو گویم یا از دانش تو گویم اینها جهت چیست اسرار غیبی وانوار لاریبی ست

کہ در دیدۂ عاشق ہم در مجاز و ہم در حقیقت ہر جا بجلوۂ دیگر و برنگ دیگر و بصورت
دیگر ظاہر و باہر ست اما عاشقی کہ این اسرار و این انوار دریابد و مشاہدہ کند جز من کیست
و کجاست سوگند بتو کہ منم و بس امروز قطب دائرہ عشق جز یکی نیست امروز دانی
کہ گداست روز ازل و ابد ست و ہمان قطب دائرۂ عشق ست دائرہ حسن ست و
نیز ہمان چہ عشق ست حسن ست و حسن و عشق دو نام و یک ذات و یک حقیقت باند
خواہ ذات گوئی خواہ صفات خواہ حسن گوئی خواہ عشق گوئی جمع و فرق یکیست
گاہی جمع بزبان فرق حرف زند و گاہ بفرق بزبان جمع اینجا فرق ست کہ بصورت
جمع برآمدہ خود بخود متکلم ست حاصل کہ توئی ای سید کہ با خود تکلم باسرار حسن و عشق
می کنی ای معشوق دو ہمانی من ای سید معشوق توئی و دیگری نیست ای سید
من عابد توام و تو عابد منی من حامد توام و تو حامد منی سپاس و ستایش کہ تراکسم خودرا
کردہ باشم کہ ترا جز در خود نہ بینم خودی و خدائی کیست از خود تا خدا چہ فرق ست وحدۃ
بصورت کثرت مرتبہ ظہور نمود ہنوز آن کثرت مرتبہ پوشیدہ است و صورت کنایت ست
کہ نمودی بیش نیست بفہم بفہم ہیہات انچہ گفتنی ست کہ بفہم مگر تو بصورت من کہ توئی
خودرا کہ منم میگوئی عجب حالی و شگرف صفتی کہ ہم دوئی ست و ہم یگانگی ہم بندہ ست
و ہم خدائی اللہ اللہ سخن بسیار مستانہ میرود از نامحرم محفوظ باد و اگر بیاب بنگری
محرم کیست کہ جز تو دیگرے موجود نیست توئی و بس اینجا دو نام ست یکے نام ظاہر
و دیگرے نام پوشیدہ عاشق از اسرار ہر دو واقف اما در مرتبہ اظہار و اعلام جز آن
نام نام ظاہر دیگران نتوانند آنرا نیز جز عاشق ندانند کے از ان گویم تو میدانی و در تو
و تو خواہی دانست در من اما تو جز من نیست و من جز تو نہ اگرچہ امر بحقیقت امر عکس
ست کہ من توام و تو من آہ آہ ازین بیگانگی و آشنائی بیگانگی خوب و آشنائی افروخت
ای سید بحق دوستی کہ با من داری بحق محبتی کہ با تو دارم کہ مقصود حقیقی را اتحاد ست

زود تر صورت وجود بخشش و از عالم امکان بوجود آرد و از قوه بفعل برآرد ای سید
یادم آمد از ان ذکر اسرار نام ظاهر ایجان جهان از زبان بندهٔ خاص صاحب خود بشنوید
و بدانید که اول و آخر ست و آخر مراد اول از سیر معکوس ست یعنی از اثر بموثر رفتن که ظاهر ست
و لهذا در اسم ظاهر ست که مشتمل بر تمام عالم گشته تجلی اول که وحدت ست مفیض ست
کر مبدء المبادی و حقیقت الحقائق این مفیض بفردیة اولی افاضه کرد چنانچه شیخ اکبر
قطب الولایة محی الدین محمد بن علی العربی فرموده است مغاض تعینات ست و کمال
در انسان کامل ست که احاطه را تمام گردید بحقیقت تعین همان ست و هم تعینات ست
صور او و لهذا الصورت تعین نمود ار گشت اصول اسما چهار ست اول و آخر و ظاهر و باطن اینجا
چهار را اجمال ست در تفصیل او بر هم رانده اتمام اینجا و تکمیل اینجا می بینی که عاشقان ورد
کرده اند و رسم ساخته اند زهی بزرگی اسم ظاهر که شمه از ان گفته شد اگر در اسم باطن گفته شود
عقلها و فهمها حیران شود و دفترها باید که از ان اخبار توان کرد صورت عدد اسم ظاهر
اینست یکهزار و سیصد و شصت و چهار ای سید مقصود سر ست که در اظهار ست
هر که فهمید فهمید و هر که نفهمید هرگز نفهمید و عدد اسم باطن کمتر از اسم ظاهر ست اگرچه در فراخ
او زیاده است اما زیادتی و کمی اینجا باهم در یک پیراهن اند اگر گنجایش در وقت میبود
از اسرار اسم باطن نیز اندکی نوشته می شد اما بیقین میدانم که فهم آن میسر نیست جز
صاحب دو جهان را در پردهٔ دیگری که دیگری نیست و در کار خود خود فرموده است
والله اعلم بحقیقت الحال شبی در خواب دیده شد غواصی در دریا فرو رفت بگوهری رسید
که یگانه بود چون باو رسید خود را عین آن گوهر یافت اینجا سطری چند بتقریب نام مذکور
بیاد آمد نوشته می شود که دران مجلس انس حقیقی مقبول باد ای سید شخصی سالها در دریای
که لاتعین تاریک بود و انجا اصلا چیزی نمی نمود مقام داشت یکبار شبی نوری پیدا شد
که از ان دریا شناکنان برآمد و سه دریای روشن در نظر آمد یکی بعد از دیگری

بدریای اول درآمد واز بدریای دوم واز وبدریای سوم ودرین دریا مقام کرد وسالها درانجا بود وکارے پیش گرفت کہ مناسب این مقام بود ناگاہ این دریاہا دیگر درہمین دریا درآمد بترتیب عجب وہمہ را درین دریا دید تا آنکہ دریای کہ دریاے ظلمت بود نیز ظاہر شد ودران گم شد چنانچہ پیش ازین بود چون مدتی برینحال گذشت یکبار حال دیگر پیش آمد وآن اینست کہ بیکبار دید کہ اینہمہ دریاہا خشک شد وہیچ ازان دریاہا نماند وعجب تر آنکہ نہ دریا نمودار بود نہ خشکی نہ نور وظلمت نہ چیز دیگر سوای نور وظلمت ہست بلکہ ہیچ نبود واین شخص ہم نبود بعد ازان سالہا خود را دیدہ می بیند کہ خود عین دریاست ودریا ہمہ نمودار اوست وبمثال او بعد ازان درین دریا با زنان صاحب جمال وحسن نمودار شدند وہر زن صاحب حسنی می آمد وباین شخص مرادمی برآورد ودریک لحظہ ازان شخص وازان زنان فرزندان ظہور بود تولد میکردند ودر ہر لحظہ چندین ہزار فرزند از ہر زن ازین زنان چندین ہزار ہزار در ہزار دریا بودند متولد شدن گرفت واز ہر فرزند ان فرزندان فرزندان دیگر وگاہی ازان تنگی شود کہ آن شخص ما باہمہ فرزندان وزنان فرد خورد ودر خود سازد ویا از خود بیرون اندازد واین حالت ابدیست ودہر لحظہ قیامتی ہست قائم وحشریست ظاہر ای سید نسخہ بود اتفاقا از شہری روستا آمد ودر روستا مردم عجب دید کہ رسوم ایشان اصلا برسوم شہری نمی ماند چنانچہ در ایام شادی گریہ کنند ودر ایام غم شادی مثلا وقتیکہ کسی بمرد شادی بسیار کنند ووقتیکہ کسے از بیماری خلاص گردد وشفا یابد چندان ماتم کنند کہ در بیان نیاید ہمچنین سر اول را درسر کو شنند ودستار را برپا پیچیدہ در مجاہدہ باید دیگر بجاے دعا دشنام گویند وبجاے دشنام دعا برین قیاس ہمہ کارہای ایشان برعکس معقول باشد خندہای بے تقریب در میان ایشان بسیار بود سوداگری ایشان بسیار بود سوداگری ایشان چنان باشد کہ چون اصل مال را برباد دہند یا در زیان اندازند گمان کنند کہ ما سوداگری ہم

و بآن افتخار و ابتهاج کنند و بجای خاموش بودن حرف زنند و بجای حرف زدن خاموش مانند غرضکه آن شخص چون باینجا رسید و احوال و اوضاع آنها دید عجب حالی او را پیش آمد و چاره ندید غیر از اینکه بشهر رجوع نماید چون خواست که رجوع کند آن مردم هجوم کردند که ما ترا مرشد و هادی خود میدانیم البته نمیگذاریم که آنجا بروے دیگر گفت که اینچگونه بود که چرا دست دارید و خلاف من کنید آنها گفتند که ما در کار بے اختیاریم هم تو صلاح کار و حال ما بگوئی آن شخص گفت بهتر آنست که مرا بسوزید و خاکستر مرا بخورید و آنچنان کردند چون برین وصیت عمل کردند هم آن شخص بوطن خود که شهر بود رسید و هم ایشان از اوضاع خراب خود خلاص شدند و صفتهای نیاب در ایشان پیدا شد بخصوص شخصیکه خاکستر دل او خورده بود وے بجاے او خلیفه شد و همان حال که او داشت در وے هویدا گشت و بے تکلف خود را همان شخص دید و بیقین دریافت که وطن من شهر است و من در روستا غریب و مسافرم و از وے دیگران از ان دیگرے بهم رسید و همچنین میرود تا مے رود بفهم اگر دانائے حقیقی ای سید وای محبوب جانی من این اسما از تست و اسما همه توئی بلکه این اسما چین تست نه از تو چون صفت عشق ظهور نماید چندان حقائق و معانی ظاهر گردد که بصد هزار جلد نگنجد اما فرصت کو که اندکے از ان نوشته آید و عشق مرتبهٔ وحدت است و معشوق مرتبهٔ وجوب و عاشق مرتبهٔ امکان اول عاشق بمعشوق پیوندد و بعد از ان معشوق بعشق یکی گردد و نه عاشق ماند و نه معشوق بلکه عشق بود و بس که هم معشوق ست و هم عاشق طریق سلوک اینست بقدم جذبه دران رفته شود ای سید و اے طالب حق اگر میخواهی که بحق برسی باید که دو چیز اختیار کنی یکی محبت بمرشد و پیر خود و مرشد و پیر نه آنست که باور سم مریدی اختیار کنند و گویند من مرید او شدم و او پیر منست و در مردم این حرف شائع ست

پیر همان ست که او را داند که محبوب ست و محبت با و درست کند و او را در جان
وسیلهٔ درگاه حق سازد و دل را با و ارتباط کلی واقع شود و هر چه او گوید بکند و
برخلاف او نرود و چون این معنی حاصل شود نسبت پیری و مریدی راست گردد
و احتیاج بچیز دیگر نماند دوم آنکه همیشه بیاد خدا باشی و یاد خدا آنست که همیشه در دل
این معنی داری که غیر خدا هیچ چیز نیست هر چه هست ظهور اوست بلکه عین خود اوست و
نور اوست و چون این خیال همیشه در دل باشد امید ست که بحق برسی و باین
یاد هر چه فرموده است کند و از نافرموده پرهیز نماید و انکار از میان بردارد
و صفات ذمیمه بصفات حمیده بدل کند ای دوست کار ما نیست غیر ازین هیچ

تمت

شکر فراوان و منت بی پایان مر خداوند دو جهان را که درین ایام مسرت
و میمنت انجام این مجموعهٔ رسائل ستهٔ ضروریه کار آمد حضرات
صوفیه حسب اشارت سراپا خیر و بشارت حافظ عبد الاحد صاحب
مالک مطبع مجتبائی دهلی در مطبع محبوب المطابع میرتهه
باهتمام بندهٔ عصیان مبتلی منشی محبوب علی
بتاریخ ۵ ذی الحجه سنه ۱۳۰۹
هجری نبوی صلعم
طبع شد
فقط